

Угорці й угорська мова на Закарпатті

Закарпаття 1920–2020

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Науково-дослідний центр імені Антала Годинки

Угорці й угорська мова на Закарпатті

Закарпаття 1920–2020

Корнелія Гіреш-Ласлов

Золтан Кормочі

Аніта Марку

Рейка Матей

Еніке Товт-Орос

Степан Черничко

Termini Egyesület

Törökbálint, 2021

Угорці й угорська мова на Закарпатті. Закарпаття 1920–2020

Автори: Корнелія Гіреш-Ласлов, Золтан Кормочі, Аніта Марку, Рейка Матей, Еніке Товт-Орос, Степан Черничко

Рецензенти: габілітований др. Аніко Берегсасі (Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II, Берегово)
др. Сільвія Сотак (Реформатський університет ім. Гашпара Каролі, Будапешт – Інститут мови ім. Шаму Імре, Фельшевор)

Фотографії: Саболч Бунда, Мігай Газдаг та співробітники Науково-дослідного інституту ім. Антала Годинки

Редагування і верстка: Корнелія Гіреш-Ласлов, Аніта Марку, Еніке Товт-Орос

Обкладинка: Корнелія Гіреш-Ласлов

Переклад: Олександр Кордонець

На обкладинці використано фото Ласло Фюлопа.

ISBN 978-615-81834-0-6

© Автори, 2021

© Науково-дослідний центр імені Антала Годинки, 2021

Зміст

Століття в угорській мові: передмова	7
1. Ті, хто зберегли мову: угорці на Закарпатті.....	15
2. Угорська мова в освіті	24
3. Церква і можливості використання угорської мови.....	34
4. Мовні права, мовна політика	37
5. Мововживання, ідентичність	56
6. Мова й економіка	84
7. Вибір мови у візуальному просторі, мовний ландшафт	89
8. Представництво інтересів і угорці	103
9. Децентралізація на Закарпатті.....	112
10. Шанси на збереження угорської мови: замість підсумків.....	144
Література	151

MICHAEL RICH

*Схід сонця в Берегові
(Фото: Михайло Газдаг)*

Століття в угорській мові: передмова

З часу мирних договорів, якими завершилася Перша світова війна, кордон зокрема, у контексті угорської мови після підписання 1920 року Тріанонського договору, відіграє визначальну роль в угорській національній ідентичності, у дискурсі про сприйняття нації та націю загалом. Після прокладання саме політичні кордони неминуче починають впливати на мовні варіанти (усні та письмові) як у межах кордонів, так і по інший бік. Оскільки ці адміністративні кордони визначають соціальну мережу носіїв мови, природно, що зв'язки в межах кордонів посилюються, а міжкордонні – стикаються з різними перешкодами, через що регулярно послаблюються. Тож державні кордони мають подвійну природу: вони одночасно зумовлюють і конвергенцію, і дивергенцію. Варіанти в межах кордонів поступово починають зближуватися та рухатися до вирівнювання, натомість у мовних варіантах по інший бік кордону посилюються тенденції специфічного розвитку (Palander-Riionheimo-Koisvisto 2018: 7).

З кінця IX до початку XX ст. угорська мовна територія перебувала в межах однієї держави. Однак XX століття принесло кардинальні зміни в історію угорської мови, оскільки після Першої світової війни єдина мовна територія була розірвана між кількома державами. Після Тріанонського договору “У Карпатському басейні угорська мова змінюється не в одній країні, а станом на сьогодні – одразу у вісьмох, а в кожній країні на мовні зміни впливають інші фактори”, – писав з цього приводу угорський мовознавець Шандор Н. Сіладі (2008: 106). З часу „великої війни” нема жодного такого угорського говору, територія якого не простягалася б за межі кордонів Угорщини, натомість маємо аж три (трансільванський рівнинний (mezőszéki), сейкейський (székely) та молдовський (moldvai), які

Закон Угорщини №33 “Про ратифікацію Тріанонського договору” від 1921 р. на шпальтах тогочасного офіційного видання “Вісник Будапешта”

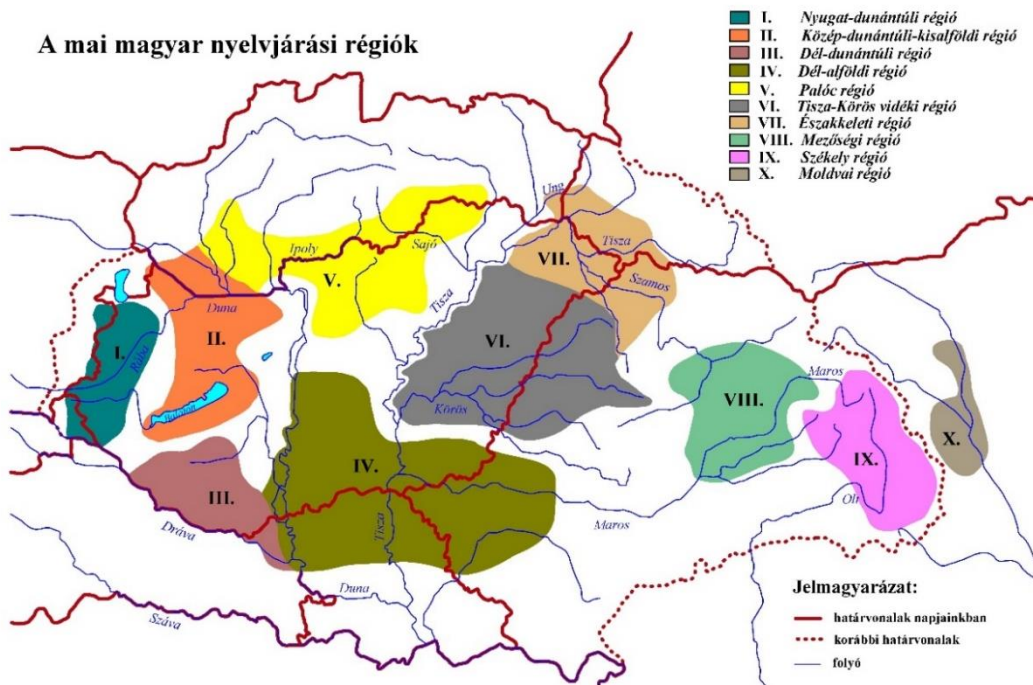
не переходять в Угорщину (ред. Kiss 2001: додаток 5, карта 1), а мовні наслідки цієї ситуації проявляються на всіх рівнях мови.

Закарпаття як окрема територіально-адміністративна одиниця була створена внаслідок мирних договорів, що завершили Першу світову в 1919 році як регіон під назвою Підкарпатська Русь у складі (першої) Чехословацької Республіки. Таким чином, ухвалені сто років тому політичні рішення призвели не тільки до появи адміністративної одиниці без історичних традицій у складі нової держави, але й до виникнення підкарпатської угорської нацменшини. Ці рішення були остаточно затверджені підписаним 4 червня 1920 року Тріанонським мирним договором.

Історичні бурі ХХ століття кидали територію, відому сьогодні як Закарпаття, зі складу однієї держави до іншої: після Угорського Королівства як частини Австро-Угорщини край належав до Чехословаччини; у перехідний період на частині її земель утворилася держава-одноденка (Карпатська Україна); на короткий час край знову став частиною Угорського Королівства; згодом був ще один перехідний період (Закарпатська Україна) і приєднання до СРСР; з 1991 р. - це частина незалежної України (таблиця 1).

Карта 1. Регіони поширення сучасних угорських говорів

Forrás: Magyar dialektológia (szerk. Kiss Jenő), Budapest, 2001, Osiris Kiadó

Джерело: Kiss szerk. 2001.

Карта 2. Схема географічних територій поширення угорської мови: у Карпатському басейні нею сьогодні спілкуються корінне населення у 8 державах

Джерело: *Magyar nyelv* 12. 2017: 77.

Таблиця 1. Державна приналежність територій сучасного Закарпаття

Державна приналежність	Період	Назва регіону	Статус регіону
У межах Австро-Угорської монархії: Угорське Королівство	1867–1919	Комітати Унг, Берег, Угоча і Марамороше (+трохи з Саболча і Сотмара)	Нема єдиного і самостійного адміністративного статусу.
(Перша) Чехословацька Республіка	1919–1938	Підкарпатська Русь (Русинсько)	У планах автономна адміністративна одиниця.
(Друга) Чехословацька Республіка	1938–1939	Підкарпатська Русь	Автономна республіка у складі федеративної держави.
Карпатська Україна	(2.11.1938–) 14–16.3.1939	Карпатська Україна	Незалежна держава, без міжнародного визнання.
Угорське Королівство	1939–1944	Регентський комісаріат Підкарпатської території	Адміністративна одиниця з особливим статусом за межами системи комітатів.
Закарпатська Україна	26.9.1944– 22.1.1946	Закарпатська Україна (Закарпатская Украина)	Незалежна псевдодержава, без міжнародного визнання.
Радянський Союз	1946–1991	Закарпатська область (Закарпатская область)	Територіально-адміністративна одиниця (область), що не має автономного статусу, в межах Української РСР.
Україна	З 1991	Закарпатська область	Область, що немає ніякого автономного статусу.

Джерело: Csernicskó (2013: 18). Összeállítva Fedinec (2002), Fedinec–Vehes főszerk. (2010), Vehes–Fedinec főszerk. (2010), Levenec et al. szerk. (2008), Vehes et al. szerk. (2011: 258–256).

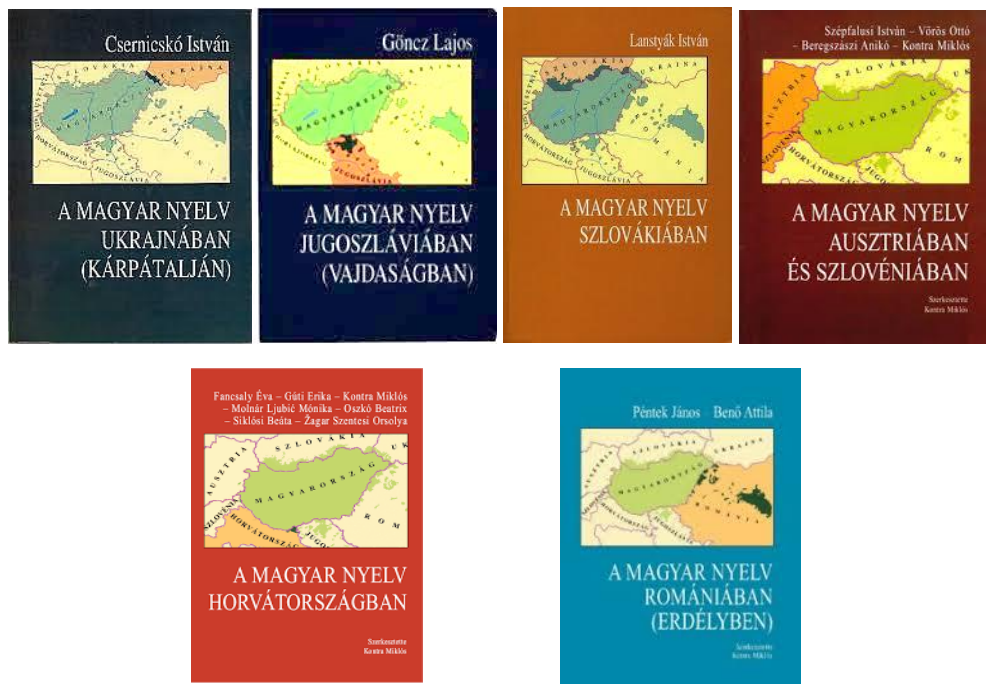
Переважна частина відмінностей між говорами угорської мови зумовлена тим, що угорською користуються люди, які живуть у різних державах, в яких різняться суспільні, політичні та економічні моделі.

„Той, хто в останні десятиліття ХХ століття вивчає мову угорців, що живуть у статусі меншини, ламає табу і залазить у бджолиний вулик (...), оскільки угорське мовознавство протягом семи десятиріч після Тріанону не вивчало з науковою об'єктивністю мовлення угорців, що потрапили в становище двомовності,” – писав Міклош Контра (1998: 13) у редакторській передмові до першого тому серії “Угорська мова у Карпатському басейні наприкінці ХХ століття” (Csernicskó 1998).

З того часу в річках Карпатського басейну сплило багато води, і – частково якраз завдяки цій науковій серії – сьогодні ми вже набагато більше знаємо про мовні наслідки Тріанону.

Встановлений у Берегові заборонний знак, на ньому напис 8 мовами

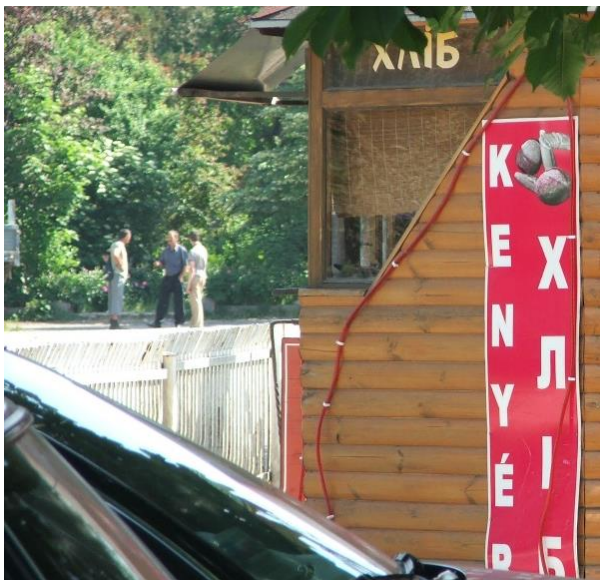
*Томи серії “Угорська мова у Карпатському басейні наприкінці ХХ століття”;
редактор серії: Міклош Контра*

Наше видання розповідає про те, як корінна угорська нацменшина, яка за останні роки опинялася у складі різних держав, а сьогодні проживає в незалежній Україні, змогла зберегти мову, ідентичність та культуру, а також розкриває, які суспільні та мовні наслідки мали події останнього сторіччя для мови місцевих угорців.

Актуальності виданню додає й те, що у 2019 році минуло сто років з часу утворення Закарпаття як окремої адміністративно-територіальної одиниці (1919). Цей процес посилювався після підписання

Угорщиною в червні 1920 р. (сто років тому) Тріанонського мирного договору.

Закарпатська угорська наука може похвалитися значними здобутками у вивченні мовних та суспільних процесів за минулі 100 років. У цій книзі ми спробуємо коротко узагальнити мовні та суспільні наслідки столітнього періоду – від 1919–1920 років, проілюструвавши матеріал дослідження діаграмами, таблицями, фотографіями і картами.

*Напис українською та угорською мовами
на хлібній будці в Берегові*

1. Ті, хто зберегли угорську мову: угорці на Закарпатті

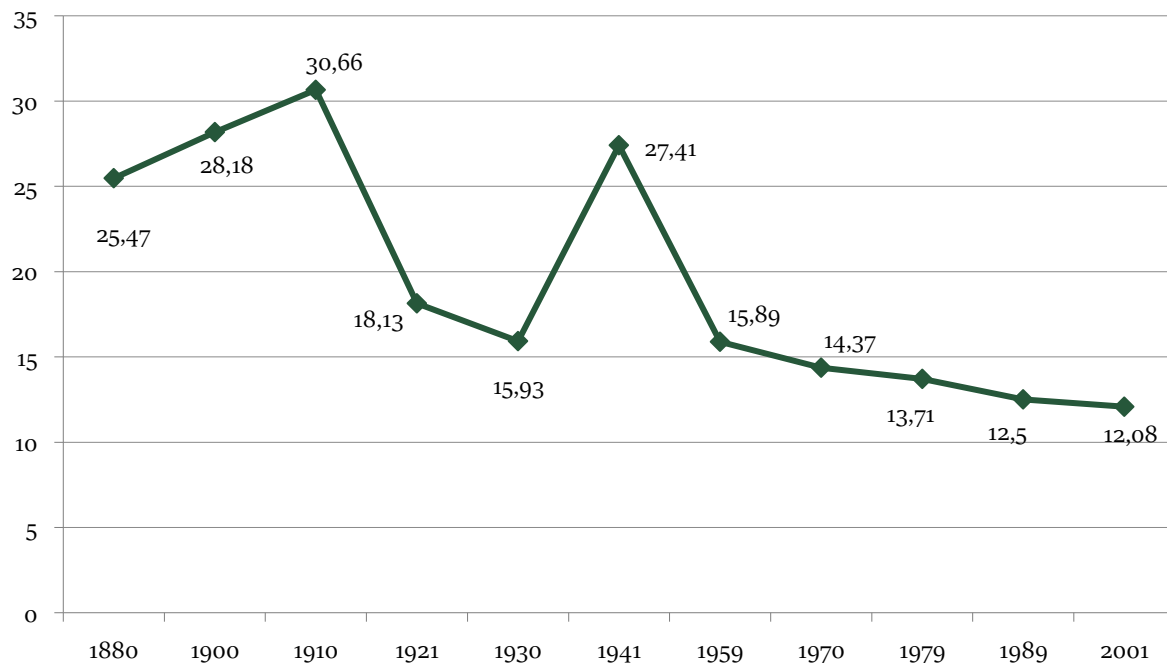
Між 1880 та 1910 роками на території тогочасної угорської держави кількість українців/рутенців зросла з 342 354 осіб до 464 270, натомість між 1910 та 2001 роками чисельність угорців на території сучасної Закарпатської області зменшилася з 184 287 осіб (1910) до 151 516 у 2001 році та до 130 700 осіб у 2017 (Csernicskó 2013, Molnár D. 2018, Molnár-Molnár D. 2005: 9, Tátraí et al. 2018a: 26, 2018b: 20). Зменшення кількості і частки угорців є значним і пов'язане зі змінами державної приналежності (діаграми 1 і 2).

В Україні, що здобула незалежність після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, перший (і наразі єдиний) перепис населення провели 2001 року. Переважну більшість населення країни становлять українці (77,8%). Найбільша національна меншина – це росіяни (17,3%). Чисельність інших меншин не перевищує частки в 1%. У 2001 році 156 566 осіб назвали себе угорцями за національністю (0,3%), а угорську назвали рідною мовою 161 618 осіб (діаграма 3).

Рекламний плакат угорською й українською мовою в Берегові (2017 р.)

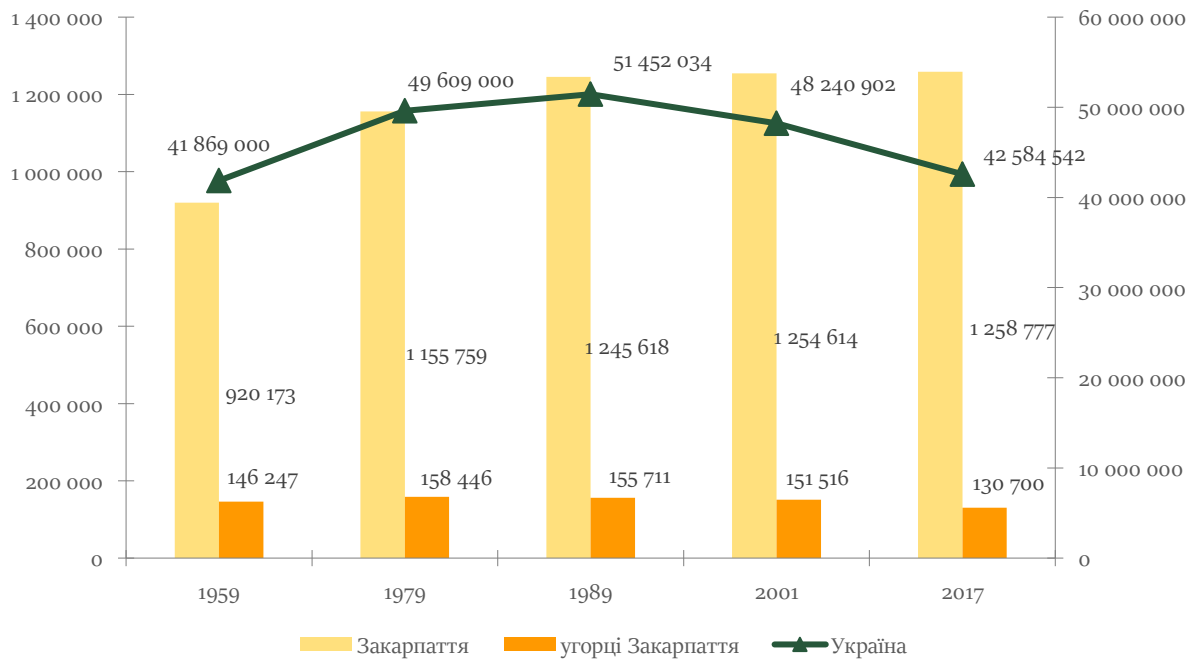
Діаграма 1. Динаміка частки угорців у % на території сучасного Закарпаття за даними офіційних переписів населення (1880–2001)

Джерело: на основі Csernicskó (2013: 19).

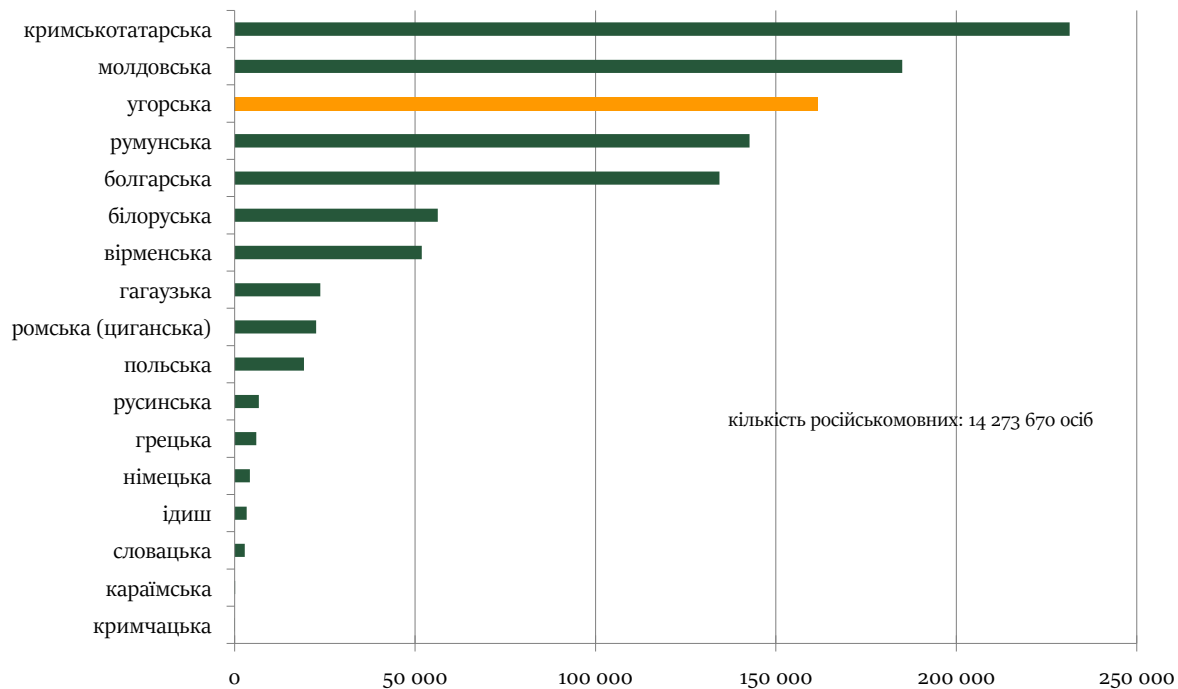

Діаграма 2. Динаміка чисельності населення України та Закарпаття, а також чисельність угорців на Закарпатті у період між 1959 та 2001 роками

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 9). Складено: на основі Csernicskó (2013: 203), Molnár-Molnár D. (2005: 9), Tátrai et al. (2018a, 2018b).

Діаграма 3. Чисельність мовців мов меншин в Україні за даними перепису населення 2001 р.

Джерело: Beregszászi-Csernicskó-Ferenc (2014: 7).

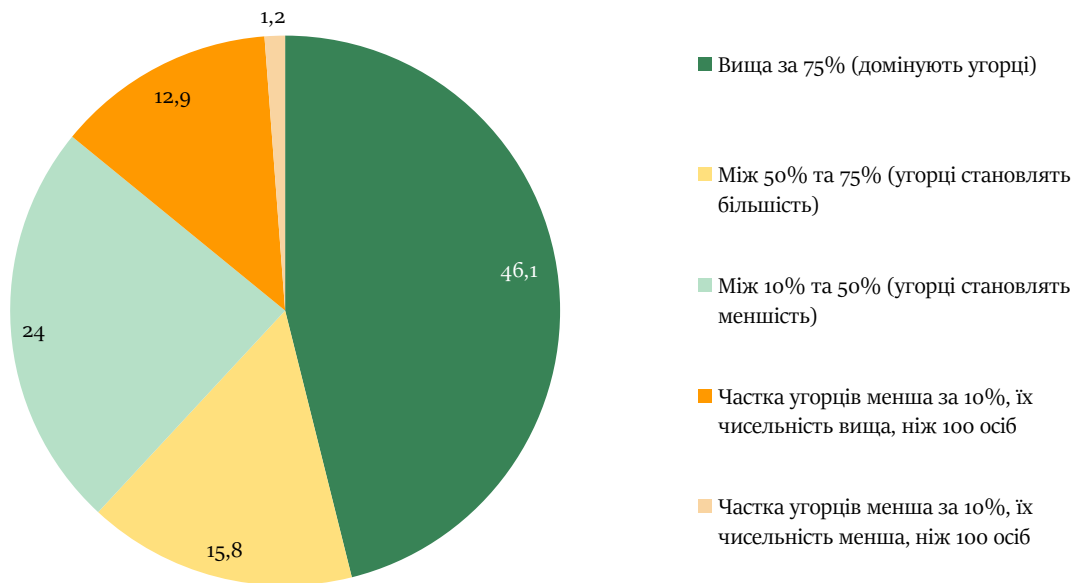
96,8% осіб угорської національності, які проживають в Україні, а також 98,2% осіб, рідною мовою яких є угорська, мешкають в одному регіоні: Закарпатській області. У цьому краї після українців (80,5%) найбільшою громадою є угорці (151 516 осіб, 12,1%) (Molnár-Molnár D. 2005: 20–21). Чисельність осіб, рідною мовою яких є угорська, у 2001 році становила 158 729, це 12,7%. Кількість осіб, рідною мовою яких є угорська, на 7 213 осіб перевищила число угорців за національністю (Molnár 2009: 202).

Більша частина закарпатських угорців (62%) до сьогодні живуть у таких населених пунктах, де угорці становлять абсолютну більшість (діаграма 4 і карта 3).

Декорації в українських і угорських національних кольорах на головній площі Берегова на дні міста 2017 р.

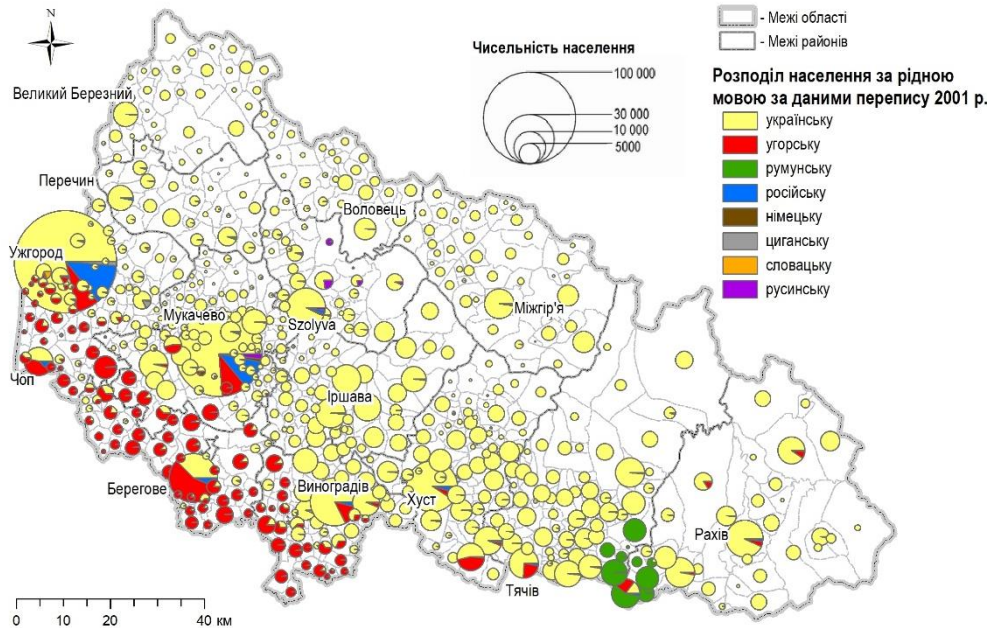

Діаграма 4. Частка осіб угорської національності у розрізі національного складу населених пунктів Закарпатської області за даними перепису 2001 р. (%)

Джерело: Csernicskó (2017a: 247). Складено: на основі Gyurgyík-Horváth-Kiss (2010: 89-90).

Карта 3. Склад населення за рідною мовою в населених пунктах Закарпатської області за даними перепису 2001 р.

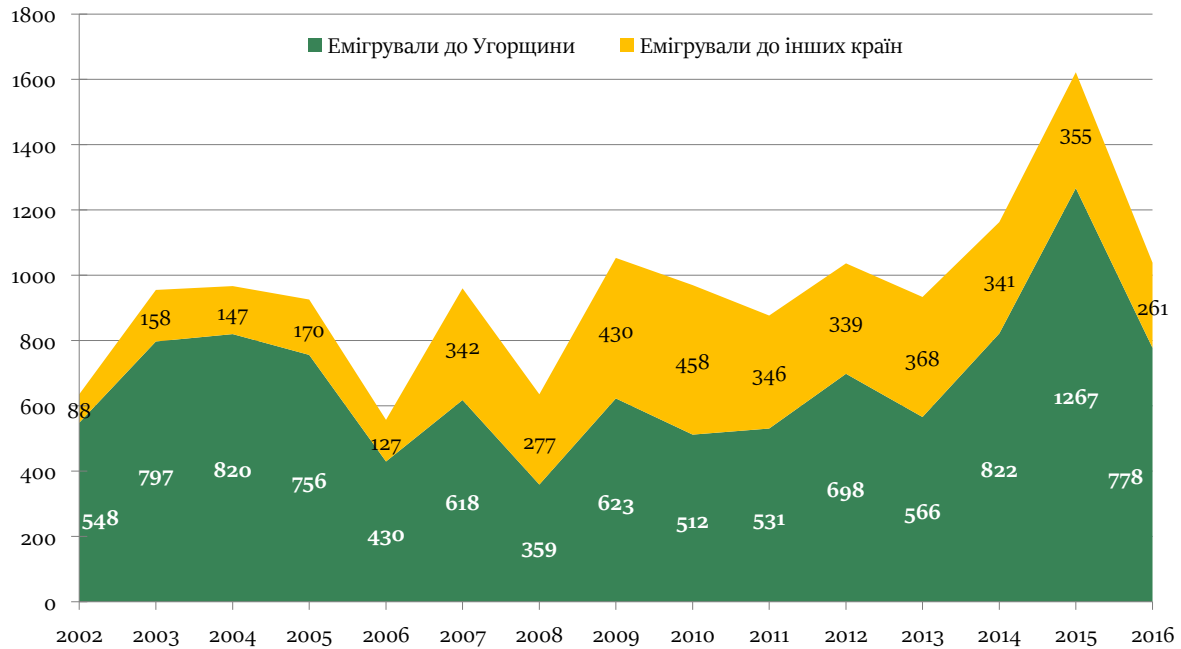
Склад: Стефан Молнар Д.

На думку дослідника Татрої (Tátraí 2017: 26), у період між 1996 та 1999 роками, приблизно 19–24% угорців уклали змішані шлюби, а за даними перепису населення 2001 року 27,6% шлюбів із участю угорців, були національно змішаними (Molnár 2015: 59). Під час перепису 2001 року 53% осіб, які народилися у змішаних українсько-угорських шлюбах, назвали своєю національністю угорську (Molnár 2016: 169).

Однак демографічні обставини закарпатських угорців у період з 2001 року (особливо після початку воєнного конфлікту на сході України у 2014 році) змінилися, оскільки піднялася багатотисячна еміграційна хвиля угорської молоді (насамперед до Угорщини) (діаграма 5, Karácsonyi-Kincses 2010, 2020, Tátraí-Erőss-Kovály 2016, Tátraí 2017: 20, Tátraí et al. 2018a, 2018b, 2020).

Оскільки український уряд не організував з 2001 року перепису населення, у 2017 році соціологи провели емпіричне дослідження серед угорського населення Закарпатської області з метою аналізу демографічних характеристик. Проєкт отримав назву „SUMMA 2017” (Tátraí et al. 2018a, 2018b, 2020). Отримані результати свідчать, що 2017 року чисельність закарпатських угорців становила приблизно 125,2 тисяч осіб. Разом із тими ромами, які назвали своєю національністю угорську, кількість закарпатських угорців можна оцінити приблизно в 130,7 тисяч осіб (Tátraí et al. 2018b: 19–20, 2020: 27). У порівнянні з даними перепису 2001 р. (151,5 тисяч осіб) чисельність угорського населення на Закарпатті зменшилася на 13,7%. Тенденції зменшення в річному вимірі є більш сприятливими, ніж в інших угорських спільнотах Карпатського басейну (Tátraí et al. 2018b: 20, 2020: 27–28). За зменшення чисельності відповідальна насамперед еміграція (приблизно 70%), а причиною решти 30% є природні чинники (негативний приріст населення). Дані “SUMMA 2017” засвідчують, що асиміляція – „унікальним способом на рівні Карпатського басейну” – фактично не впливає на зменшення кількості угорського населення (Tátraí et al. 2018b: 24–25, 2020: 42). З 2001 року для закарпатських угорців спостерігаються несприятливі демографічні процеси, однак у порівнянні з іншими частинами угорської нації в Карпатському басейні демографічні обставини можуть вважатися відносно сприятливими (Tátraí et al. 2020: 42).

Діаграма 5. Кількість осіб, що емігрували, у 2002–2016 роках, серед закарпатських угорців (дослідження “Summa 2017”)

Джерело: Tátrai et al. (2018a: 22; 2020: 30).

2. Угорська мова в освіті

Освіта угорською мовою має давні традиції на території сучасного Закарпаття: угорські школи функціонували навіть тоді, коли регіон входив до складу Чехословаччини або Радянського Союзу (Csernicskó 2012, 2013). Незалежна Україна також забезпечила можливість для діяльності системи освіти угорською мовою, її розвитку (діаграма 6, Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001, Csernicskó 2012, 2013, Csernicskó–Orosz 2019, Orosz 2012). У 2019/2020-му навчальному році в 97 освітніх закладах Закарпатської області, де навчання проходить (і) угорською мовою навчалось приблизно 16 тисяч дітей.

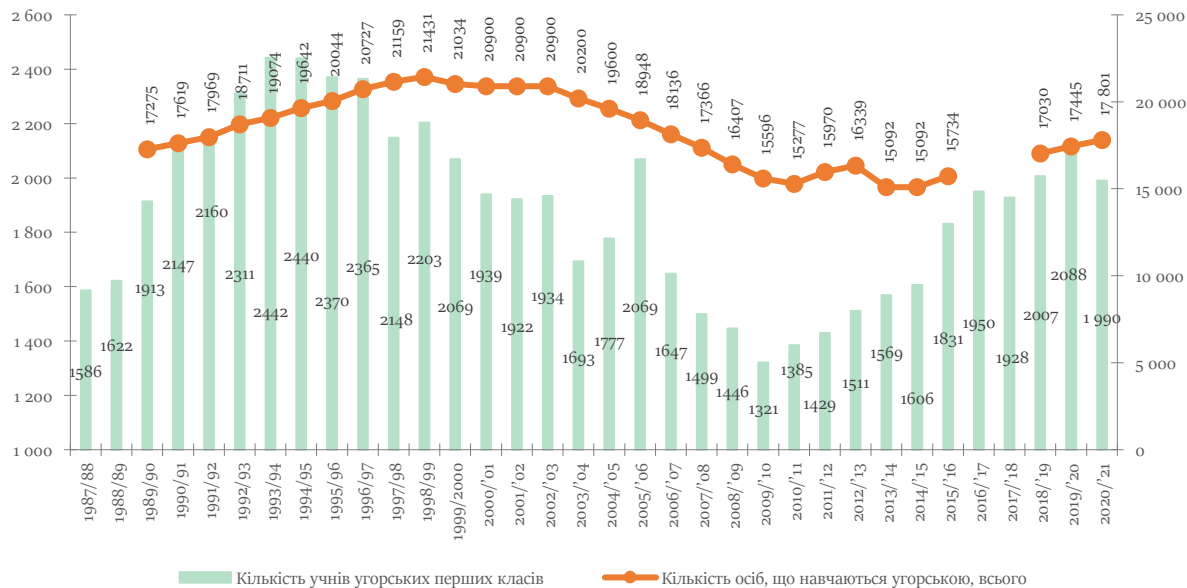
Однак не кожен угорець навчається (може навчатися) рідною мовою. Чим вищий ступінь освіти, тим більше угорських дітей та юнацтва навчається державною мовою (діаграма 7). Частина тих, хто навчається мовою більшості, вирішила так за власним бажанням; а є і такі, які вчинили так вимушено, бо, наприклад, у їхньому населеному пункті нема угорського освітнього закладу (Orosz 2007).

Вхід до Берегуйфалівської ЗОШ І-ІІ ст.

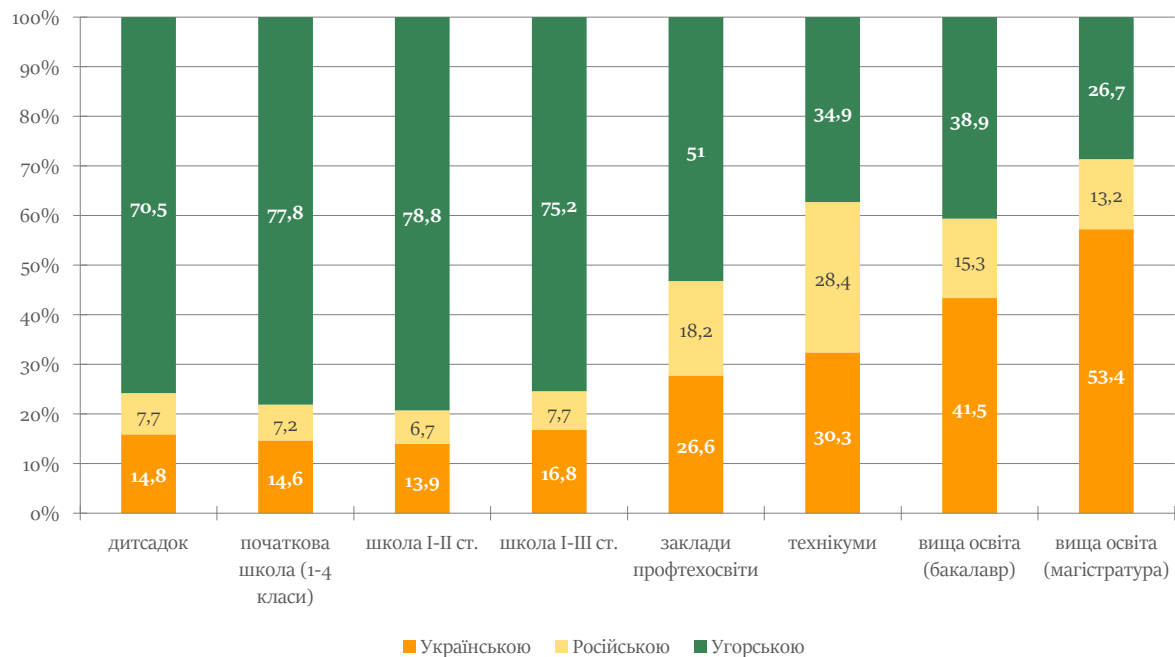

Діаграма 6. Кількість учнів у школах з угорською мовою навчання, а також кількість дітей, що записалися до 1-го класу шкіл з угорською мовою навчання Закарпатської області, між 1987 та 2020 роками

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 14). Складено: на основі Csernicskó–Orosz (2019: 31) та даних Закарпатського угорськомовного педагогічного товариства.

Діаграма 7. Частка осіб (у %), які навчаються угорською та мовами меншин, на різних ступенях освіти, за даними дослідження “Tandem 2016” (N=362)

Джерело: на основі Csernicskó-Hires-László (2019: 74).

Освіта рідною мовою є надзвичайно суттєвим фактором у прагненнях закарпатських угорців зберегти свою мову. Під час єдиного наразі перепису населення в незалежній Україні 2001 року громадян питали і за національність та рідну мову. У таблиці 2 наведено дані стосовно національності та рідної мови шести нацменшин України. Впадає у вічі, що для тих меншин, які мають мережу освітніх закладів рідною мовою (як, наприклад, в угорців і румунів), шанси на мовну асиміляцію нижчі, адже частка тих, в кого збігається національність і рідна мова, висока. Натомість у тих нацменшин, які можуть навчатися рідною мовою тільки на нижніх рівнях освіти (як, наприклад, білоруси чи поляки), багато хто пам'ятає тільки своє національне походження, але їх рідною мовою стала інша – російська або українська. А в тих меншин, які зовсім не мають інституційної освіти рідною мовою, володіючи лише можливістю вивчати у школі рідну мову як окремих предмет чи, можливо, в недільних школах, фактично вже відбулася зміна мови.

Таким чином, коли Київ – Законом “Про освіту” 2017 року (ЗУ2017), Законом “Про забезпечення функціонування української мови як державної” 2019 р. (ЗУ2019) та Законом “Про середню освіту” 2020 р. (ЗУ2020) – звужуючи обсяг освіти рідною мовою, зменшує шанси та можливості виживання нацменшини як спільноти. Ротер і Буш (Roter–Busch 2018: 165), які у своїй публікації 2018 року досліджували діяльність дорадчого органу Рамкової угоди у сфері мовних прав, відзначили: в Україні „чітко реалізовується виключна розбудова нації (так звана українізація), спрямована на підтримку єдиної легітимної мови в публічному просторі на шкоду іншим мовам – насамперед російській, але поряд із цим і іншим мовам меншин. Їх розглядають як “супутні втрати” українізації та антиросійської політики, але від цього носіям цих мов не стає легше. Цей процес демонструє і Закон “Про освіту” 2017 р. (стаття 7).” На думку експертів з мовних прав людини, „загальна середня освіта рідною мовою уможлиблює, щоб меншина і надалі існувала як громада” (Kontra–Lewis–Skutnabb–Kangas 2016: 227).

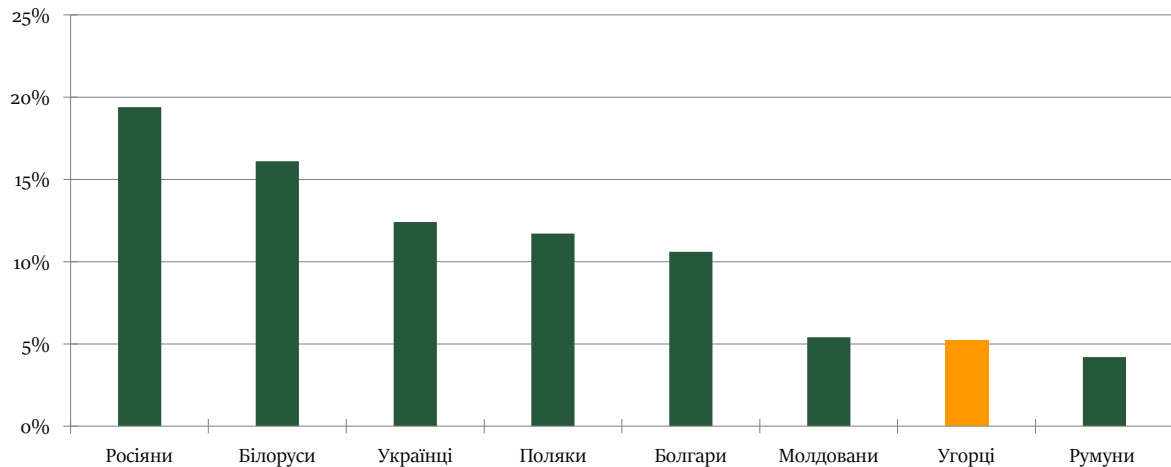
Таблиця 2. Дані стосовно національності, рідної мови та освіти рідною мовою шести нацменшин України (за результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 р.)

	Осіб (за національністю)	% від загальної кількості населення	Рідна мова і національність збігаються	Чи мають мережу шкіл рідною мовою?
угорці	156 566	0,32	95,44	<i>Так</i>
румун	150 989	0,31	91,74	<i>Так</i>
білоруси	275 763	0,57	19,79	<i>Частково</i>
поляки	144 130	0,30	12,95	<i>Частково</i>
греки	91 548	0,19	6,37	<i>Ні</i>
євреї	103 591	0,21	3,10	<i>Ні</i>

У Закарпатській області не було значних традицій вищої освіти угорською мовою. У заснованому в 1945 році Ужгородському державному університеті (сьогодні це Ужгородський національний університет), починаючи з 1963 р., здійснюється підготовка угорських філологів, однак на інших спеціальностях закладу навчання угорською мовою нема (Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001: 51–52, Orosz 2005: 175).

Оскільки в Радянському Союзі мовою вищої освіти була російська, слов'янські мови мали більш привілейоване становище (Orosz 2005, 2019). З даних перепису 2001 року добре проглядається, що в Україні саме серед осіб російської національності найбільша частка тих, хто має вищу освіту, а серед носіїв не слов'янських мов (молдовська, угорська, румунська) ці показники найнижчі (діаграма 8).

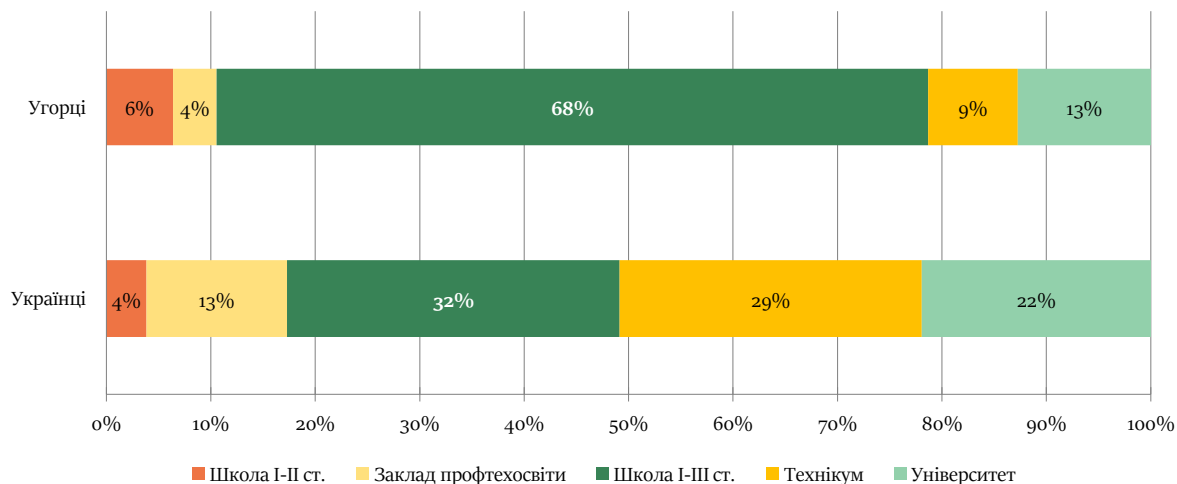
Діаграма 8. Частка тих, хто має вищу освіту, в розрізі національностей (за даними Всеукраїнського перепису 2001 р.)

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 16).

Про дискримінацію в освіті свідчить і репрезентативне опитування, проведене серед українців і угорців, що проживають у краї. Його дані вказують, що особи української національності мають кращі показники стосовно освіти, ніж угорці (діаграма 9).

Діаграма 9. Показники освіти осіб угорської та української національності в Закарпатській області за даними “Tandem 2016”

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 17).

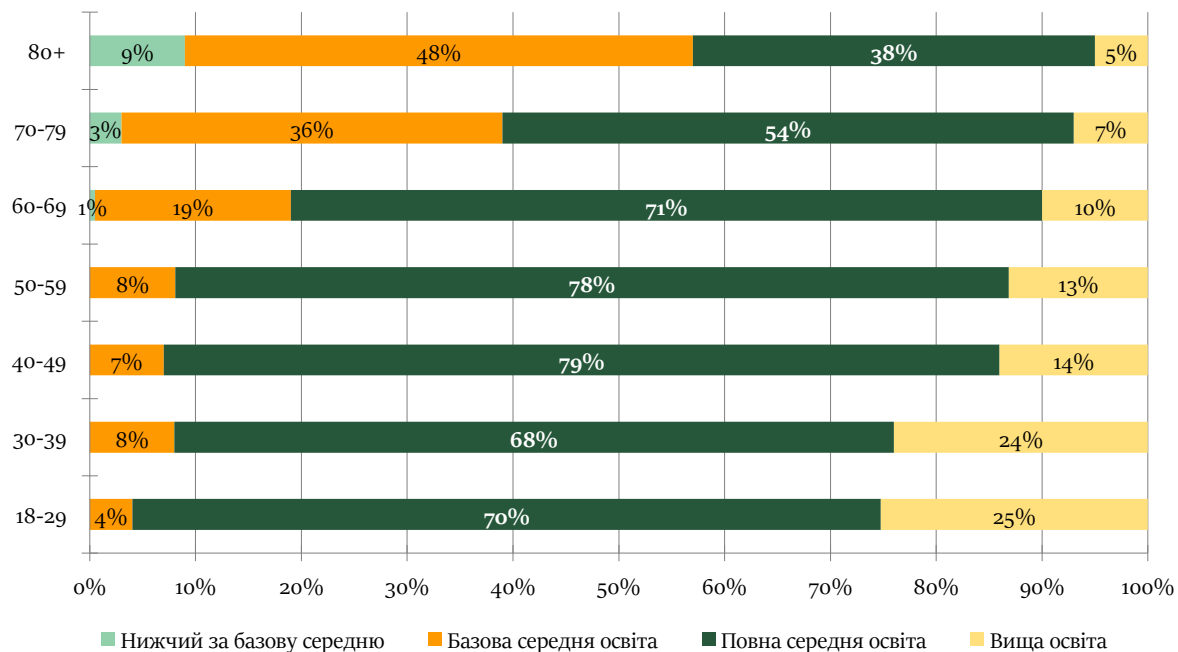
У 1996 році було засновано Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці ІІ, перший випуск в якому відбувся 2001 року (Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001: 53–58, Orosz 2005: 178). Випускники інституту, де навчання проходить угорською мовою, разом зі студентами, що закінчили Українсько-угорський навчально-науковий інститут УжНУ, значно покращили – у порівнянні з даними 2001 року – показники освіти угорського населення Закарпаття: значною мірою зросла частка осіб із вищою освітою, переважно серед молодшої генерації (діаграма 10).

Ухваленим у 2017 році новим Законом “Про освіту” (ЗУ2017) та пов’язаними з ним іншими нормативними актами Україна бажає обмежити роль рідної мови на всіх рівнях освіти та спрямувати громадян до освіти українською мовою. Згідно з новими нормами, в угорських та румунських школах, починаючи з 2023 року, а у випадку російських шкіл, починаючи з 1-го вересня 2020 року, з 5-го класу частина навчальних предметів буде викладатися не рідною мовою дітей, а державною (таблиця 3). У таблиці 3 показник 100% означає, що станом на сьогодні – звісно, за винятком уроків іноземної мови та уроків української мови й літератури – усі інші дисципліни викладають рідною мовою.

Табличка українською та угорською мовою на будівлі управління освіти (Берегово)

Діаграма 10. Найвищий ступінь освіти серед різних поколінь угорців Закарпаття за даними дослідження “Summa 2017”

Джерело: Tátrai et al. (2020: 38).

Таблиця 3. Максимальна частка рідної мови на різних рівнях освітнього процесу (у %) згідно із Законом “Про освіту” (стаття 7), Законом “Про загальну середню освіту” (стаття 5) та Законом “Про забезпечення функціонування української мови як державної” (стаття 21)

	1–4 класи	5 клас	9 клас	10–12 класи	Кого стосується?
Представники титульної нації	100	100	100	100	українці
Корінні народи	100	100	100	100	кримські татари
Нацменшини, мова яких належить до офіційних мов ЄС	100	80	60	40	угорці, румуни
Нацменшини, мова яких не належить до офіційних мов ЄС	100	20	20	20	росіяни, білоруси

Джерело: Brenzovics et al. (2020: 51).

3. Церква і можливості використання угорської мови

Усеукраїнський перепис населення не містить даних стосовно конфесійного складу населення. Проте завдяки різним соціологічним опитуванням нам відомо, що більшість населення України є православними (таблиця 4), а переважна більшість населення є вірниками західної християнської церкви. Натомість більша частина закарпатських угорців є реформатами, а значна частка – римо- або греко-католиками (діаграма 11, Csernicskó–Soós 2002: 126, Veres–Ruff 2018: 400).

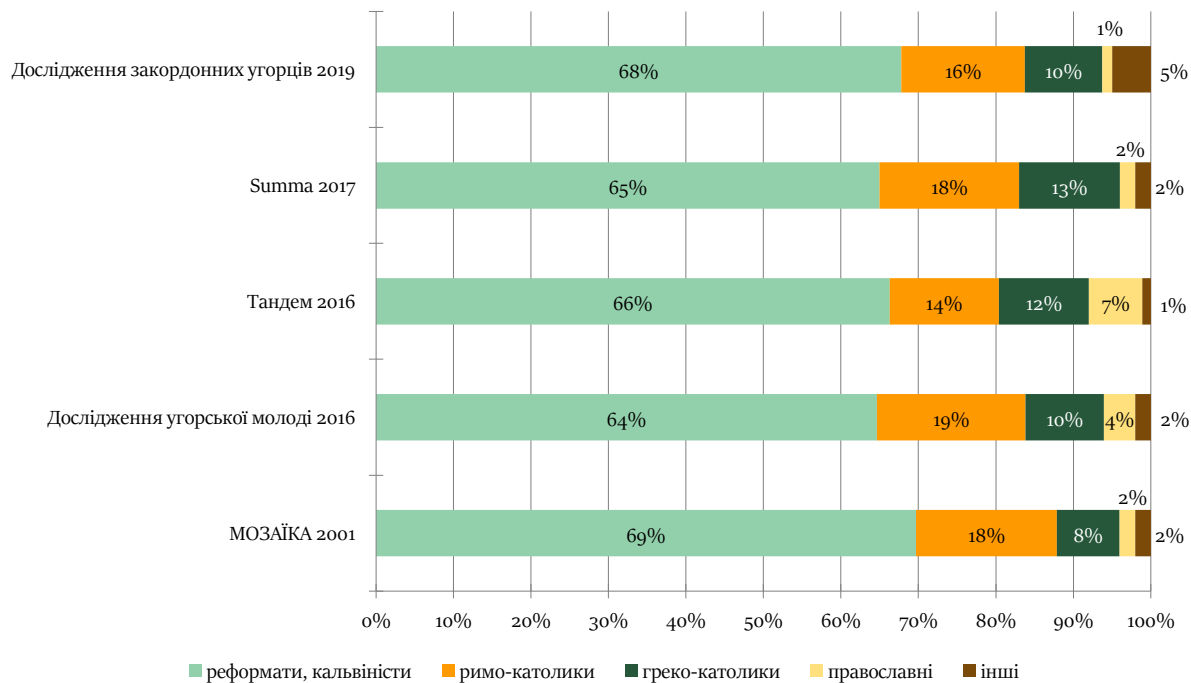
Реформатська церква в с. Вари

Таблиця 4. Релігійний склад населення України за даними соціологічного опитування (2019)

Церковна конфесія	%
православні	79
римо-католики	1
греко-католики	9
протестанти	1
інші	3
атеїсти	4
не знають/не відповіли	3
Усього	100

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 22). Складено: на основі Конфесійна структура населення України... (2019).

Діаграма 11. Конфесійний склад закарпатських угорців за даними різних соціологічних опитувань

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 23).

4. Мовні права, мовна політика

У ХХ столітті на території сучасного Закарпаття панували різні держави, і кожна з них мала власну мовну політику. У різні політичні періоди в регіоні кожного разу статус державної і/або офіційної мови мала інша мова. До мирного договору, яким завершилася Перша світова війна (в Угорському Королівстві, що було частиною Австро-Угорської монархії), державною була угорська, а в період між 1918 та 1938 роками (у Чехословаччині) – „чехословацька”. Протягом цього часу – хоча на практиці руська автономія не була реалізована – на території Підкарпатської Русі офіційною мовою була і руська/українська. У Карпатській Україні (1939) державною була визнана українська мова. На короткий час (1938/1939–1945) державною знову стала угорська, а також на території так і не створеної автономії мовою (сучасне Закарпаття), яка використовувалася в якості державної/офіційної, була русинська. У псевдодержаві Закарпатська Україна як офіційні мови паралельно функціонували українська та російська. У Радянському Союзі в конституції чи на рівні окремого закону поняття офіційної державної мови не використовувалося, але з 1945 року і до проголошення незалежності України (точніше до ухвалення Закону “Про мови в Українській РСР” 1989 р.) цю функцію на практиці виконувала російська, а українська поруч із російською функціонувала як офіційна на території Української РСР. А в незалежній з 1991 року Україні єдиною державною і офіційною мовою стала українська (детальніше дивись: Csernicskó 2013, 2016, 2017a, Csernicskó–Fedinec 2014, Fedinec–Halász–Tóth 2016, Fedinec–Vehes főszerk. 2010: 553–627, Vehes–Fedinec főszerk. 2010: 629–703).

Відомим навіть на міжнародному рівні є анекдот про закарпатського дядька, який протягом життя побував у кількох країнах так, що ніколи не виїздив з рідного села (Batt 2002). Зміна державної приналежності завжди супроводжувалася зміною державної/офіційної мови. Тобто більша частина

людей, які проживають на Закарпатті, пережили принаймні одну зміну держави, таким чином на власному досвіді зазнавши і принаймні один мовний поворот.

Мовна політика визначає серед іншого і статус та сфери використання мов меншин. Гайнц Клосс (1967: 15) виділяє шість ступенів правового статусу мови (таблиця 5):

- (5) Мова меншості є державною або офіційною на всій території країни.
- (4) Є офіційною мовою більшої або меншої регіональної одиниці (частина країни, провінція, автономна територія, область, округ).
- (3) Дозволяється використання мови у публічному просторі, вона присутня в освіті, культурному житті, пресі, а в певних випадках – в офіційних ситуаціях, хоча ця мова не має офіційного статусу.
- (2) Використання мови толерують у приватному житті, іноді – в церковній сфері та приватних

освітніх закладах, але у сферах, що контролюються державою, не використовується (або використовується обмежено).

- (1) Використання мови забороняється законами, розпорядженнями.
- (0) Не визнається існування, самостійність мови.

Двомовний (українсько-угорський) напис на будівлі Берегівського будинку культури

Таблиця 5. Правовий статус мов, які використовуються в сучасному Закарпатті (у 1868–2020 роках) за 6-ступеневою шкалою

Мови → Держави ↓	Русинська	Українська	Угорська	Російська	Словацька	Румунська	Циганська	Ідиш
Угорське Королівство (як частина Австро-Угорщини) (Перша)	3	3	5	3	3	3	0	0
Чехословацька Республіка	4	4	3	3	5	3	2	3
Чехословацька Республіка	2	4	3	3	5	3	2	3
Карпатська Україна	2	5	2	3	2	2	2	2
Угорське Королівство	4	1	5	3	2	2	2	2
Закарпатська Україна	0	5	2	5	2	2	2	2
Радянський Союз	0	4	3	5	3	2	2	2
Україна (1991–2012)	0	5	3	3	3	3	2	2
Україна (2012–2018)	2	5	4	3	3	3	2	2
Україна (з 2019)	0	5	2	2	2	2	2	2

Джерело: Csernicskó (2013: 435). Складено: на основі Nádor (2002) та Csernicskó (1998).

І хоча Клосс (1967: 15) не згадує, але відомі і такі випадки, коли навіть не визнається саме існування чи самостійність певної мови. Ми розглядаємо це як найнижчий (нульовий) ступінь.

Узагальнивши дані таблиці, бачимо:

- Правовий статус мов, які використовуються на території сучасного Закарпаття, за останні сто років неодноразово мінявся.
- Серед мов, якими користуються в регіоні, нема жодної, статус якої був би постійним протягом останніх ста років.
- Зміни державної приналежності завжди міняли ієрархію мов.
- За останні сто років офіційна мова мінялася 6 раз, що для місцевих жителів завжди означало вимушене пристосовування до нових обставин.
- Якщо розглянути статус угорської мови та його зміни, бачимо, її мовнополітичне становище не є постійним і в незалежній Україні.
- Закон “Про засади державної мовної політики” 2012 р. Приніс позитивні зміни, однак ухвалений у 2019 р. Закон “Про забезпечення функціонування української мови як державної” відкинув статус угорської мови в Закарпатській області до стану 1991 р.
- За останні сто років деякі держави дозволяли використання мов меншин на регіональному і/або місцевому рівні як офіційних.
- „Мовний” закон 2019 р. позбавив угорську мову статусу регіональної, тож вона не може використовуватися як офіційна в роботі органів місцевого самоврядування навіть там, де угорці становлять майже 100% населення (таблиця 6).

Таблиця 6. Мови, що виконують функцію офіційної мови, на державному, регіональному і місцевому рівні на території сучасного Закарпаття (1868–2020)

	На державному (імперському) рівні	На регіональному рівні	На місцевому (населений пункт) рівні
Угорське Королівство (як частина Австро-Угорщини)	німецька	угорська	мова місцевої більшості
(Перша) Чехословацька Республіка	чехословацька	чехословацька, русинська	поряд із чехословацькою та мова, кількість мовців якої перевищувала частку в 20%
Чехословацька Республіка	чехословацька	чехословацька, русинська	та мова, кількість мовців якої перевищувала частку в 20%
Карпатська Україна	українська	українська	українська
Угорське Королівство	угорська	угорська, угро-руська (русинська)	угорська, угро-руська (русинська)
Закарпатська Україна	російська, українська	російська, українська	російська, українська
Радянський Союз	російська, українська	українська	російська, українська
Україна (1991–2012)	українська	українська	поряд із українською мова тої нацменшини, частка мовців якої перевищує 50%
Україна (2012–2018)	українська	українська, угорська	поряд із українською мова тої нацменшини, частка мовців якої досягає 10%
Україна (з 2019)	українська	українська	українська

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 27).

Статус мов меншин – серед них і угорської – може змінитися навіть у XXI столітті тому, бо чинне міжнародне право, на жаль, не має відповідних кодифікованих захисних механізмів для носіїв мов меншин. Наприклад, Україна – на основі моніторингу Комітету експертів Ради Європи за 2017 рік (КЕ2017) – не виконує повною мірою взятих на себе ратифікацією Європейської хартії регіональних мов або мов меншин зобов'язань.

Експертна комісія оцінила виконання зобов'язань за 4-бальною шкалою:

- (4) **Виконано:** Політика, законодавство та практика відповідають Хартії.
- (3) **Частково виконано:** Політика та законодавство повністю або частково відповідають Хартії, але зобов'язання лише частково реалізуються на практиці.
- (2) **Формально виконано:** Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці її немає.
- (1) **Не виконано:** Ніяких заходів щодо політики, законодавства та практики не було вжито для виконання зобов'язань, або Комітет експертів протягом декількох циклів моніторингу не отримав жодної інформації про виконання.

Якщо ми проаналізуємо опублікований за 2017 рік звіт Комітету експертів (КЕ2017), тоді з'ясується, що Україна не повною мірою взяла на себе взяті під час ратифікації Хартії зобов'язання. Таблиці 7–14. узагальнюють, як Комітет експертів у розділі 2 звіту за 2017 рік оцінив виконання Україною зобов'язань за статтями розділу II і III Хартії.

Таблиця 7. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 7 Хартії: Цілі та принципи

	1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	1.f	1.g	1.h	1.i	2.	3.	4.
білоруська	4	4	1	1	-	1	1	3	3	4	3	3
болгарська	4	4	3	3	-	3	1	3	3	4	3	3
кримськотатарська	4	4	-	3	-	3	4	4	-	4	4	-
гагаузька	4	4	3	3	-	3	1	4	1	4	3	3
німецька	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
грецька	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
угорська	4	3	3	3	-	3	3	4	3	4	3	3
молдовська	4	4	1	3	-	3	4	3	3	4	3	3
польська	4	4	3	3	-	3	4	3	3	4	3	3
румунська	4	4	3	3	-	3	1	4	3	4	3	3
російська	4	4	3	4	-	4	4	4	4	4	3	3
словацька	4	4	1	3	-	3	1	3	3	4	3	3
ідиш	4	4	1	1	-	3	1	3	1	4	3	3
караїмська	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
кримчацька	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ромська	4	4	1	3	-	1	1	1	1	4	3	3
русинська	3	4	1	1	-	1	1	1	1	4	3	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 77).

Таблиця 8. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 8 Хартії: Освіта

	1.a.iii	1.b.iv	1.c.iv	1.d.iv	1.e.iii	1.f.iii	1.g	1.h	1.i	2.
білоруська	1	1	1	1	4	1	1	1	1	1
болгарська	1	3	3	1	4	4	1	3	1	4
кримськотатарська	3	3	4	1	4	3	-	4	1	3
гагаузька	1	3	3	1	4	1	-	3	4	1
німецька	3	3	3	1	4	4	1	3	1	1
грецька	3	3	4	1	4	4	-	3	1	4
угорська	4	4	4	1	4	4	3	4	1	1
молдовська	3	4	4	1	4	4	1	3	4	1
польська	3	4	4	1	4	4	1	4	1	4
румунська	3	3	3	1	4	4	1	4	1	1
російська	4	4	4	4	4	4	-	4	1	4
словацька	4	3	3	1	4	1	1	3	1	1
ідиш	3	1	1	1	4	4	-	1	1	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 78).

Таблиця 9. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 9 Хартії: Судова влада

	1.a.iii	1.b.iii	1.c.iii	2.c	3.
білоруська	1	1	1	–	1
болгарська	2	2	2	–	1
кримськотатарська	2	2	2	–	3
гагаузька	2	2	2	–	1
німецька	1	1	1	–	1
грецька	1	1	1	–	1
угорська	3	3	2	–	1
молдовська	1	1	1	–	1
польська	2	2	2	–	1
румунська	3	3	2	–	1
російська	4	4	4	4	4
словацька	2	2	2	–	1
їдиш	1	1	1	–	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 79).

Таблиця 10. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 10 Хартії: Адміністративні органи та публічні послуги

	2.a	2.c	2.d	2.e	2.f	2.g	4.c
білоруська	1	1	1	1	1	1	1
болгарська	2	1	1	1	1	1	1
кримськотатарська	2	1	1	1	1	1	1
гагаузька	2	1	1	1	1	1	1
німецька	1	1	1	1	1	3	1
грецька	1	1	1	1	1	1	1
угорська	3	1	1	1	3	3	1
молдовська	1	1	1	1	1	1	1
польська	2	1	1	1	1	1	1
румунська	3	1	1	1	1	3	1
російська	4	4	4	4	4	3	–
словацька	3	1	1	1	1	1	1
їдиш	1	1	1	1	1	1	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 80).

Таблиця 11. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 11 Хартії: Засоби масової інформації

	1.a.iii	1.b.ii	1.c.ii	1.d	1.e.i	1.g	2.	3.
білоруська	1	1	1	1	1	1	4	1
болгарська	3	1	1	1	4	1	4	1
кримськотатарська	–	–	–	1	–	1	4	1
гагаузька	3	1	1	1	1	1	4	1
німецька	3	1	1	1	1	1	4	1
грецька	–	1	1	1	1	1	4	1
угорська	3	4	4	1	4	3	4	1
молдовська	3	1	1	1	4	1	1	1
польська	3	4	1	4	4	1	4	1
румунська	3	3	1	1	4	3	4	1
російська	4	4	4	4	4	4	4	3
словацька	3	3	1	1	1	1	4	1
їдиш	1	1	1	1	1	1	1	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 81).

Таблиця 12. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 12 Хартії: Культурна діяльність та засоби її здійснення

	1.a	1.b	1.c	1d	1.f	1.g	2.	3.
білоруська	4	3	1	4	3	3	1	1
болгарська	3	1	1	4	3	3	1	1
кримськотатарська	4	1	1	4	3	1	4	3
гагаузька	3	1	1	1	3	1	1	1
німецька	3	1	1	4	4	1	1	-
грецька	3	1	1	3	3	1	-	1
угорська	4	1	3	4	3	4	1	1
молдовська	3	1	1	4	3	1	1	3
польська	4	1	3	4	4	4	4	3
румунська	4	1	1	4	3	3	1	3
російська	4	4	4	4	4	-	4	-
словацька	4	1	1	4	3	1	1	1
їдиш	3	1	1	1	4	1	1	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 82).

Таблиця 13. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017. Стаття 13 Хартії: Економічне і соціальне життя

	1.b	1.c
білоруська	4	-
болгарська	4	-
кримськотатарська	4	-
гагаузька	4	-
німецька	4	-
грецька	4	-
угорська	4	-
молдовська	4	-
польська	4	-
румунська	4	-
російська	4	-
словацька	4	-
їдиш	4	-

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 83).

Таблиця 14. Виконання Україною зобов'язань за ратифікованою Хартією згідно із незалежним звітом КЕ2017 – Стаття 14 Хартії: Транскордонні обміни

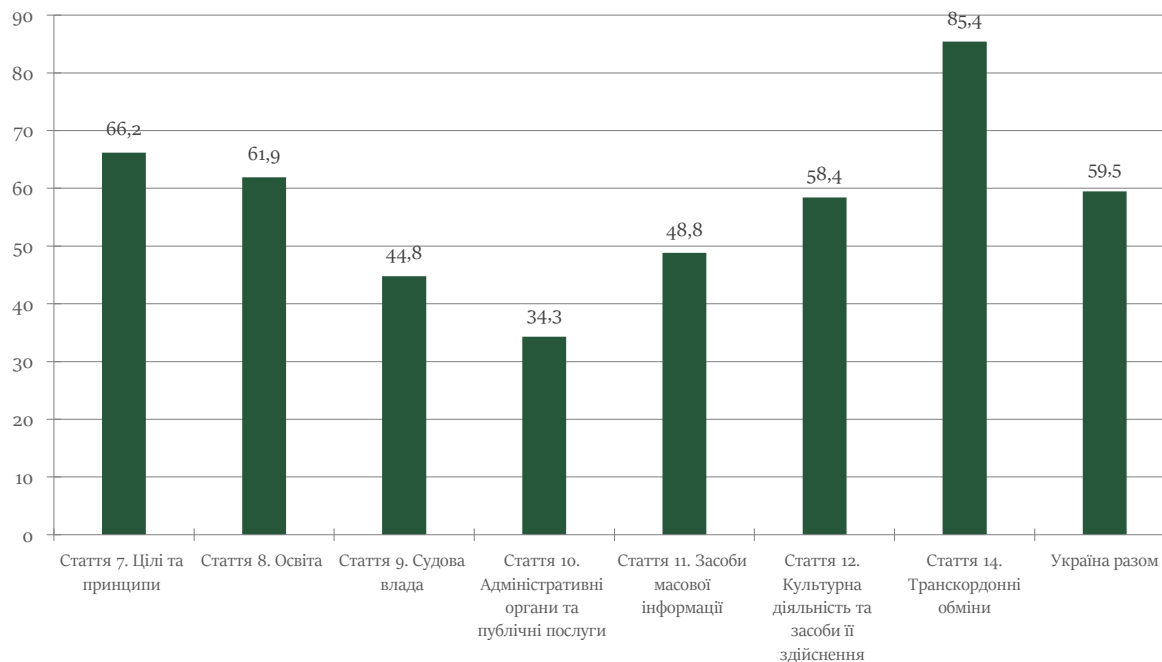
	a	b
білоруська	4	4
болгарська	4	3
кримськотатарська	3	–
гагаузька	1	1
німецька	4	–
грецька	4	4
угорська	4	4
молдовська	4	4
польська	4	4
румунська	4	4
російська	4	4
словацька	4	4
їдиш	1	1

Джерело: Csernicskó et al. (2020b: 84).

Якщо цифри, наведені в таблицях 7–14, розглядати в якості оцінок (як у школах), тоді можемо визначити, як Комітет експертів оцінив виконання Україною взятих на себе зобов'язання. Якби український уряд максимально виконав зобов'язання за ратифікованою Хартією, тоді у всіх стовпчиках таблиці (де вказані цифри) стояла б 4-ка. Але добре видно, що це не так. Якщо оцінки Комітету експертів розглядати як бали, тоді найкращих результатів Україна досягла у виконанні статей 14 (85,4%), 7 (66,2%), 8 (61,9%) і 12 (58,4%) Хартії. Найгірше український уряд реалізував міжнародні зобов'язання за статтями 9 (44,8%), 10 (34,3%) і 11 (48,8%) Хартії. Якщо врахувати реалізацію усіх статей Хартії (за винятком статті 13), то Україна виконала зобов'язання на 59,5% (діаграма 12). (Максимальна кількість балів, тобто 100%, на діаграмі була б, якби у всіх стовпчиках стояла 4-ка).

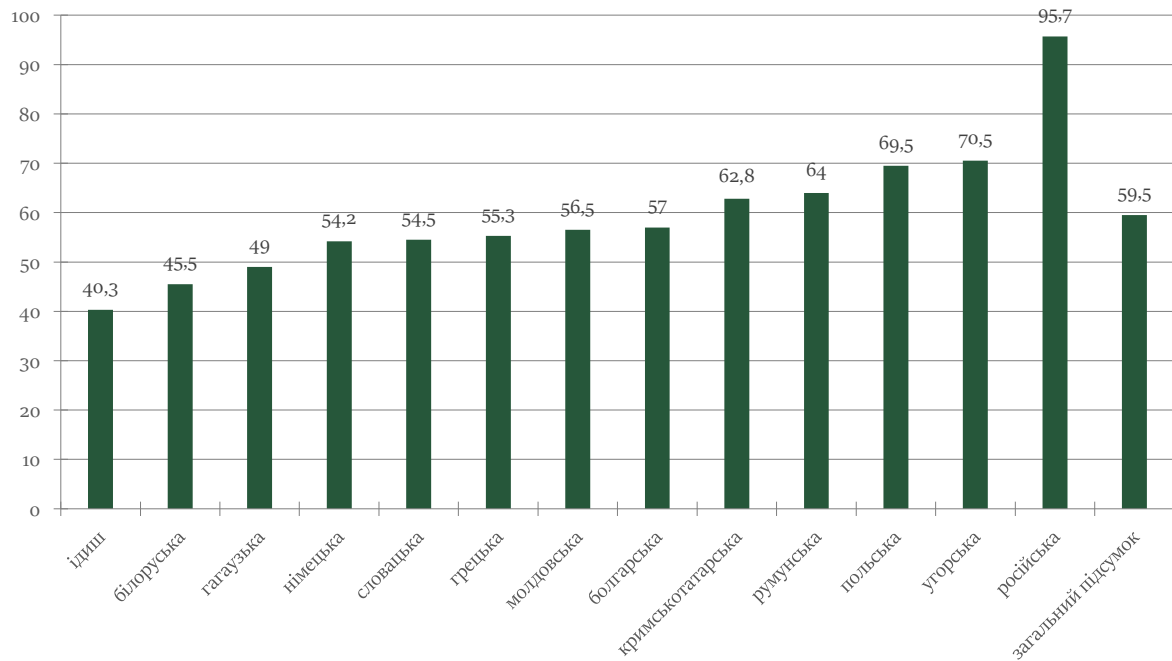
Якщо застосованим вище методом проаналізувати, як Україна виконала міжнародні зобов'язання за Хартією стосовно мов, тоді побачимо, що у випадку російської мови частка виконання є надзвичайно високою — 95,7%. Натомість у випадку угорської, польської, румунської та кримсько-татарської мов частка виконання зобов'язань дещо перевищує 60%, а найнижчий результат маємо у випадку ідиш, білоруської та гагаузької мов, де показник нижчий за 50 відсотків (діаграма 13).

Діаграма 12. Частка виконання у % зобов'язань Україною за ратифікованою Хартією згідно зі звітом Комітету експертів за окремими статтями

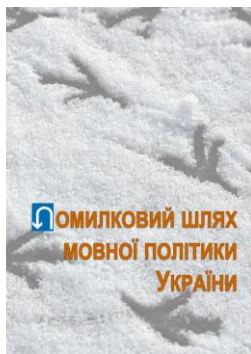
Джерело: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 149).

Діаграма 13. Частка виконання у % зобов'язань Україною за ратифікованою Хартією згідно зі звітом КЕ 2017 за мовами

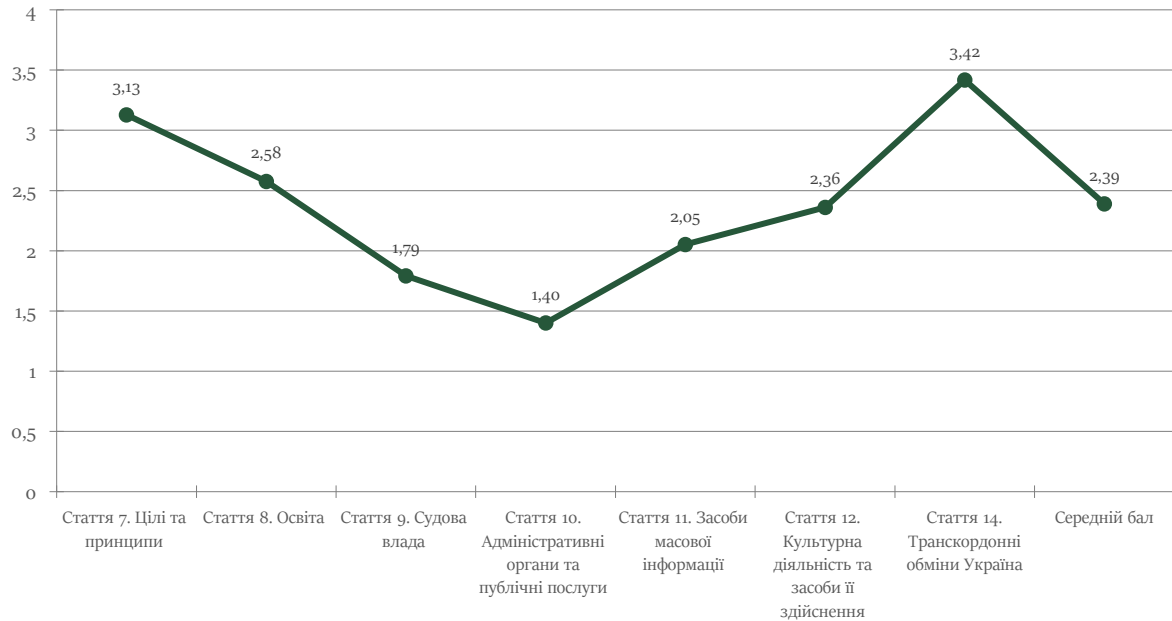
Джерело: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 149).

Якщо на основі окремих результатів вивести середній бал, тоді бачимо, що за статтями 14 і 7 Хартії Україна *частково виконала* зобов'язання; за статтею 8 уряд ближчий до оцінки *частково виконав*, ніж *формально виконав*. Однак, на жаль, за статтями 12, 11 і 9 середній бал найближчий до оцінки *формально виконав*, що згідно зі звітом Комітету експертів означає: „Політика та законодавство відповідають Хартії, але на практиці їх немає.”. За статтею 10 Україна фактично не виконала зобов'язань, адже середній бал близький до оцінки *не виконано*. Це означає, що “ніяких заходів щодо політики, законодавства та практики не було вжито для виконання зобов'язань, або Комітет експертів протягом декількох циклів моніторингу не отримав жодної інформації про виконання” (діаграма 14).

*Помилковий шлях мовної політики України:
аналітичний огляд угорською, українською та англійською мовами*

Діаграма 14. Як Київ виконав свої зобов'язання стосовно регіональних мов або мов меншин за ратифікованою Хартією згідно зі звітом Комітету експертів 2017 (4: виконано; 3: виконано частково; 2: виконано формально; 1: не виконано)

Джерело: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 150).

5. Мововживання, ідентичність

На межі XIX–XX ст. В Угорщині, у тому числі в Ужанському, Березькому, Угочанському та Марамороському комітатах, абсолютна більшість угорців були одномовними, натомість серед угорців, що живуть на території сучасного Закарпаття, значною є частка тих, які крім рідної, розмовляють ще однією мовою/мовами. І хоча у період між 1880 та 1910 роками в усіх чотирьох названих комітатах дещо знизилася частка багатомовних угорців, але 1910 року на Мараморощині двомовними була майже половина, в Ужанському комітаті — дві п'ятих, в Угочанському — п'ята частина, а в Березькому — принаймні шоста частина угорців (таблиця 15).

Натомість у період між 1890 та 1910 роками і в північно-східних комітатах Угорщини значною мірою серед представників інших національностей зросла частка тих, хто говорить угорською (діаграма 15).

Двомовна реклама I Березівського фестивалю молодого вина та гусячих страв до дня Святого Мартина

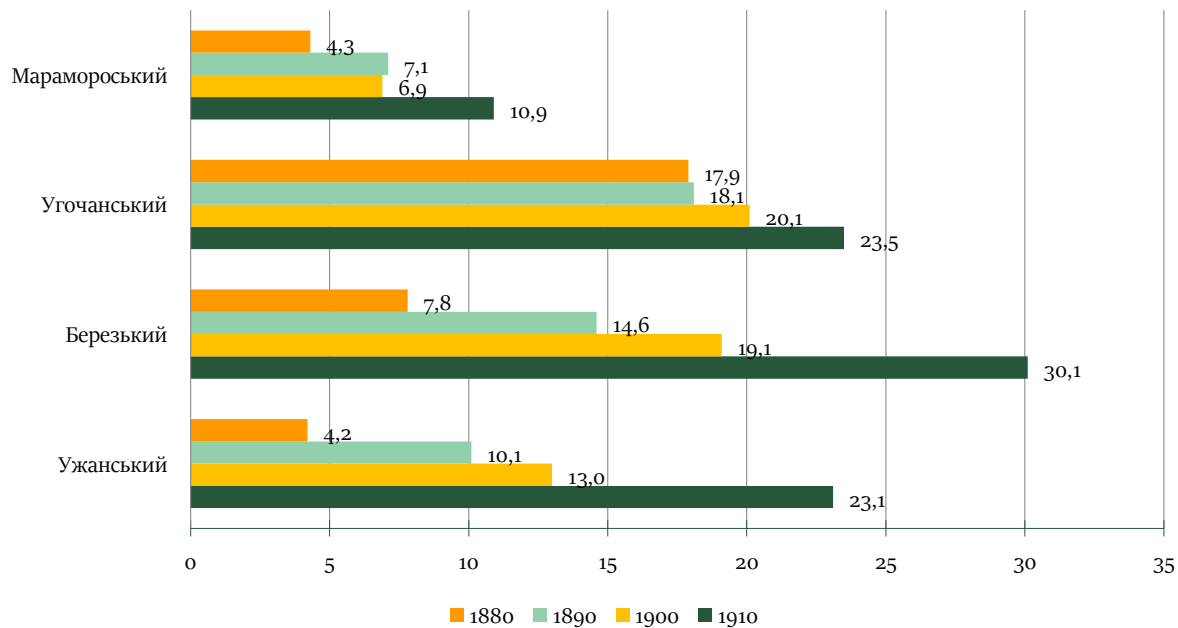

Таблиця 15. Частка (у %) угорців, які, крім рідної, володіють і іншими мовами, в Угорщині та чотирьох комітатах (1880–1910)

	1880	1890	1900	1910
Угорщина	17,5	18,6	20,5	18,6
Ужанський	38,3	37,5	33,9	37,4
Березький	23,3	18,2	16,3	16,3
Угочанський	26,9	27,7	20,8	22,0
Марамороський	51,6	51,5	49,2	45,9

Джерело: Csernicskó (2017a: 29). Складено на підставі даних Державної служби статистики Угорщини.

Діаграма 15. Зміна частки населення не угорської національності, але яке володіло угорською, у період між 1880–1910 роками за даними перепису населення (%)

Джерело: Csernicskó (2017a: 28). Складено на підставі даних Державної служби статистики Угорщини.

Якщо порівняти дані таблиці 15 та діаграми 15 (тобто те, яка частка угорців за національністю була двомовними, і яка частка не угорців за національністю володіла державною мовою), виявиться, що частка двомовних угорців вища, ніж частка тих представників іншої національності, які говорять угорською. Дані чотирьох переписів населення, проведених на межі XIX–XX століть свідчать, що серед рутенців, які проживали на території Угорщини, частка тих, які володіли державною мовою, зростає з 5,5% у 1880 році до 14% у 1910. Але в аналізованих нами чотирьох комітатах володіння угорською серед слов'янського населення поширювалося повільно. У 1910 році з-поміж чотирьох комітатів лише в Березькому частка рутенців, які розмовляли угорською, сягнула 25%. Ба більше, серед угорців частка тих, хто знав рутенську мову, була майже такою самою (таблиця 16). Наприклад, на Мараморощині перепис 1910 року зафіксував, що майже чверть угорців говорила рутенською, при цьому лише 8 відсотків рутенського населення знало по-угорськи. У цьому комітаті всі чотири тогочасні переписи засвідчили, що місцеву слов'янську мову знає більша кількість угорців, ніж представників меншин, які засвоїли державну мову (Csernicskó 2017a: 30).

*Листівка про Ужгород трьома мовами
(руською, чеською та угорською)*

Таблиця 16. Частка (у %) рутенців і угорців, які володіли мовою іншого народу

	1880		1890		1900		1910	
	рутенці по-угорськи	угорці по-рутенськи	рутенці по-угорськи	угорці по-рутенськи	рутенці по-угорськи	угорці по-рутенськи	рутенці по-угорськи	угорці по-рутенськи
Угорщина	5,5	0,3	7,3	0,3	8,4	0,3	14,0	0,5
Ужанський	2,9	2,7	4,1	3,7	8,1	5,0	16,0	8,9
Березький	5,3	7,9	10,7	7,6	15,2	7,9	25,6	14,1
Угочанський	19,6	12,8	17,4	11,5	18,7	15,4	22,0	15,6
Марамороський	3,4	17,9	5,6	22,2	4,8	18,6	8,0	24,4

Джерело: Csereicskó (2017a: 30). Складено на підставі даних Державної служби статистики Угорщини.

Наведені дані свідчать, що на межі XIX–XX століть у віддалених від центру регіонах ієрархічні відносини між мовами більше залежали від регіональних і локальних відносин більшості-меншості, місцевої корисності мов, а не від мовної та освітньої політики держави. А якщо подивитися дані стосовно мовних знань на межі XX–XXI століть, побачимо подібну картину.

За даними Всеукраїнського перепису 2001 року (таблиці 17 і 18), у Закарпатській області, крім рідної, найбільше осіб володіло ще угорською (36 тисяч) та російською (31 тисяча) мовами. Угорську знали переважно українці за національністю, а російську – українці та угорці. Майже дві третини закарпатців (63%) вільно володіють тільки рідною мовою (діаграма 16).

Напис угорською й українською мовами на трибуні стадіону в с.Яноші

Таблиця 17. Мовні знання населення Закарпатської області за даними переписів 1989 та 2001 років (осіб)

Мови	Рідна мова		Друга мова		Загалом володіють		Не володіють	
	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001
Українська	97 2827	1 016 268	48 106	19 699	1 020 933	1 035 967	224 685	218 647
Угорська	166 700	158 729	12 500	38 694	179 200	197 423	1 066 418	1 057 191
Російська	62 150	36 412	670 046	32 877	732 196	69 289	513 422	1 185 325

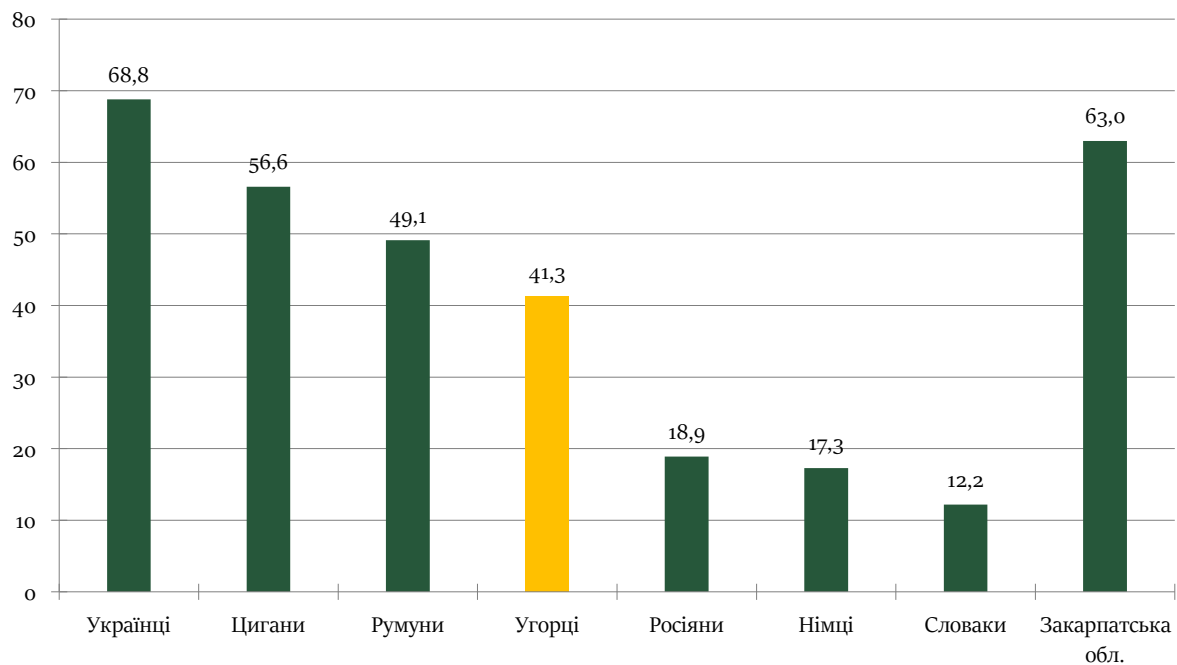
Джерело: Csernicskó (2013: 35).

Таблиця 18. Мовні знання населення Закарпатської області за даними переписів 1989 та 2001 років (у відсотках)

Мови	Рідна мова		Друга мова		Загалом володіють		Не володіють	
	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001	У 1989	У 2001
Українська	78,10	81,00	3,86	1,57	81,96	82,57	18,04	17,43
Угорська	13,38	12,65	1,00	3,08	14,39	15,74	85,61	84,26
Російська	4,99	2,90	53,79	2,62	58,78	5,52	41,22	94,48

Джерело: Csernicskó (2013: 35).

Діаграма 16. Частка осіб, які володіють тільки рідною мовою, в розрізі національностей за даними перепису 2001 р. в Закарпатській області

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 40). Складено: на основі Csernicskó (2013: 35).

Знання мов серед закарпатських угорців вивчалися в різних дослідженнях (дивись, наприклад: Csernicskó 2013: 25–49), з яких відомо, що за межами Угорщини, використання угорської мови є обмеженим.

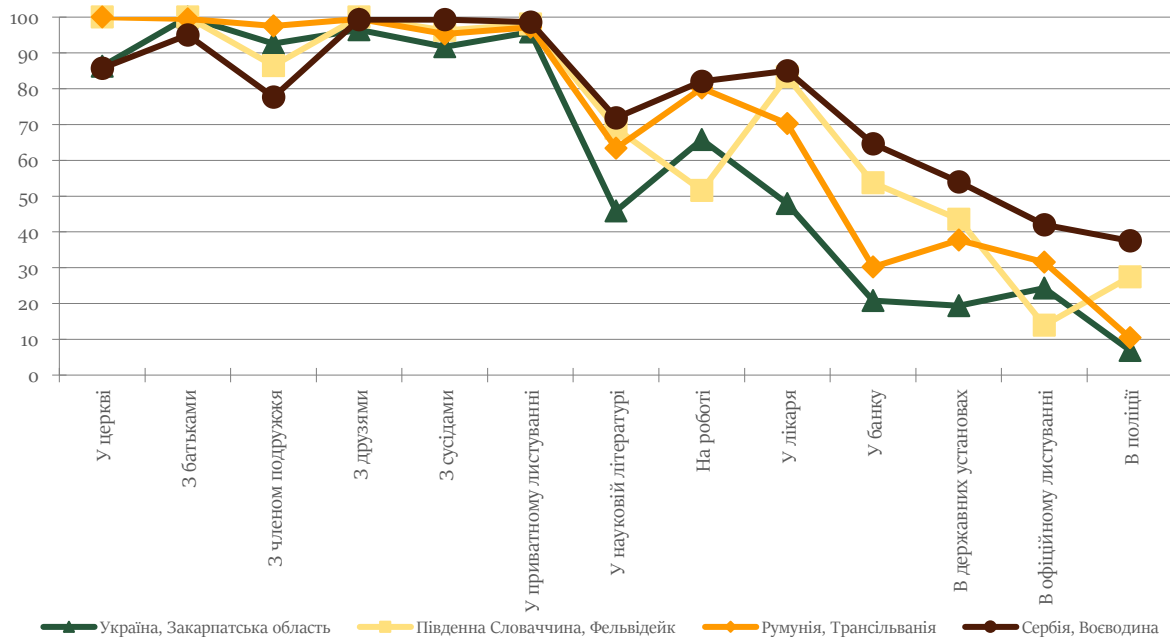
У тих сферах, які не контролюються державою (наприклад, церква або родина), частка вживання угорської мови є вища, а державної – низька.

Але це правило спрацьовує у зворотному напрямку там, де сильним є державний контроль (робота, охорона здоров'я, органи влади, поліція). У таких сферах частка угорської мови знижується, а зростає рівень використання мови більшості (діаграма 17 і 18).

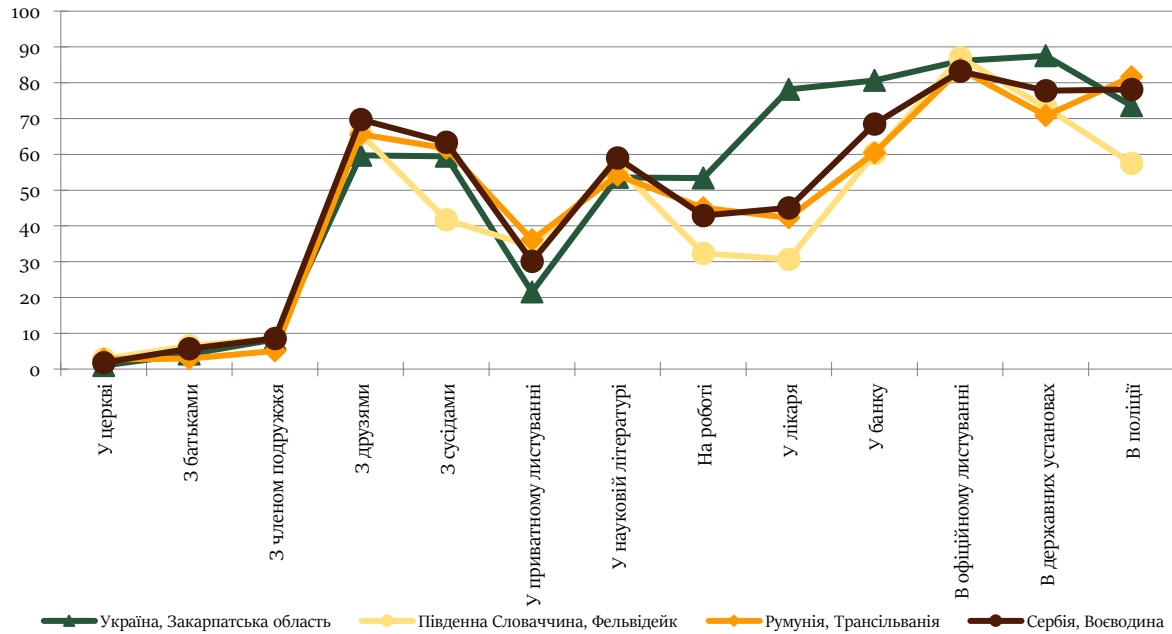
Українсько-угорська табличка з назвою вулиці та угорський напис на фасаді ресторану в с.Косонь

Діаграма 17. Частка тих, які використовують (і) угорську мову, у % серед угорського населення чотирьох країн

Джерело: Beregszászi-Cserniczkó (2004: 62).

Діаграма 18. Частка тих, які використовують (і) мову більшості, у % серед угорського населення чотирьох країн

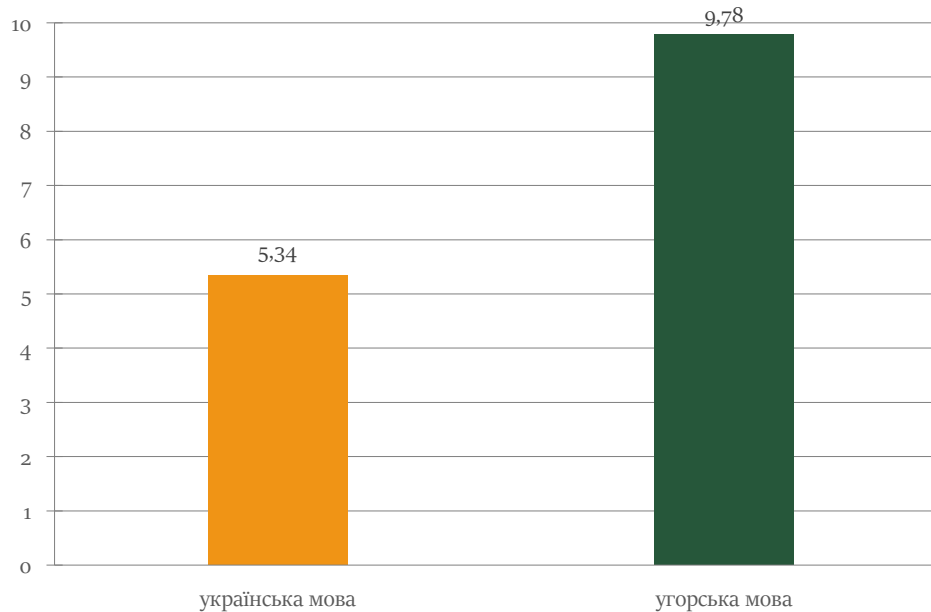
Джерело: Beregszászi-Cserniczkó (2004: 62).

На основі даних переписів населення та анкетних опитувань можемо сформулювати два висновки. Перший – переважна більшість закарпатських угорців є двомовними, тобто крім рідної, вони можуть спілкуватися ще принаймні однією мовою. Другий – мовні знання закарпатських угорців показують велику різноманітність: є такі, які розмовляють, крім рідної, іншою мовою/мовами на високому рівні, однак багато хто вміє спілкуватися лише рідною мовою. А між цими двома крайніми точками спостерігаємо безліч перехідних категорій.

У 2019 році було проведено опитування серед закарпатських угорців віком від 18 до 65 років, в ході якого опитано тисячу респондентів. З них 771 особа відповіла, що крім рідної мови, володіє ще (принаймні) однією мовою, а 225 відповіли на це питання заперечно (4 особи не відповіли взагалі). Проте коли власні знання мови респондентам необхідно було оцінити за 10-бальною шкалою (де 1 = зовсім не володію мовою, а 10 = знаю на рівні рідної), з-поміж тисячі опитаних тільки 101 обрав відповідь 1. Це означає, що навіть серед тих, хто на попереднє питання відповів, що не вміє по-українськи, більшість все ж таки має певні знання української мови.

Респонденти значно вище оцінили власні знання угорської, ніж рівень знань державної мови. Свої знання угорської закарпатські угорці оцінили переважно на “рівні рідної” (середній бал 9,78), а свої знання української респонденти в середньому оцінили в 5,34 бала (діаграма 19).

Діаграма 19. Середній рівень знань української та угорської мов за даними опитування, проведеного серед закарпатських угорців віком 18–65 років у 2019 р. (вибірка 1000 осіб)
(за 10-бальною шкалою, де 1 = зовсім не володію мовою, а 10 = знаю на рівні рідної)

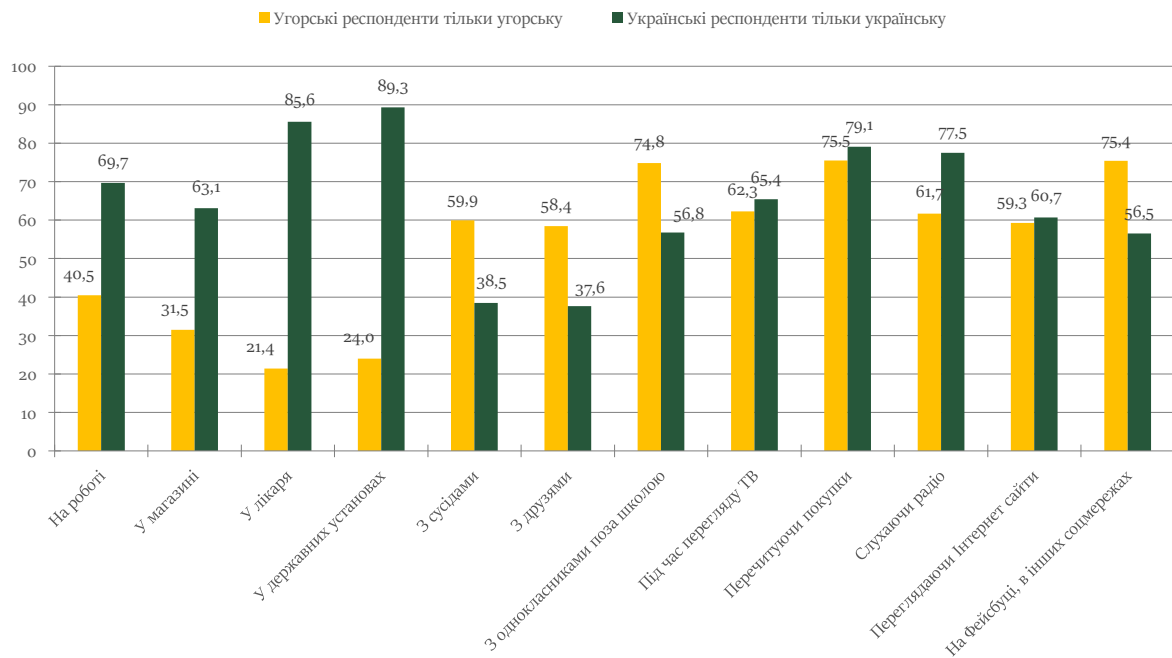
Джерело: Комплексне квантитативне і квалітативне дослідження “Закордонні угорці” (2019).

Мовні правові відносини мають вирішальний вплив на те, використання яких мов є обов'язковим, дозволеним чи якраз забороненим у певній життєвій ситуації. Дані соціологічного опитування, проведеного серед українців і угорців Закарпаття у 2016 році (всього 1200 респондентів), показали, що особи з рідною українською мовою статистично суттєво частіше і більшою мірою в різних ситуаціях можуть використовувати виключно українську мову і здебільшого не змушені використовувати іншу мову (Csernicskó–Hires-László 2019). При цьому, частка використання угорцями рідної мови висока тільки у приватній сфері. Угорці використовують частіше, ніж українські респонденти, тільки угорську мову під час спілкування з сусідами, друзями, однокласниками або у соціальних мережах. Отже, угорці у більшості ситуацій змушені поряд із рідною мовою використовувати й іншу мову (діаграма 20).

Вуличне меню угорською та українською мовами на центральній площі Берегова

Діаграма 20. Виключне використання рідної мови в різних мовленнєвих ситуаціях в українських і угорських респондентів за даними опитування “Тандем 2016” (%)

Джерело: Cserniczkó-Hires László (2019: 69).

Норми вживання мов у дво- або багатомовній ситуації функціонують не так, що кожен використовує виключно власну мову. Люди, які живуть у мовно змішаному середовищі, більшою або меншою мірою знають і нерідко використовують мову іншої групи. Таким чином, вербальний репертуар дво- або багатомовних спільнот вміщує кілька мов (і їхніх варіантів). Під *вербальним* або *мовним* репертуаром ми розуміємо усі ті мови, мовні варіанти, стильові різновиди тощо, які певна спільнота використовує в ході комунікації (Gal 1987: 286). Мовці в залежності від ситуації, партнерів тощо обирають із елементів вербального репертуару те, що найбільше відповідає їхнім комунікативним компетенціям.

Розривання угорської мовної території між кількома державами природно мало і мовні наслідки, наприклад, у лексиці.

- Наприклад, у Трансільванії відомі слова *sár* ‘кухоль пива’, *motorina* ‘дизель, нафта’, *punga* ‘кульок’.
- У Фельвідейку (Верхній Угорщині) використовують слова *baszi* ‘в’язниця’, *preglejka* ‘фанерний лист’.
- Серед угорців, що живуть у Воєводині, поширені лексеми *duduk* ‘бовдур’, *kuluk* ‘робота’.
- На Закарпатті усі добре знають, що таке *csurma* ‘в’язниця’, *rárka* ‘папка’, *váfli* ‘вафлі’.
- Угорці в Хорватії використовують лексеми *ixica* ‘студентський квиток’, *penkala* ‘кулькова ручка’, *vozácska* ‘водійське посвідчення’.
- У Прекмур’ї *śicibán* – це дитина, що ходить у підготовчу групу, *lucska* – морозиво на паличці.
- У Бургенланді *glüvájn* – це глінтвейн, *pikkelli* – техогляд на авто.

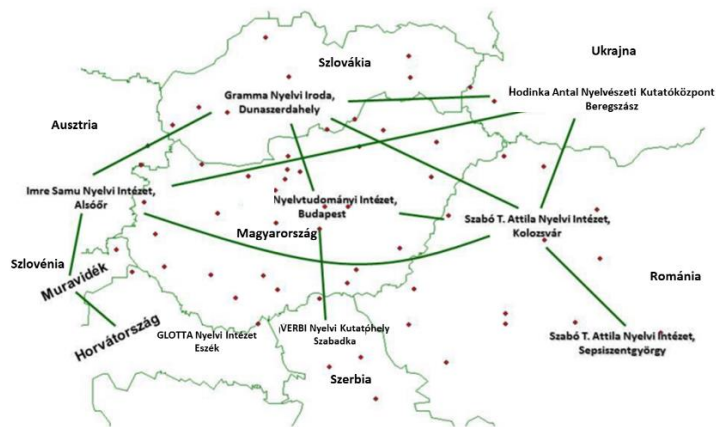
У запозиченій лексиці угорської мови – внаслідок столітніх контактів угорської і слов’янських мов – лексеми слов’янського походження становлять найбільший шар (Gerstner 2003: 124–126).

Значна кількість лексичних елементів слов'янського походження поширилася на всій угорській мовній території та ввійшла до складу літературної мови.

Звичайно, що у говорах, які поширені на території сучасної Закарпатської області, зустрічається велика кількість лексичних елементів слов'янського походження. Значна їх частина поширилася по всій угорській мовній території (Gerstner 2003). Частина регіональних слов'янських лексичних запозичень, які використовуються тільки на Закарпатті, засвоїлася ще до закінчення Першої світової війни (Lizanes 1993, Lanstyák 2008): тоді, коли угорська була мовою більшості, а мови, які з нею контактували, мали статус мов меншості. Проте до унікальної лексики закарпатських угорських говорів належать насамперед ті слов'янські запозичення, які потрапили до угорських говорів регіону після зміни напрямів мовних контактів (Szilágyi 2008: 110, Lanstyák 2008: 129–130), тобто після того, як угорська опинилася в статусі мови меншості.

У 2001 році була створена мережа “Терміні” – мережа науково-дослідних інститутів угорського мовознавства у сусідніх з Угорщиною державах (Benő-Réntek szerk. 2011, Réntek 2009). Закладами-партнерами в цій

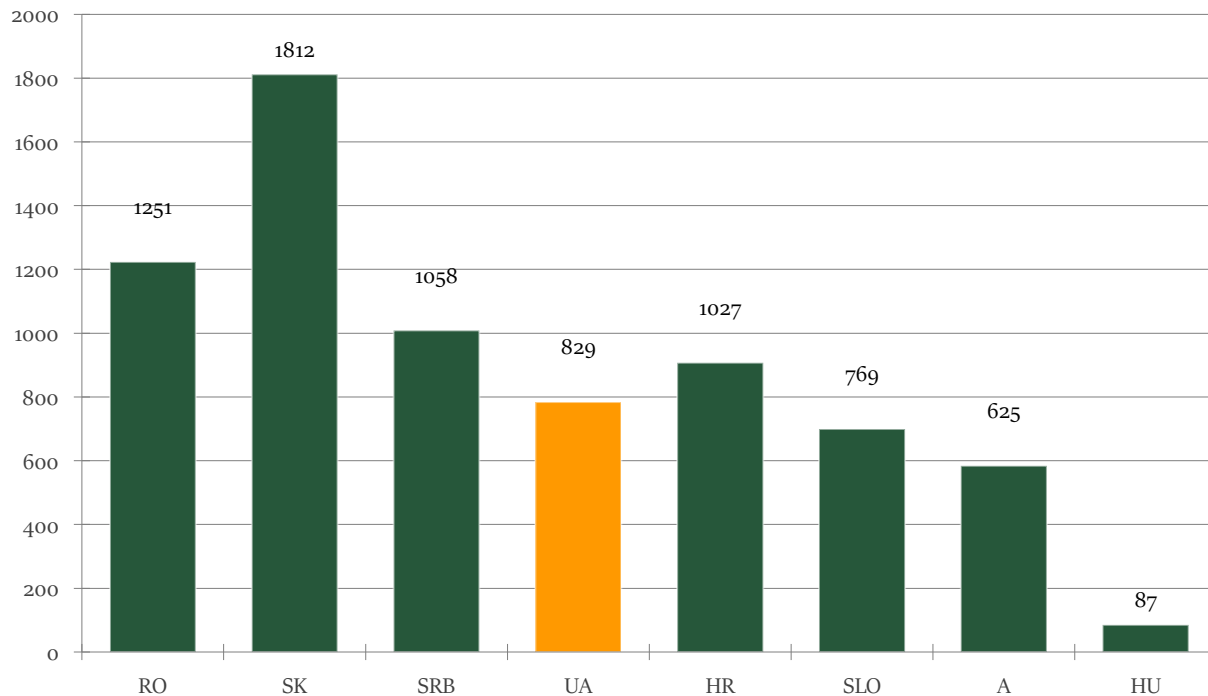
“Терміні” – мережа науково-дослідних інститутів угорського мовознавства

мережі є: *Офіс мовознавства “Gramma”* (Словаччина); *Інститут мовознавства ім. Антіли Сабова* (Румунія); *Науково-дослідний інститут ім. Антала Годинки* (Україна); *Офіс мовознавства ім. Шаму Імре* (Австрія і Словенія); *Науково-дослідний інститут “Verbi”* (Сербія); *Інститут мовознавства “Glotta”* (Хорватія).

Однією зі спільних дослідницьких програм є збір та аналіз унікальних лексичних елементів в усних і письмових угорських говорах за межами Угорщини. У словникову базу даних, яка з 2007 року є в онлайн доступі, ми збираємо такі запозичення, які відрізняються від угорської літературної мови і використовуються представниками угорських нацменшин, які проживають у Карпатському басейні за межами Угорщини. Крім слів і виразів, які використовуються винятково в сусідніх з Угорщиною державах, ми збираємо в базу даних і такі лексеми, які вживаються і в Угорщині, але з іншим значенням (Lanstyák–Benő–Juhász 2011, Benő–Juhász–Lanstyák 2020). У березні 2020 року в онлайн базі даних доступні були 4845 словникових статей, розподіл яких за регіонами показаний на діаграмі 21. Скорочення позначають угорські спільноти, які живуть у таких країнах: SK: Словаччина, UA: Україна, RO: Румунія, SRB: Сербія, HR: Хорватія, SLO: Словенія, A: Австрія.

Оскільки онлайн реєстр слів містить безпосередні запозичення з мов, які контактують з угорською в Карпатському басейні (переважно з державних мов країн, які є сусідами Угорщини: *словацька, українська, російська, румунська, сербська, хорватська, словенська, німецька*), ця база даних є багатим джерелом дослідження контактів угорської та індоєвропейських мов. Оскільки йдеться не про паперовий словник, а цифрову словникову базу даних, тому при формуванні словникових статей практично не було обмежень щодо обсягу. Тому перевагою такої бази даних є багато ілюстрацій, а також щедрий контекст дозволяє відокремити відтінки значень та стильових різновидів. У реєстрі, де легко здійснювати пошук, заголовні слова можна шукати за регіоном, стилем, мовою, з якої прийшло запозичення, частиною мовою, лексичним значенням тощо.

Діаграма 21. Розподіл словникових статей за регіонами в угорсько-угорському словнику “Termini”

Джерело: За даними угорсько-угорського онлайн словника “Termini”.

База даних свідчить, що в в угорських говорах країн, сусідніх із Угорщиною, є значна кількість таких запозичень, які вживаються не в одному, а в кількох регіонах. Так, наприклад, в усіх регіонах використовують запозичене слово на позначення грипу (угор. influenza), а ці слова у більшості регіонів подібні навіть за звучанням: RO, SRB, HR, SLO – *gripa*, UA – грип, А – *grippe*, SK – *chripka*, *kripka* (літературна угорська: influenza). Для позначення майки у багатьох регіонах також використовують схожі слова: RO – *majó*, UA – *майка*, SRB, HR – *majica*, SLO – *májca* (літературна угорська: róló). Подібними у більшості регіонів є і назви різних напоїв: RO – *szukk*, UA – *сік*, SLO – *szok*, HR – *szók* і SRB – *szokk* (літературна угорська: gyümölcslé, dzsúz). У словнику зустрічаємо й такі слова, які в усіх регіонах позначають тими самими словами і використовуються у тому самому значенні, за винятком Угорщини: *duplikát* ‘другий примірник документа, що має таку саму юридичну силу, як і оригінал’ або *balkon* ‘огорожений майданчик, що виступає з площини стіни фасаду’. Цікавими є ті запозичення, які здаються словами з угорської загальноновживаної лексики, але серед мовців закордонних регіонів використовуються в іншому значенні. Такими є, наприклад, у закарпатській угорській UA *gyertya* у значенні ‘végbélkúp’ або *bánya* у значенні ‘fürdő, szauna’ чи *bál* у значенні ‘telefonon lebeszélhető (pénz)egység’.

Логотип мережі

Termini Kutatóhálózat

Termini	Ht-online kezdőoldal	Ht-fórum	Linkek	Kapcsolat
---------	----------------------	----------	--------	-----------

Keresés

Hol? címszóban jelentésben példamondatban

Hogyan? szó elején szó belsejében szó végén teljes egyezés

Példamondatok száma: egy sem kettő mind

Ékezet nélküli keresés (csak címszóban)

2007 óta on-line is elérhető szótárunkba azokat a magyarországiaktól eltérő, idegen eredetű szavakat igyekszünk összegyűjteni, amelyeket a Kárpát-medencében, az országhatáron túl élő magyarok használnak. A szótár mind a hét, Magyarországot körülvevő ország magyaraiak régióinak szavait tartalmazza (**Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja, Horvátország, Muravidék, Órvidék**). Tájszavakat és olyan szavakat, melyeknek egyik eleme sem idegen eredetű szó, egyelőre nem teszünk közzé.

Célunk egyrészt az, hogy lehetővé tegyük a felhasználóknak, hogy megismerhessék más magyar nyelvváltozatok sajátos szavait és szójelentéseit (pl. **buletin, hranolki, bambusz, gruscsik, cicibán, melanzs**), másrészt az, hogy e régiók beszélői megismerhessék e szavak közmagyar megfelelőit (ha vannak ilyenek).

Ezenkívül szótárunk a határon túli (ht) nyelvváltozatok tudományos kutatásának is forrása, ill. eszköze, ezért olyan jelöléseket is tartalmaz, amiket esetleg a hétköznapi használat fölöslegesnek tarthat, az anyag tudományos hasznosíthatóságát viszont nagyban növelik.

Ha szócikket szeretne javasolni, írjon az oldal alján található e-mail címre. Ha regisztrál, és bejelentkezik, megjegyzéseket fűzhet hozzá a szócikkekhez; minden tárgyzerő megjegyzésért nagyon hálásak vagyunk. Szeretnénk, ha a szótár a belső munkatársak és a külső felhasználók közös munkájává válna.

A Ht online és a Ht fórum használatához külön-külön kell regisztrálni.

Részletesebb tudnivalók a szótárról, annak munkatársairól, a szótár használatáról stb. itt található.

Főmenü

A Termini szótár bemutatása
Szerkesztőség
Keresés a szótárban
Bejelentkezés
Regisztráció

Bejelentkezés

Felhasználó

Jelszó

Még nem regisztrálta magát? [Regisztráljon most!](#)

*Початкова сторінка угорсько-угорського онлайн словника „Termini”. Режим доступу:
<http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>*

Termini Kutatóhálózat

Termini

Ht-online kezdőoldal

Ht-fórum

Linkek

Kapcsolat

Keresés

Hof?

címszóban jelentésben példamondatban

Hogyan?

szó elején szó belsejében szó végén teljes egyezés

Példamondatok száma:

egy sem kettő mind

Ékezet nélküli keresés (csak címszóban)

szesztra (fn) -k, -l, -ja

(Orv) (Murika) Fv (nép) (köz) (biz) Va (id+nép) (köz) (biz), Ka (ált) (köz) (biz), Hv (ált) (köz) (köz), Mv (ált) (köz) (biz) (kórházi) nővér, ápolónő ♣ Fv A véit a szesztra is leveheti: (Tallósi szótár) ¶¶ Fv Legalább fővénnének szesztrának, én vónék a legboldogabb, (Tallósi szótár) ¶¶

Fotó.

szesztra

Forrás: <http://www.webklinika.rs/files/images/nurse-appreciation.jpg>

[szrb szestra 1. 'nővér, nőtestvér', 2. 'unokatestvér, unokanővér', 3. '(ápoló)nővér, ápolónő', 4. 'nő'].

[~hrv (medicina) szestra (fn-f) 'ua'— medicina (mn-f) + szestra (fn-f) 'lánytestvér'].

[szln szestra (fn-f) 'ua']

(→gyerekszesztra, medszesztra, szesztricska)

Módosítás. Modlista. Email. Megjegyzés hozzáadása.

Bejelentkezett: Márku Anita

Főmenü

A Termini szótár

bemutatója

Szerkesztőség

Keresés a szótárban

Böngészés

Szójegyzékek

Kimutatások

Új szócikk

E-mail küldés

Kijelentkezés

Словникова стаття в онлайн словнику

Іншим поширеним явищем у мововживанні при контактуванні мов є **зміна коду**. Зміна коду в межах дискурсу вважається способом вираження ідентичності, визначення ролі в межах групи або позначення ситуації (Gumperz 1982: 70, Gal 1988: 247). Зібрані нами в ході дослідження матеріали, в тому числі аудіозаписи, дозволяють стверджувати, що зміна коду в розмовному середовищі закарпатських угорців в ситуації „*угорець говорить з угорцем*” зустрічається тільки в певних випадках (Beregszászi 2004, Márku 2013). Це очевидно пояснюється тим, що значна частина закарпатських угорців компактно проживає в гомогенному середовищі, їх національна ідентичність чітка, у комунікації в межах групи майже виключно використовує угорську мову, тому ця спільнота в інтеракції “*закарпатський угорець говорить із закарпатським угорцем*” використовує для зміни контексту і ролей не зміну коду між мовами.

Якщо мовець у певній комунікаційній ситуації змінює мову, це завжди має прагматичні, комунікативні цілі: змінилася комунікаційна ситуація, необхідне пояснення, не спадає на думку відповідний вираз, підтверджує, повторює, пояснює сказане, перекладає іншою мовою. Метою може бути і гумор, стильовий ефект у мовній грі, групова солідарність або виключення інших з розмови (детальніше про це: Márku 2013). Наприклад:

Цитування, відтворення: мовець відтворює раніше озвучений іншою мовою діалог, використовуючи це для підтвердження власних слів, надає своїм словам більшої безпосередності, достовірності.

(1) Nem győztük azt elvárni, mindig mondták, hogy **szkoro igyos domoj, szkoro igyos domoj**, de bizony a *szkoro igyosbu* három esztendő lett! (P. Panykó 1993: 33).

(2) Mutattam a papírt, rajta volt, hogy **szoldátszkoje pismzó, beszplátno** [katonai levél, ingyenes], pecsét, a *vojeni császnak* [katonai alakulatnak]a száma (Zelei 2000: 26).

Виключення: виключення когось зі спілкування.

(3) Одномовного угорського покупця з Угорщини виключають зі спілкування:

V1: Ez mi?

E1: *Halva*. [Törökméz, édesség.]

V2: Az micsoda? Élve nem lehet?

E2: **Дай йому покуштувати!** [Adjál nekik megkóstolni!]

E1: Már annyit **pokustuválé, scso májzse ne osztálosz**. [Már annyit kóstolták, hogy alig maradt] (Берегово, базар, 2008).

Запозичення та зміни коду присутні й в інтернетному мововживанні закарпатських угорців. Такі явища притаманні зокрема для соціальних мереж і виникають зазвичай як свідомі комунікаційні стратегії. Їх прагматична мета — *мовні ігри*, багатомовний набір кодів, креативне використання мовних джерел для складання мовних фігур, гумор, іронія, надання сказаному анекдотичного забарвлення. Тож двомовні елементи нерідко з'являються в мемах, коментарях та постах як стилістичний ефект, а також заради самоідентифікації мовця з власною групою (етнічною, мовною) чи вираження емоційного ставлення до нації більшості (або політичного режиму) (Márku 2016, 2017, детальніше дивись: Gazdag 2019, 2021).

(4) Мем в Інтернеті зі зміною коду: „elektricska prieszal” [електричка прибула]

Джерело: facebook.com (3.2.2016)

(5) Мем в Інтернеті зі зміною коду: „Násá Fájtá” [наша файта]; Dáváj sztyopa [давай, Стьопа], fotki [фотки], brant [брач]

Джерело: Сторінка у Фейсбук з Березівського району

(6) Пост у Фейсбуці, що містить прямі, безпосередні запозичення:

június 7. @ 22:22 · 🧑

Наша файта!!!!

Reggel elmentem a Domoprávára. Nagy volt ott az ocseregy. Bementem a nácsálnikhoz. Kért tőlem zájávát. Ő elküldött a buhalterkához. Odaadtam a nákládnát. Ő harakterisztikát is kért tőlem. Elküldött a zberkasszába, hogy fizessem be a kvitánciát. Útközben betértem a Gasztronomba, mert bulocskát szerettem volna venni, de csak buhánka volt meg rohálík. A baton már elfogyott. A kasszirka még zdácsit is adott. Ott is nagy volt az ocseregy. Mindez mintha magyarul lenne megfogalmazva, de ki érti meg? Legfeljebb a "kárpátaljasi" magyar? 😞

👍 🤔 ❤️ 207

29 hozzászólás 49 megosztás

Джерело: Сторінка у Фейсбуці з Березівського району

Проте відмінності у мові та мововживанні не загрожують ні угорській мові, ні єдності угорської нації:

- Значна частина відмінностей між варіантами угорської мови пов'язана з тим, що угорською мовою користуються люди, які живуть у різних країнах з різними суспільними, політичними, економічними системами.
- Угорці, що живуть за кордоном, відчувають свою приналежність до єдиної угорської нації, а угорська мова є одним із найважливіших символів угорської ідентичності.
- Поки носії угорської мови бажають зберігати єдність нації, доти відмінності між варіантами угорської мови не можуть стати цьому на перешкоді.

Напис угорською й українською мовами на автобусній зупинці в Берегові

6. Мова і економіка

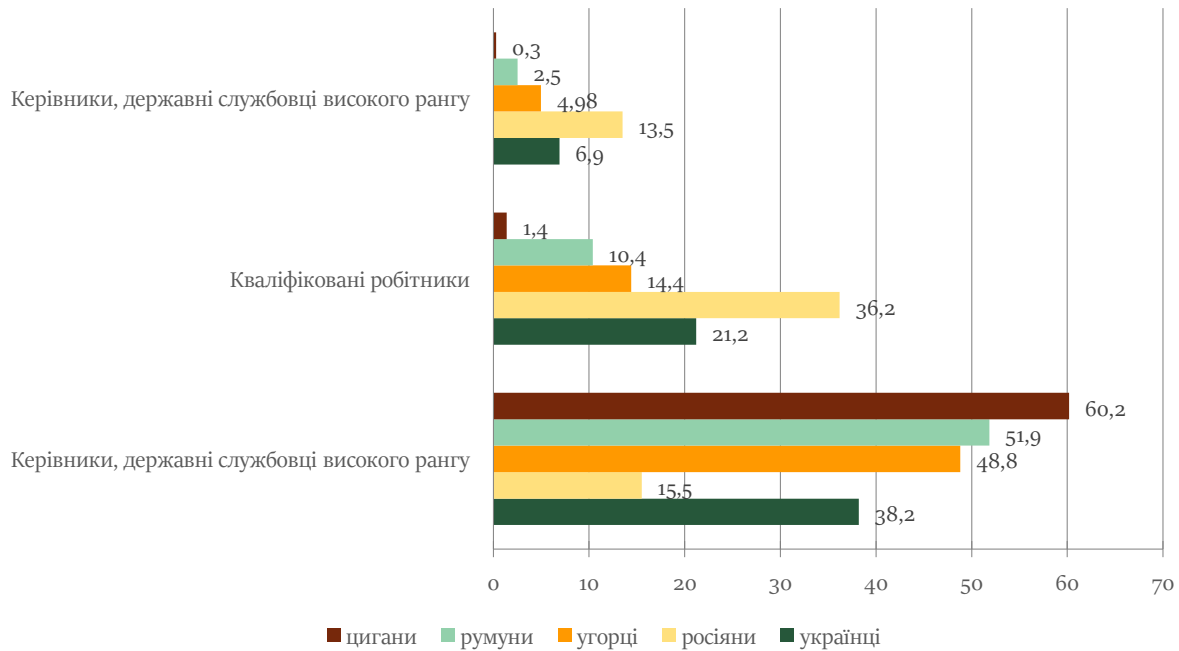
Ієрархічні відносини більшості-меншості та спадок політики радянського періоду призвели до того, що на керівних посадах переважають особи української та російської національності, натомість частка угорців є високою тільки серед робітників та найманих працівників (діаграма 22).

У 2016 році серед українців та угорців Закарпатської області було проведено репрезентативне соціологічне опитування «Тандем 2016», результати якого дозволяють говорити про зниження цієї тенденції, хоча сліди нерівноправності все ще відчутні: серед угорців вища, ніж серед українців, частка звичайних найманих працівників та працездатного населення, яке є неактивним на ринку робочої сили, але нижчою є частка тих, хто займає керівні посади (діаграма 23).

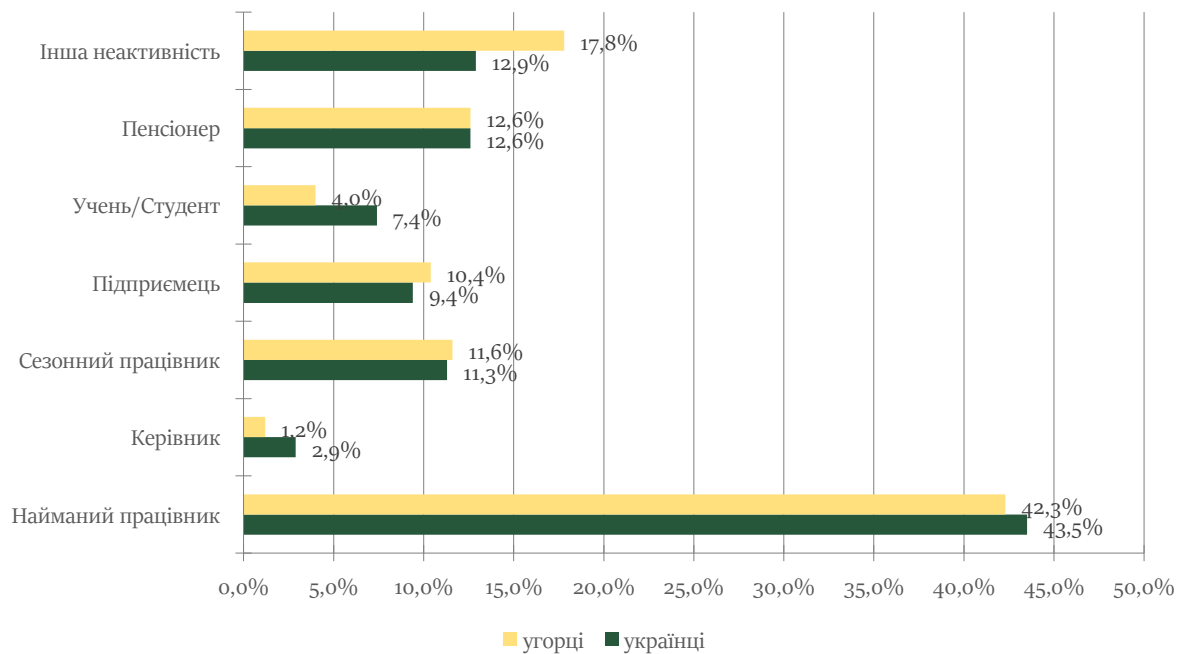
Напис українською та угорською мовами на будці, де продаються млинці і фанки (центральна площа Берегова)

Діаграма 22. Рід занять у розрізі національностей у Закарпатській області за даними перепису 2001 року (%)

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 43).

Діаграма 23. Суспільна активність дорослих українців і угорців у Закарпатській області (за даними соціологічного опитування «Тандем 2016»; у %)

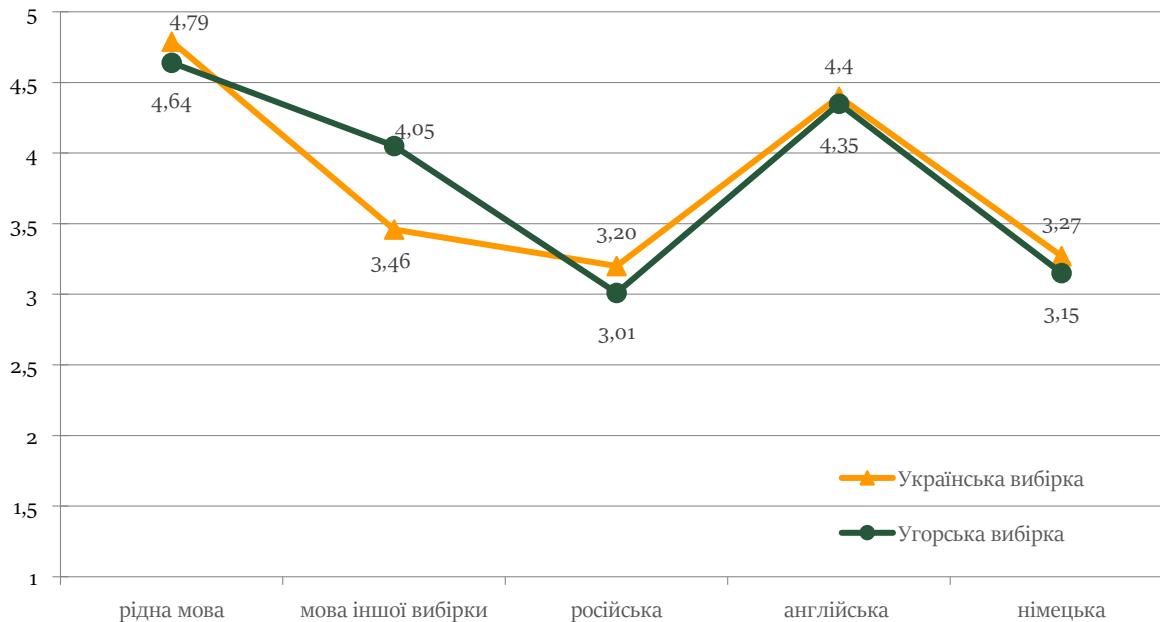
Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 44).

З точки зору майбутньої перспективи важливою для мови є віра в її престижність та економічну корисність: мову, яка втрачає свою цінність і здається некорисною, люди не передають у спадок наступним поколінням. У 2016 році ми запитали респондентів (як українців, так і угорців), наскільки вони вважають важливим знання української, угорської, російської, англійської та німецької мов для кращого майбутнього їхніх дітей. Важливість окремої мови можна було оцінити за шкалою від 1-го балу (зовсім неважлива) до 5-ти (дуже важлива). Обидві вибірки назвали дуже важливою рідну мову. Другою найважливішою мовою і українська вибірка, і угорська вибірка назвали глобальну світову мову – англійську. Третє місце посіла мова іншої вибірки: українці високо оцінили угорську, а угорці вважають важливою з точки зору забезпечення майбутнього своїх дітей роль української мови. В обох вибірках дещо вище оцінюється важливість німецької, ніж російської мови (діаграма 24).

Написи українською, угорською та англійською мовами на обміннику валют

Діаграма 24. Наскільки важливими вважають респонденти володіння певною мовою для кращої реалізації дитини в майбутньому (за даними соціологічного опитування «Тандем 2016»; шкала оцінювання: 1=зовсім неважливо, 5=дуже важливо)

Джерело: Csernicskó-Hires-László (2019: 72).

7. Вибір мови у візуальному просторі, мовний ландшафт

Стосовно вибору мови у візуальному просторі, тобто мовного ландшафту, то відзначимо, що Закарпаття має дуже серйозні традиції багатомовності в публічному просторі. Для громадських місць регіону полілінгвізм був притаманний ще в першій половині ХХ століття (Cserniczkó 2013, 2019, Cserniczkó–Fedinec 2014). Сьогодні, на початку ХХІ століття, візуальне домінування угорського мововживання спостерігаємо там, де угорська домінує і в усному виборі мови. А ось у двомовних населених пунктах візуальне мововживання також зазвичай двомовне (Beregszászi 2005, Hires–László 2015, 2018a, 2018b, 2019, Karmacsı 2014a, 2014b, 2017, 2018, Tóth 2014a, 2014b, 2018, Tóth–Orosz 2019, Laihonen–Cserniczkó 2017, 2019).

Рекламні оголошення українською та угорською мовами в Берегові

Написи, пов'язані з центральними державними органами та установами обласного рівня, зазвичай робляться державною мовою, але в Берегові, де угорське населення складає більшість, зустрічаємо і двомовні написи.

Одномовні таблички, пов'язані з державною сферою

Двомовні українсько-угорські таблички державних установ Березівського району

Великі державні підприємства (наприклад, «Укрзалізниця») намагаються іти в ногу з часом, тому серед їхніх оголошень і написів зустрічаємо й двомовні – українсько-англійські. Після того, як був запущений міжнародний потяг «Будапешт – Мукачево» на залізничній станції в Мукачеві, поруч із українськими та англійськими написами, з'явилася інформація й угорською мовою. На менших залізничних станціях зазвичай розміщуються тільки оголошення державною мовою, але часом трапляються і двомовні написи.

Публічне акціонерне товариство «Українська залізниця»

Нічний швидкий поїзд № 14 Нічний швидкий поїзд № 13
Ужгород – Київ – Ужгород
РОЗКЛАД РУХУ

14

Night fast train № 14 Night fast train № 13
Uzhorod – Kyiv – Uzhorod
TRAIN SCHEDULE

Зуп./ Stop uration	Відправ- лення/ Departure	Станції/Stations	Пр Ат
Регіональна філія «Львівська залізниця» / Lviv railway			
		Ужгород / Uzhorod	09

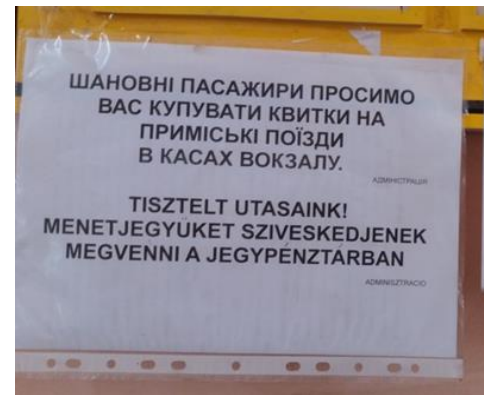
Двомовний (українсько-англійський) розклад руху швидкого поїзда «Ужгород – Київ»

Табличка українською-англійською-угорською мовами на залізничній станції Мукачево

Назва населеного пункту та попереджувальна табличка українською мовою на станції в Берегівському районі

Оголошення українською та угорською мовами в будівлі залізничного вокзалу Берегова

Прикметно, що всі попереджувальні таблички та написи про небезпеку для життя виконані або українською, або російською мовами. Подібні знаки угорською мовою зустрічаємо лише в рідкісних випадках.

Попереджувальна табличка українською мовою про пожежну небезпеку

Попереджувальна табличка російською мовою про небезпеку високої напруги

Попереджувальна табличка угорською та російською мовами про високу напругу

Написи, встановлені місцевими органами самоврядування в населених пунктах, де більшість становлять угорці (наприклад, дорожні знаки з назвою населеного пункту, назви вулиць, назви місцевих установ тощо), здебільшого є двомовними. Саме серед написів органів місцевого самоврядування зустрічаємо найбільше українсько-угорських табличок. Крім табличок із назвами вулиць, встановлених владою, трапляються й індивідуальні, серед яких є і тільки українською мовою, і двомовні (українсько-угорські), і тільки угорською мовою.

Дорожні знаки з назвами населених пунктів, встановлені органами місцевого самоврядування

Двомовні таблички з назвами вулиць, встановлені органами місцевого самоврядування в угорських населених пунктах

Індивідуальні таблички з назвами вулиць у с. Вари (українсько-угорські та угорською мовою)

Двомовні таблички з назвами установ на будівлях органів місцевого самоврядування в населених пунктах, де більшість складають угорці

Серед публічних сфер мововживання церква відіграє визначальну роль у житті нацменшин. Як свідчать дані проведених у минулі роки лінгвістичних досліджень, саме в релігійній, церковній сфері була найвищою частка використання угорської мови (дивись, наприклад: Csernicskó szerk. 2003, 2010). Домінування угорської мови в цій сфері відображає і лінгвістичний ландшафт.

Табличка угорською мовою на фасаді будівлі реформатської релігійної громади в с. Мужієво

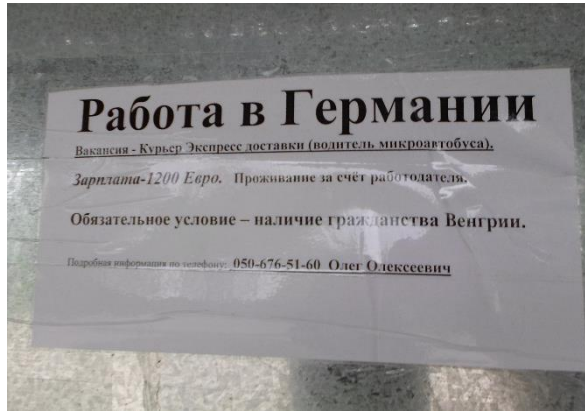
Оголошення угорською мовою біля входу до греко-католицької церкви в с. Геча

Візуальне мововживання засвідчує найбільші мовні зміни в написах, що стосуються економічної сфери. Підприємцям та надавачам послуг необхідно задовольнити два запити: з одного боку їм треба відповідати вимогам чинного законодавства, яке зобов'язує використання державної мови в публічних написах; з іншого – для привернення уваги цільової аудиторії необхідно обрати відповідну мову/мови. Написи тільки угорською мовою зустрічаємо там, де і замовник/власник таблички, і її потенційний читач – угорці, тому візуальна комунікація відбувається саме угорською (Barni–Bagna 2010).

Дослідники Да Сільва і Геллер (Da Silva i Heller 2009) описують мовну політику як дискурсивний процес, що базується на політичних та економічних тенденціях та не може бути від них відмежований. Найновіші дослідження, присвячені мовному ландшафту Закарпаття, засвідчують, що закарпатська угорська громада, реагуючи на зміни в економічній ситуації, перетворює лінгвістичний ландшафт своєї території проживання, розміщуючи написи іншими (тобто не українською та не угорською) мовами. Відповідно протягом останніх років, поруч із оголошеннями угорською та українською, зростає частка написів економічно корисними мовами (англійською, російською). Тож крім символічної функції вибір мови у лінгвістичному ландшафті може бути зумовлений і економічними інтересами (Csernicskó 2017b, 2019, Karmacsí 2017). Таким чином туризм, туристи та глобальна економіка й ринкові відносини опосередковано формують мовний ландшафт і на Закарпатті (Kallen 2009: 274, Csernicskó–Laihonen 2016, Laihonen–Csernicskó 2019, Karmacsí 2018).

Оголошення трьома мовами (українською, англійською, угорською) в Берегові

Оголошення про роботу російською мовою

Реклама угорською мовою перед входом у магазин

Написи угорською та українською мовою на будівлі шиномонтажу

Попередження українською та угорською мовами

Пандемія COVID-19 також зіграла значну роль у перетворенні мовного ландшафту, адже через введення карантинних заходів та обмежень з'явилося безліч нових написів у публічній сфері. На вході більшості крамниць, установ тощо було розміщено написи про обов'язкове носіння масок. Також часто трапляються оголошення про необхідність дотримання дистанції, дезінфекцію рук та максимальну кількість осіб, що може перебувати в приміщенні, тощо. Мовний розподіл текстів, які стосуються коронавірусу, показує різноманітну картинку: зустрічаються як написи тільки українською, так і тільки угорською або двомовні – українсько-угорські. Написи тільки угорською мовою зазвичай використовуються в населених пунктах, де більшість становлять угорці.

Головною функцією написів та оголошень, пов'язаних із пандемією, є інформування: тож текст, розміщений і українською, і угорською мовами, охопить більше людей, ніж такий самий, але написаний тільки однією. Це особливо важливо для магазинів, адже якщо вони чи їхні покупці не дотримуватимуться обмежень, їм загрожує серйозний штраф. Очевидно, що у 2021 році вже всі – незалежно від мови, якою написане оголошення – знають, що нікуди не можна заходити без одягнутої маски, але при цьому те, скільки людей може перебувати одночасно в конкретній крамниці, звичайний покупець знати не може. Тому встановлення кількамовних попереджень є в інтересах самих магазинів та підприємств.

*Повідомлення про обов'язкове
вдягання маски угорською мовою, а
про перебування в приміщенні не
більше двох осіб одночасно –
українською (м. Берегово)*

Одно- і двомовні написи

8. Представництво інтересів і угорці

В останні дні існування Радянського Союзу була створена організація із захисту інтересів закарпатських угорців, яка і по сьогодні залишається найпотужнішою – Товариство угорської культури Закарпаття (ТУКЗ). Через кілька років виникла Демократична спілка угорців України (ДСУУ). Зважаючи на діяльність цілої низки громадських організацій, побудованих за фаховим принципом (наприклад: Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство, Спілка угорської інтелігенції Закарпаття, Угорська академічна рада Закарпаття тощо), угорську меншину можемо безсумнівно назвати найбільш організованою меншиною в Україні. Організації, що представляють інтереси угорців, значною мірою сприяють демократизації України, активно підтримують обраний нею шлях євроатлантичної інтеграції, є незмінним фактором політичної стабільності та етнічного миру на Закарпатті.

Закарпатські угорці – попри те, що частка угорців в Україні становить усього 0,3% від загальної кількості населення – з часу проголошення незалежності України в 1991 році, мали свого представника у п'ятох з дев'яти скликаннях Верховної Ради України, що складається з 450 парламентарів (таблиця 19). Після змін до виборчого законодавства влітку 2019 року угорцям не вдалося провести свого представника до українського парламенту.

Логотипи політичних і громадських організацій угорців Закарпаття

Таблиця 19. Представники закарпатських угорців у Верховній Раді України

	Період	Представник
I скликання	квітень 1990 – травень 1994	-
II скликання	травень 1994 – травень 1998	Михайло Товт
III скликання	травень 1998 – травень 2002	Міклош Ковач
IV скликання	травень 2002 – травень 2006	Іштван Гайдош
V скликання	травень 2006 – листопад 2007	-
VI скликання	листопад 2007 – грудень 2012	-
VII скликання	грудень 2012 – листопад 2014	Іштван Гайдош
VIII скликання	листопад 2014 – серпень 2019	Василь Брензович
IX скликання	серпень 2019 –	-

У депутатських корпусах регіональних (область, район) та місцевих органів самоврядування присутність угорських представників є регулярною (таблиця 20 та діаграма 25).

Партії закарпатських угорців – КМКС – Партія угорців України (КМКС–ПУУ) та Демократична партія угорців України (ДПУУ) – на місцевих виборах 2015 року здобули представництво у всіх тих адміністративних одиницях регіону (міста обласного значення Ужгород, Мукачево, Берегово та Чоп, Берегівський, Виноградівський, Мукачівський та Ужгородський район), де компактно проживають угорці. З-поміж усіх органів самоврядування краю найбільше мандатів угорські політичні партії мають у місті Берегово та Берегівському районі (діаграма 25).

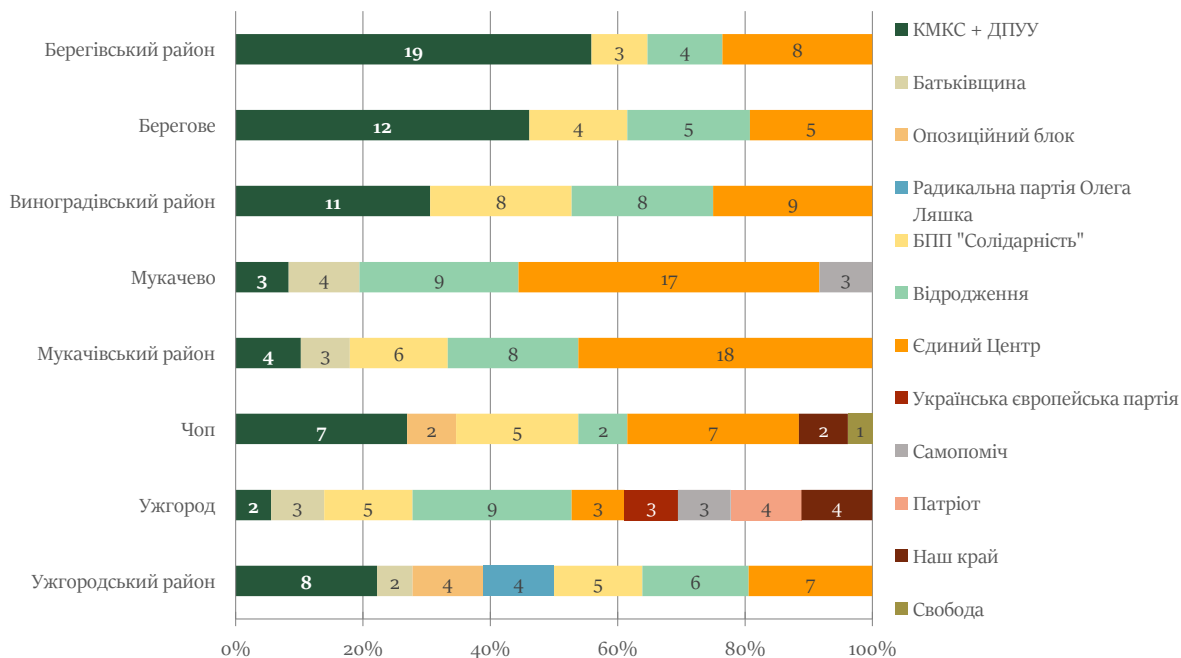

Білборд українською та угорською мовами, що закликає до участі у виборах 2020 року

Таблиця 20. Угорські представники в депутатському корпусі Закарпатської обласної ради

	Тривалість скликання	Загальна кількість депутатів	Кількість угорців та членів фракцій угорських партій
I скликання	квітень 1992 – травень 1994	60	11
II скликання	липень 1994 – квітень 1998	60	9
III скликання	квітень 1998 – квітень 2002	75	4
IV скликання	квітень 2002 – квітень 2006	85	4 (ТУКЗ) і 3 (ДСУУ)
V скликання	квітень 2006 – листопад 2010	70	5 (КМКС-ПУУ) і 4 (ДПУУ)
VI скликання	листопад 2010 – грудень 2015	108	3 (КМКС-ПУУ) і 4 (ДПУУ)
VII скликання	грудень 2015 – грудень 2020	64	8 (спільна фракція КМКС-ПУУ і ДПУУ)
VIII скликання	грудень 2020 –	64	8 (КМКС-ПУУ)

Діаграма 25. Кількість депутатів закарпатських угорських партій у територіально-адміністративних одиницях Закарпатської області, де проживають угорці, у виборчому циклі 2015–2020 років

Джерело: Csernicskó et al. (2020a: 51). Складено: на основі «Ismertté vált a megyei tanács összetétele (2015)»

Місцеві вибори в Україні, що пройшли 25 жовтня 2020 року, відбулися вже в межах нових територіально-адміністративних одиниць, створених внаслідок реформи децентралізації. (детальніше про децентралізацію читай у розділі 9). Цього разу КМКС-ПУУ та ДПУУ не йшли об'єднаним списком. ДПУУ не висувала до обласної ради своїх кандидатів, а за списком КМКС-ПУУ, як і в попередньому скликанні, до обласної ради пройшло 8 угорських депутатів (діаграма 26).

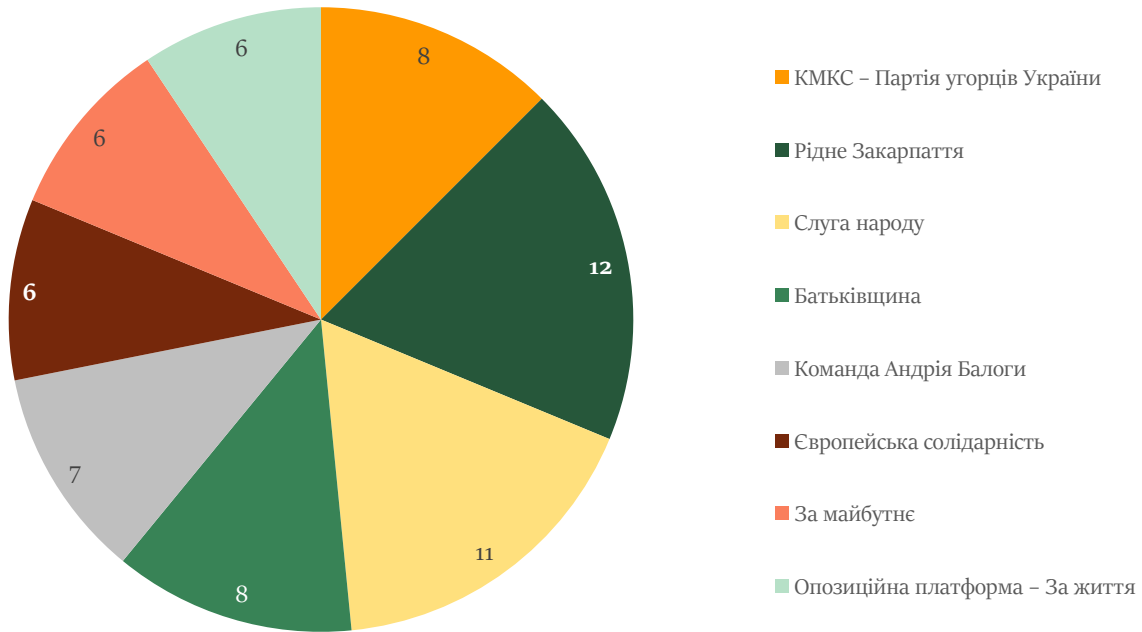
КМКС-ПУУ висунуло кандидатів до Берегівської, Ужгородської, Мукачівської та Хустської районних рад. За результатами виборів партії вдалося здобути мандати в Берегівській та Ужгородській районних радах. ДПУУ брала участь у виборах до Берегівської та Ужгородської районних рад, у Берегівській районній раді представники партії здобули кілька мандатів (діаграма 27).

Серед міських рад представники КМКС-ПУУ є в Берегівській, Мукачівській, Виноградівській, Чопській та Тячівській міських радах, а ДПУУ має депутатів у Берегівській та Чопській міських радах (діаграма 28).

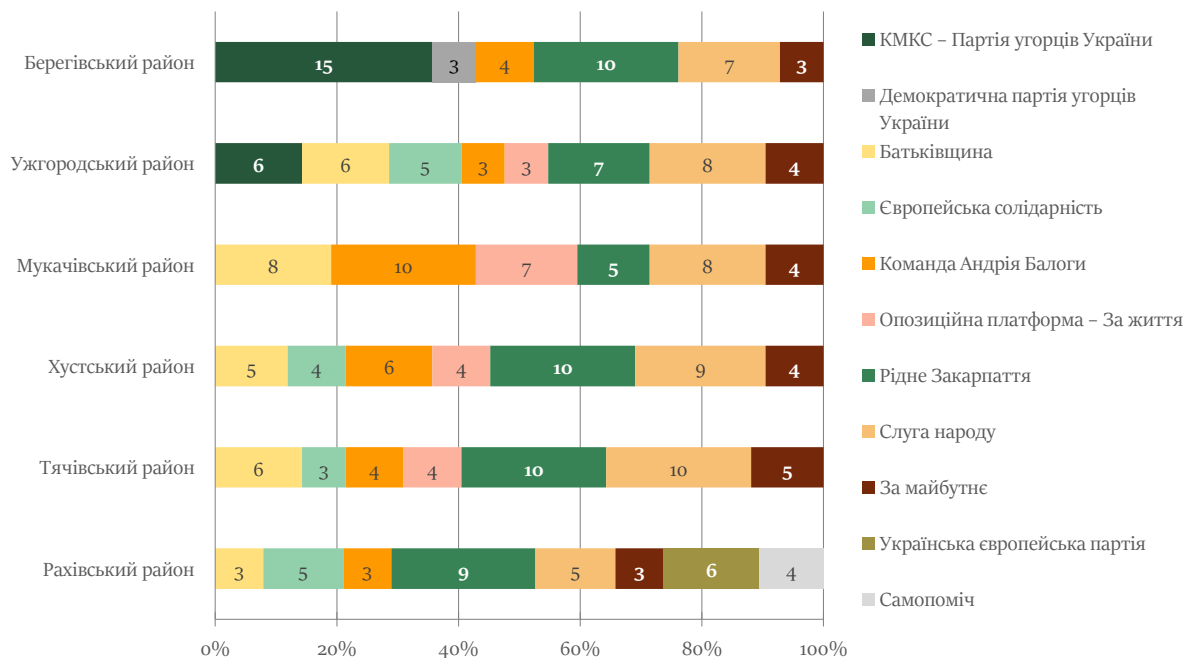
КМКС висловило подяку після місцевих виборів

Діаграма 26. Склад Закарпатської обласної ради за результатами місцевих виборів 2020 року

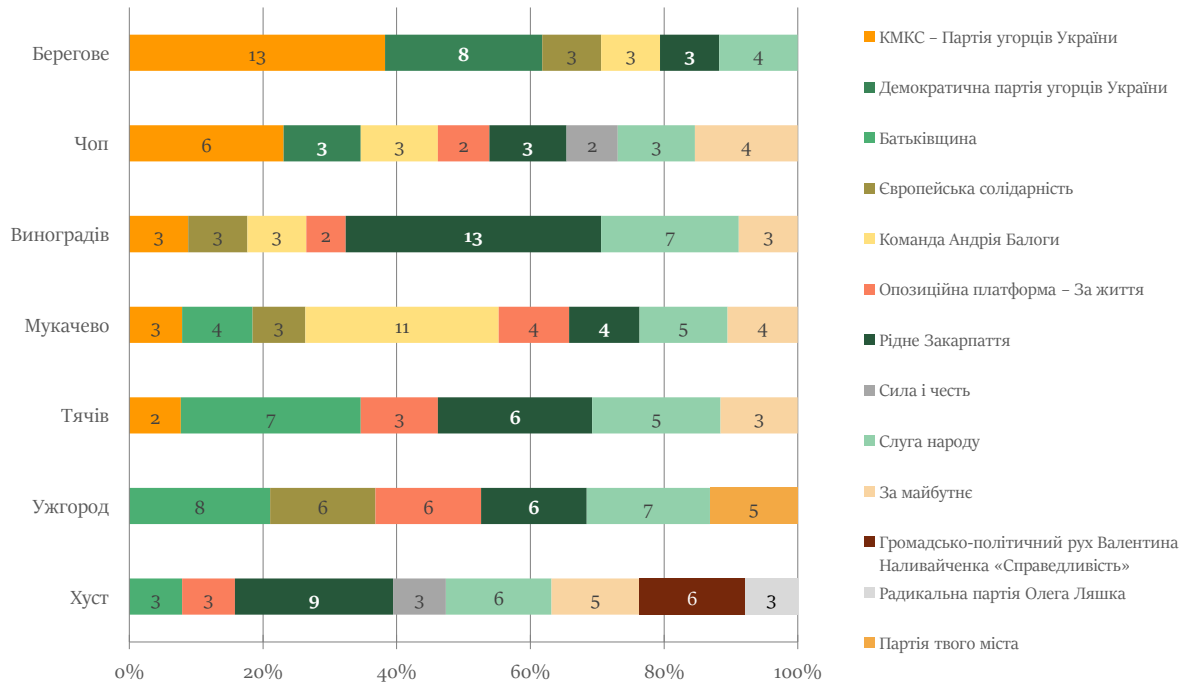
Джерело: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

Діаграма 27. Склад районних рад за результатами місцевих виборів 2020 року

Джерело: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

Діаграма 28. Склад тих міських рад, куди на місцевих виборах 2020 року угорські партії висували своїх кандидатів

Джерело: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

9. Децентралізація на Закарпатті

У 2015 році Верховна Рада України ухвалила Закон *“Про добровільне об’єднання територіальних громад”* (ЗУ2015), яким в Україні розпочалася адміністративна реформа або так звана децентралізація. Згідно з концепцією реформи органи місцевого самоврядування (міські і сільські ради) мають об’єднатися в громади – об’єднання територіальних громад, скорочено: ОТГ. 17 липня 2020 р. Верховна Рада ухвалила Постанову *“Про утворення та ліквідацію районів”* (Постанова 2020), якою завершилося правове регулювання процесу децентралізації: В Україні було ліквідовано 490 районів, замість яких створено 136 нових (дивись: decentralization.gov.ua).

У Закарпатській області замість колишніх 13 районів (карта 4) створено 6 нових (Ужгородський, Мукачівський, Берегівський, Хустський, Тячівський і Рахівський райони) (карта 5), а замість колишніх 337 органів місцевого самоврядування (карта 6) утворено 64 ОТГ (карта 7). Перелік цих громад та населених пунктів, які увійшли до їхнього складу, можна переглянути у таблицях, розміщених у кінці розділу (таблиці 21–26).

Згідно з пунктом 4 статті 4 ухваленого в 2015 році Закону, *«при прийнятті рішень щодо добровільного об’єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники»* (ЗУ2015). Таким чином, існувала законодавча підстава для того, щоби значну частину угорськомовної території об’єднати в одну адміністративну одиницю. Угорська громада розробила рекомендації щодо створення району з угорською більшістю. Напередодні президентських виборів 2014 року кандидат у Президенти Петро Порошенко підписав угоду з ТУКЗ і пообіцяв підтримати створення окремої територіально-адміністративної одиниці з угорською більшістю. Однак після обрання Президентом П.Порошенко не дотримав обіцянки. Нова політична сила, що прийшла до влади після виборів 2019 року, також винесла на порядок денний питання

адміністративної реформи та децентралізації. Однак нові політичні сили так само не залучили представників угорської нацменшини до обговорення проєкту (Brenzovics et al. 2020: 41). Оприлюднені до літа 2020 року проєкти давали підстави зробити висновок, що український уряд планує ліквідувати Берегівський район, де 76,1% населення складають угорці за національністю, а для 80,2% – угорська є рідною мовою. Приєднання до Мукачівського району, де абсолютну більшість становить українське населення, означало б значне зниження частки угорського. Зрештою, замість раніше передбачених трьох або чотирьох районів у Закарпатській області створили шість, серед яких є і Берегівський район.

Частка угорського населення зменшилася як у районах, так і в новостворених громадах. Внаслідок реформи децентралізації до створеного району з центром у Берегові увійшов старий Берегівський район, два населені пункти з колишнього Мукачівського району, Виноградівський район, де більшість становлять українці, а також кілька населених пунктів із Іршавського району. Таким чином, частка угорського населення зменшилася десь до 43%, а єдиний район в Україні, де угорці становили більшість, перестав існувати. Частка угорців зменшилася і в Ужгородському та Мукачівському районах: у першому з 33% до 13%, а в другому – з 12% до 4% (KMKSZ 2020).

Хоча район із центром у Берегові продовжує існувати, але створені в рамках децентралізації територіально-адміністративні одиниці (як райони, так і ОТГ) мають дискримінаційний вплив на закарпатських угорців. Поділ угорської етнічної та мовної території між різними адміністративними одиницями, а також її об'єднання з населеними пунктами, де більшість становлять українці, перешкоджає діяльності із захисту інтересів угорської громади. Зміна національного та мовного складу адміністративних одиниць, без сумніву, матиме вплив на вживання угорської мови, але через новизну ситуацію далекоперспективних наслідків цього ми ще не знаємо.

Карта 4. Адміністративний поділ Закарпатської області до 2020 року

Склав: Стефан Молнар Д.

Карта 5. Адміністративний поділ Закарпатської області з 2020 року

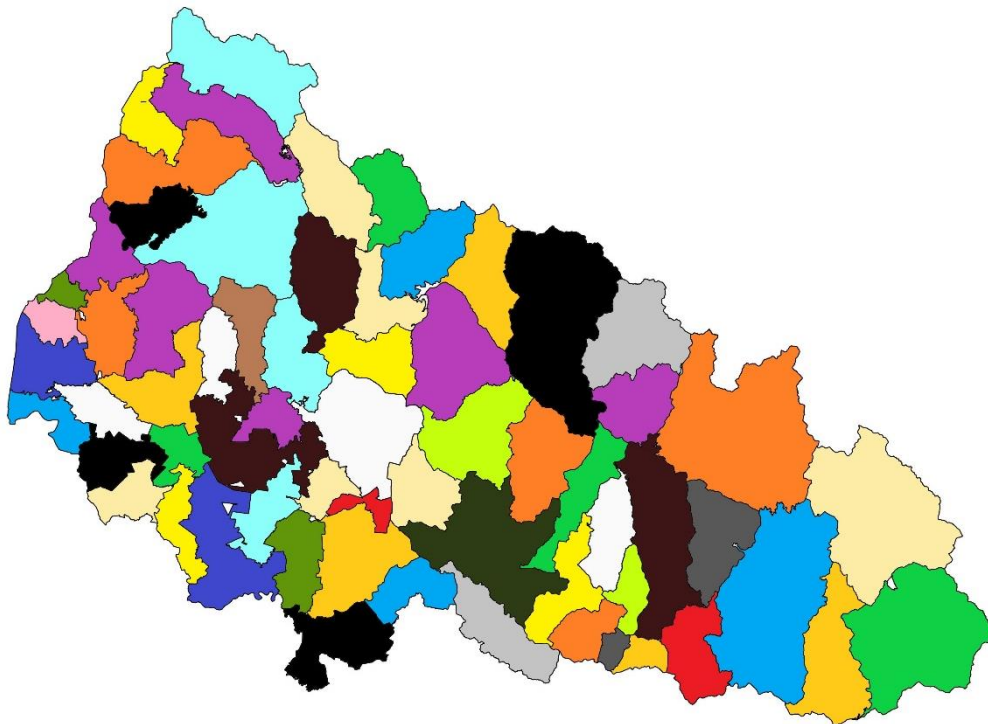
Склад: Стефан Молнар Д.

Карта 6. Межі органів місцевого самоврядування у Закарпатській області до децентралізації 2020 року

Склад: Стефан Молнар Д.

Карта 7. Об'єднані територіальні громади в Закарпатській області, створені в рамках децентралізації

Склад: Стефан Молнар Д.

Таблиця 21. Берегівський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Берегівська Beregszászi	місто	15	Бадалово	Badaló	98,19
				Балажер	Balazsér	90,32
				Бене	Bene	90,63
				Берегове	Beregszász	55,87
				Боржава	Nagyborzsova	95,07
				Вари	Vári	98,09
				Велика Бакта	Nagybakta	31,23
				Галабор	Halábor	98,14
				Гать	Gát	94,20
				Геча	Mezőgecse	88,64
				Затишне	Tasnád	1,19
				Кідьош	Kígyós	86,93
				Мужієво	Nagymuzsaly	82,31
				Оросієво	Sárosroszi	95,08
				Четфалва	Csetfalva	97,35
2	Батівська Bátyui	селище	4	Чикош-Горонда	Csikósgorond	27,50
				Чома	Tiszacsoma	87,99
				Яноші	Makkosjánosi	91,53
				Бадів	Badó	0,55
				Бакош	Kisbakos	49,70
				Баркасово	Barkaszó	86,58
				Батрадъ	Bótrágy	77,19
				Батъово	Bátyú	64,64
				Горонглаб	Kisharangláb	79,05
				Данилівка	Danilovka	3,45
				Свобода	Nagybakos	33,61
Серне	Szernye	97,47				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
3	Великоберезька Nagyberegi	село	4	Берегуйфалу	Beregújfalu	82,19
				Великі Береги	Nagybereg	87,44
				Верхні Ремети	Felsőremete	1,02
				Квасово	Kovászó	5,67
4	Великобийганська Nagybéányi	село	5	Нижні Ремети	Alsóremete	0,81
				Астей	Asztély	87,30
				Велика Бийгань	Nagybéány	87,53
				Гуняді	Hunyadi	2,77
				Гут	Gút, Kétgút	95,79
				Дийда	Beregdeda	83,41
				Мала Бийгань	Kisbéány	95,62
Мочола	Macsola	80,15				
5	Косоньська Kaszonyi	село	5	Гетен	Hetyen	98,55
				Запсонь	Zápszony	94,27
				Каштаново	Somitanya, Kastanovo	1,15
				Косонь	Mezőkaszony	96,11
				Мале Попово	Papitanya, Kispapi	97,14
				Попово	Csonkapapi	97,95
				Рафайново	Rafajnaújfalu	96,41
Шом	Beregsom	95,23				
6	Королівська Királyházi	селище	7	Веряця	Veréce	0,84
				Горбки	Rákospatak	-
				Гудя	Gödényháza	47,97
				Королево	Királyháza	5,15
				Новоселиця	Sósújfalu	0,07
				Сасово	Tiszaszászfalu	0,35
				Теково	Tekeháza	26,65
Хижа	Kistarna	0,06				
Черна	Csarnató	0,22				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
7	Виноградівська Nagyszőlősi	місто	12	Боржавське	Nagysongova	0,07
				Букове	Fakóbükk	0,05
				Велика Копаня	Felsőveresmart	0,06
				Великі Ком'яти	Magyarkomját	0,06
				Виноградів	Nagyszőlős	13,54
				Дротинці	Tiszaszirma	0,45
				Мала Копаня	Alsóveresmart	0,22
				Олешник	Szőlősegres	0,40
				Онок	Ilonokújfalú	-
				Підвиноградів	Szőlősvégardó	0,73
				Притисянське	Csonkás	3,23
				Тросник	Tizsasásvár	1,98
				Фанчиково	Fancsika	37,06
8	Пийтерфолвівська Tiszapéterfalvi	село	6	Широке	Felsősárad	-
				Ботар	Batár	96,32
				Велика Паладь	Nagypalád	97,26
				Гетиня	Tizzahetény	1,73
				Дюла	Szőlősgyula	96,06
				Затисівка	Csomafalva	12,12
				Неветленфолу	Nevetlenfalú	86,83
				Нове Клинове	Újaki	68,47
				Оклі	Akli	96,72
				Оклі Гедь	Aklihegy	97,71
				Пийтерфолво	Tiszapéterfalva	96,08
				Тисобикень	Tiszabökény	97,65
				Фертешолмаш	Fertőszalmás	96,73
				Форголань	Forgolány	97,19
				Холмовець	Hömlőc	1,96
				Чепа	Csepe	66,91
				Чорнотисів	Feketeardó	32,75

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
9	Вилоцька Tiszaujlaki	селище	7	Вербове	Csonkás	-
				Вербовець	Verbóc	94,11
				Вилок	Tiszaujlak	81,47
				Карачин	Karácsfalva	83,25
				Матійово	Mátyfalva	66,54
				Нове Село	Tiszaujhely	68,47
				Перехрестя	Tiszakeresztúr	74,22
				Пушкіно	Puskino	1,76
				Руська Долина	Oroszvölgy	10,86
				Чорний Потік	Feketepatak	95,25
10	Кам'янська Beregkövesdi	село	3	Шаланки	Salánk	89,61
				Арданово	Árdánháza	-
				Богаревиця	Falucska	-
				Воловиця	Beregpálfalva	0,40
				Дунковиця	Nyiresújfalu	-
				Кам'янське	Beregkövesd	-
				Мідяниця	Medence	-
				Сільце	Beregkisfalud	0,03
Хмільник	Komlós	-				

Берегове

районний центр

209,2 тис. осіб

населення району

1,59 тис. км. кв.

площа району

105 населених
пунктів у районі

10 ОТГ

Таблиця 22. Ужгородський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Ужгородська Ungvári	місто	1	Ужгород	Ungvár	7,03
2	Чопська Csapi	місто	6	Есень	Eszeny	97,56
				Петрівка	Petrivka, Gólyahát	2,41
				Соловка	Szalóka	94,79
				Соломоново	Tiszasalamon	59,91
				Тисаашвань	Tiszaásvány	95,66
				Тисауйфалу	Tiszaújfalu	92,06
				Червоне	Cservona	13,46
				Чоп	Csap	41,52
				Андріївка	Andrásháza, Andrasóc	-
				Анталовці	Antalóc	0,47
				Верхня Солотвина	Felsőszlatina	-
3	Середнянська Szerednye	село	6	Вовкове	Ungordas, Valkaja	-
				Гайдош	Nagyajdos	-
				Дубрівка	Ungtölgyes, Dubróka	0,12
				Ірлява	Ungsásfalva, Orlyava	-
				Кибляри	Köblér	0,25
				Лінці	Unggesztenyés, Iglinc	-
				Ляхівці	Lehóc	0,7
				Пацканьово	Patakos, Patkanyóc	-
				Середнє	Szerednye	0,97
				Худльово	Horlyó	0,34
				Чабанівка	Bacsó, Bacsava	-
Чертеж	Ungcsertész	0,16				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
4	Сюртківська Sziurtei	село	7	Батфа	Bátfa	79,65
				Великі Геївці	Nagygejőc	91,53
				Галоч	Gálocs	87,95
				Малі Геївці	Kisgejőc	91,18
				Малі Селменці	Kisszelmenc	92,5
				Паладь-Комарівці	Palágykomoróc	88,25
				Палло	Palló	72,99
				Ратівці	Rát	80,68
				Руські Геївці	Oroszgejőc	3,17
				Сюрте	Sziurte	78,77
5	Холмківська Homoki	село	4	Тийглаш	Kistéglás	82,94
				Часлівці	Császlóc	49,88
				Ботфалва	Botfalva	65,98
				Кінчеш	Kincses	20,43
				Концово	Koncháza	50,23
				Коритняни	Kereknye	3,2
				Минай	Minaj	13,47
				Розівка	Ketergény	15,88
				Сторожниця	Órdarma	7,55
				Тарнівці	Ungtarnóc	41,85
6	Великодобронська Nagydobronyi	село	4	Холмок	Homok	48,52
				Шишлівці	Sislóc	59,59
				Велика Добронь	Nagydobrony	97,73
				Демечі	Dimicső	17,29
				Мала Добронь	Kisdobrony	98,45
				Тисаагтелек	Tiszaágtelek	98,39
Чомонин	Csongor	97,7				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)				
				Назва українською	Назва угорською					
7	Баранинська Baranyai	село	5	Баранинці	Baranya	3,92				
				Барвінок	Börvinkes, Barvinok	-				
				Великі Лази	Nagyláz	0,56				
				Глибоке	Mélyút, Kisluboka	0,35				
				Довге Pole	Unghosszúmező	3,18				
				Нижнє Солотвино	Alsószlatina	0,36				
				Підгерб	Hegyfark	1,23				
				Руські Комарівці	Oroszkomoró, Oroszkomoróc	16,18				
				Стрипа	Sztrippa	0,21				
				Холмець	Korláthelmec	51,05				
				Циганівці	Cigányos, Cigányóc	0,24				
				Ярок	Árok	1,24				
				8	Тур'є-Реметівська Turjaremetei	село	8	Вільшинки	Egreshát, Vulsinka	-
								Завбуч	Kistar	0,33
								Липовець	Hárs, Kislipóc	-
								Лікцари	Kurucvár, Likicár	-
								Лумшори	Rónafüred, Lumsor	-
Маюрки	Majorka	-								
Мокра	Mokra	-								
Полянська Гута	Mezőhuta, Poljanszka Huta	-								
Порошково	Poroskó, Poroskó	0,05								
Раково	Rákó	-								
Свалявка	Szvaljavka	-								
Туриця	Nagyturjaszög, Nagyturica	-								
Турички	Kisturjaszög, Kisturica	-								
Тур'ї Ремети	Turjaremete	0,66								
Тур'я-Бистра	Turjasebes, Turjabisztra	-								
Тур'я Пасіка	Turjavágás, Turjapaszika	0,12								
Тур'я Поляна	Turjamező, Turjapolena	-								

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
9	Оноківська Onokóci	село	3	Гута	Unghuta	-
				Кам'яниця	Ókemence	0,48
				Невицьке	Nevicke	0,1
				Оноківці	Felsődomonya, Onokóc	1,78
				Оріховиця	Rahonca	0,17
10	Перечинська Perecsényi	місто	5	Ворочово	Kapuszög, Vorocsó	-
				Зарічово	Drugetháza	0,18
				Перечин	Perecsény	0,37
				Сімер	Ószemere	0,05
				Сімерки	Újszemere	-
11	Великобрезнянська Nagybereznai	селище	4	Бегендяцька Пастіль	Alsópásztély, Begengyátpásztély	-
				Великий Березний	Nagyberezna	0,14
				Забрідь	Révhely, Zábroggy	-
				Княгиня	Csillagfalva, Knyahina	-
				Костева Пастіль	Nagypásztély, Kosztovapásztély	-
				Розтоцька Пастіль	Felsőpásztély, Rosztokapásztély	-
				Руський Мочар	Oroszmocsár	-
Стричава	Eszterág, Sztricsava	-				
12	Дубриницько- Малобрезнянська Bercsényifalva- Kisbereznai	село	6	Буківцьово	Ungbükkös, Ungbukóc	-
				Дубриничі	Bercsényifalva	0,09
				Завосина	Szénástelek, Zauszina	-
				Малий Березний	Kisberezna	0,19
				Мирча	Mércse, Mircse	-
				Новоселиця	Újkemence	-
				Пастілки	Kispásztély	-
Смереково	Szemerekő, Szmerekova	-				
Чорноголова	Sóhát, Csernoholova	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
13	Костринська Csontos	село	4	Вишка	Viharos, Viska	0,22
				Домашин	Domafalva, Domasina	-
				Кострина	Csontos	-
				Костринська Розтока	Alsórosztoka, Csontosrosztoka	-
				Люта	Havasköz, Lyuta	-
14	Ставненська Fenyvesvölgyi	село	8	Сіль	Sóslak	0,16
				Верховина-Бистра	Határszög, Verhovinabisztra	-
				Волосянка	Hajasd	-
				Гусний	Erdőludas, Huszna	-
				Жорнава	Malomrét	-
				Загорб	Határhegy	-
				Лубня	Kiesvölgy, Lubnya	-
				Луг	Ligetes	-
				Ставне	Fenyvesvölgy	-
				Стужиця	Patakófalú, Ósztuzsica	-
Сухий	Szuhapatak, Ungszuha	-				
Тихий	Tiha	-				
Ужок	Uzsok	-				

Ужгород

районний центр

255,8 тис. осіб

населення району

125 населених
пунктів у районі

2,36 тис. км. кв.

площа району

14 ОТГ

Таблиця 23. Мукачівський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Мукачівська Munkácsi	місто	15	Барбово	Bárdháza	0,21
				Горбок	Kissarkad	-
				Дерцен	Dercen	97,82
				Доробратово	Drágabártfalva	0,1
				Завидово	Dávidfalva, Závidfalva	0,06
				Залужжя	Beregkisalmás	0,24
				Ключарки	Várkulcsa	0,23
				Лавки	Lóka, Lauka	0,23
				Макарьово	Makarja	0,34
				Мукачеве	Munkács	9,64
				Негрово	Maszárfalva	-
				Нижній Коропець	Alsókerepec	7,66
				Нове Давидково	Újdávidháza	0,6
				Павшино	Póсахáza	13,6
				Пістрялово	Pisztraháza	-
Ромочевия	Romocsafalva	0,18				
Форнош	Fornos	97,04				
Шенборн	Alsóschönborn	3,18				
2	Горондівська Gorondi	село	3	Горонда	Gorond	0,3
				Жнятино	Izsnýéte	63,4
				Страбичово	Mezőterebes, Sztrabicsó	0,97
3	Воловецька Volóci	селище	3	Воловець	Volóc	0,21
				Гукливий	Zúgó, Hukliva	0,05
				Канора	Kanora	-
				Скотарське	Kisszolyva, Szkotárszka	-

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
4	Великолучківська NagyLucskai	село	4	Бенедиківці	Benedeki	1,1
				Великі Лучки	NagyLucska	3,48
				Вінкове	Vinkó	9,21
				Домбоки	Dombok	1,22
				Драгиня	Drahinya	1,45
				Зняцьово	Ignéc	0,12
				Кайданово	Kajdanó	12,91
				Кальник	Beregsárrét, Kálnik	-
				Кінлодь	Kínlógy	-
				Кузьмино	Beregszilvás, Kuzmina	-
				Медведівці	Fagyalos, Medvegyóc	-
				Ракошино	Beregrákos	45,58
				Руська Кучава	Oroszkucsova	-
				Руське	Orosztelek, Ruzskóc	0,87
				Червеньово	Cserlenő	0,36
5	Свалявська Szolyvai	місто	4	Чопівці	Csapolc	-
				Шкуратівці	Bereghalmos, Skuratóc	-
				Драчино	Újtövisfalva	0,54
				Дусино	Zajgó, Duszina	-
				Лопушанка	Lombos, Brusztópatak	-
				Мала Мартинка	Mártonka, Kismartinka	-
				Плав'я	Zsilip, Plávja	-
				Росош	Kopár, Roszos	-
				Свалява	Szolyva	1,44
				Стройне	Malmos, Sztrojna	0,07
				Тибава	Havasalja, Nagytibava	-
				Черник	Csernektelep, Csernik	-

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
6	Верхньокоропецька Felsőkereseci	село	5	Березинка	Nyírhalom, Berezinka	0,48
				Буковинка	Beregbükkös	0,19
				Верхній Коропець	Felsőkeresec	0,51
				Гандеровиця	Klastromfalva	-
				Зубівка	Beregfogaras	-
				Кучава	Németkucsova	0,34
				Куштановиця	Kustánfalva	-
				Лалово	Beregleányfalva	0,31
				Новоселиця	Kisrétfalu, Kislucska	-
				Софія	Zsófiafalva	-
				Станово	Szánfalva, Sztánfalva	0,1
				Яблунів	Beregnagyalmás	-
				7	Івановецька Iványi	село
Грибівці	Gombás	-				
Жуково	Zsukó	-				
Іванівці	Iványi	0,08				
Льківці	Ilkó, Ilkóc	-				
Клячаново	Klacsanó	0,1				
Копинівці	Nagymogyorós	0,37				
Лохово	Beregszőlős, Lohó	-				
Микулівці	Kismogyorós	-				
Ростов'ятиця	Rosztovjática	-				
Старе Давидково	Ódávidháza	0,33				
Черевці	Cserház, Cserejóc	-				
Щасливе	Szerencsfalva	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
8	Чинадіївська Szentmiklósi	селище	5	Бабичі	Bábakút	-
				Бистриця	Repede	-
				Брестів	Ormód, Bresztó	-
				Вільховиця	Egreske, Vulhovica	0,27
				Ділок	Beregpapfalva	-
				Дубино	Dubina	-
				Карпати	Beregvár	1,28
				Косино	Kockaszállás	-
				Лецовиця	Kislécfalva	-
				Обава	Dunkófalva	-
				Плоскановиця	Ploszkánfalva	-
				Синяк	Kékesfüred, Szinyák	1
				Чабин	Csabin	-
				Чинадїйово	Szentmiklós	0,29
				9	Полянська Polenai	село
Оленьово	Szarvaskút, Olenyova	0,23				
Павлово	Kispálos, Paulova	-				
Пасіка	Kishídvég, Paszika	0,25				
Плоске	Dombostelek, Ploszkó	-				
Плоский Потік	Pataktanya, Ploszkópatak	-				
Поляна	Polena	0,22				
Родниківка	Beregforrás, Izvor	-				
Родникова Гута	Forráshuta, Izvorhuta	-				
Солочин	Királyfiszállás, Szolocsina	-				
Сусково	Bányafalu, Szuszkó	-				
Уклин	Aklos, Uklina	-				
Яківське	Jakivszke	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
10	Жденіївська Szarvasházi	селище	5	Буковець	Beregárdos, Oroszbukóc	-
				Верхня Грабівниця	Felsőgereben, Felsőhrabonica	-
				Жденієво	Szarvasháza, Zsdenyova	-
				Збини	Izbonya, Zbun	-
				Кічерний	Nagycserjés, Kiscsorna	-
				Пашківці	Hidegrét, Páskóc	-
				Перехресний	Pereháza, Perekraszna	-
				Підполоззя	Vezérszállás, Pudpolóc	0,25
				Розтока	Alsóhatárszeg, Nagyrosztoka	-
				Шербовець	Beregszikkás, Serbóc	-
11	Нижньоворітська Alsóvereckei	село	7	Ялове	Jávor, Jalova	-
				Абранка	Ábránka	0,17
				Біласовиця	Bagolyháza, Bilaszovica	-
				Верб'яж	Verebes, Verbiás	0,11
				Верхні Ворота	Felsőverecke	-
				Завадка	Rákócziszállás	-
				Задільське	Rekesz, Zagyilszka	-
				Котельниця	Katlanfalu, Kotilnica	-
				Лази	Timsor	-
				Латірка	Latorcafő, Laturka	-
Нижні Ворота	Alsóverecke	0,08				
Тишів	Csendes, Tiszova	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
12	Кольчинська Kölcseyi	селище	3	Верхня Визниця	Felsőviznice	-
				Герцівці	Hegyrét, Hercfalva	-
				Грабово	Szidorfalva	0,68
				Жборівці	Rónafalu, Runófalva	-
				Кленовець	Nyárasdomb, Újkenőc, Frigyesfalva	-
				Клочки	Lakatosfalva, Klocskófalva	-
				Кольчино	Kölcsey	0,59
				Коноплівці	Kendereske	1,18
				Крите	Feddesfalva	-
				Лісарня	Erdőpatak, Liszárnya	-
				Пузняківці	Szarvasrét, Puznyákfalva	-
Тростяниця	Nádaspatak, Trosztyánica	-				
13	Неліпинська Hársfalvai	село	2	Вовчий	Vocsitelep	-
				Ганьковиця	Kisanna, Hánykovica	-
				Неліпино	Hársfalva	0,17
				Сасівка	Szászóka	-

 254,6 тис. осіб
населення району

 142 населених
пунктів у районі

 2,05 тис. км. кв.
площа району

 13 ОТГ

Таблиця 24. Хустський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Хустська Husztí	місто	16	Боронява	Husztbaranya	0,03
				Вертеп	Vertepa	-
				Данилово	Husztófalva	-
				Залом	Zalom	-
				Зарічне	Túlanagyágtelep	0,26
				Іза	Iza	0,11
				Карповтлаш	Kárpótlás	-
				Кіреші	Körösös	-
				Копашново	Gernyés	-
				Кошельово	Keselymező	0,03
				Крайне	Krajna	-
				Крайниково	Mihálka	0,19
				Крива	Tiszakirva	-
				Кривий	Krivij	-
				Липовець	Hárspatak, Lipovec	-
				Липча	Lipce	0,03
				Лунка	Lunkapatak	-
				Нанково	Husztköz	-
				Нижне Селище	Alsószeliste	0,03
				Олександрівка	Ósándorfalva	-
Осава	Ószávka, Darásvölgy	-				
Поляна	Gernyésmező	-				
Рокосово	Rakasz	0,13				
Сокирниця	Szeklence	0,1				
Стеблівка	Száldobos	0,13				
Хуст	Huszt	4,75				
Хустець	Husztcepatak	-				
Чертіж	Husztcertész	1,12				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
2	Вишківська Viski	селище	2	Велятин	Veléte	0,02
				Вишково	Visk	45,26
				Модьорош	Mogyoróspatak	1,07
				Ракош	Rákos	0,44
				Шаян	Saján, Sajánfürdő	1,31
				Яблунівка	Fenes, Jablunyivka	0,55
				Брід	Boród, Bród	0,08
				Велика Розтока	Gázló, Beregrozstoka	-
				Дешковиця	Deskófalva	-
				Дуби	Dubi	-
3	Іршавська Irosvai	місто	8	Дубрівка	Cserhalom, Beregdubróka	0,18
				Загаття	Hátmeg	0,08
				Івашковиця	Ivaskófalva	-
				Льниці	Ilonca	0,03
				Іршава	Ilosva	0,36
				Климовиця	Kelemenfalva	-
				Кобалевиця	Gálfalva	-
				Крайня Мартинка	Végmártonka, Martinka	-
				Лоза	Füzesmező, Loza	0,64
				Локіть	Nagyábránka	-
				Мала Розтока	Szólószostoka	-
				Осії	Szajkófalva	-
				Підгірне	Oláhcertész	-
				Смологовиця	Kisábránka	-
Собатин	Szombati, Szobatin	-				
Чорний Потік	Kenézpatak	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
4	Білківська Bilkei	село	5	Білки	Bilke	0,21
				Великий Раковець	Nagyrákóc	-
				Заболотне	Sárdik	-
				Імстичово	Misztice	0,07
				Луково	Lukova	-
				Малий Раковець	Kisrákóc	-
5	Довжанська Dolhai	село	4	Бронька	Szuhabaranka, Baranka	0,22
				Довге	Dolha	0,07
				Каллів	Kálló, Kálliv	-
				Липецька Поляна	Lipcsemező	-
				Ожовєрх	Magastető, Kerektető	-
				Приборжавське	Zárnya, Zádnya	0,06
6	Зарічанська Zaricsjei, Alsókaraszlói	село	3	Слоповий	Szlopovij	-
				Суха	Szuha	-
				Вільхівка	Ölyvös	-
				Гребля	Felsőkaraszló	-
				Заріччя	Alsókaraszló	-
				Нижнє Болотнє	Alsósárad	-
7	Драгівська Kövesligeti	село	4	Вільшани	Égermező, Vulsána	-
				Драгово	Kövesliget	-
				Забереж	Záberezs	-
				Забрідь	Gázló, Zábrod	-
				Золотарьово	Ötvösfalva	-
				Кічерели	Kicserele	-
Становець	Sztanovec	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
8	Міжгірська Ökörmező	селище	12	Верхній Бистрий	Felsősebes	-
				Вучкове	Vucskómező	-
				Голятин	Tarfalu, Holyatin	-
				Діл	Gyl, Hegyfok	-
				Завийка	Határvölgy, Zavojka	-
				Запереділля	Gombástelep	-
				Лісковець	Lengyelszállás, Lyahóc	-
				Лозянський	Cserjés, Lozánzska	-
				Лопушне	Leveles, Lopusnya	-
				Майдан	Majdánka	-
				Міжгір'я	Ökörmező	0,03
				Новоселиця	Tarújfalu	-
				Підчумаль	Podcsumály	-
				Присліп	Pereszlő, Nagypriszló	-
				Рекіти	Rekettye	-
				Репинне	Repenye, Ripinye	-
				Сойми	Vízköz	-
Сопки	Szobki, Szopkó	-				
Стригальня	Fenyves, Sztrihálnya	-				
Сухий	Szárzspatak, Szuhij	-				
Тітківці	Titokvölgy, Titkovci	-				
Торунь	Toronya	-				
9	Колочавська Alsókalcsai	село	2	Горб	Kalocsahorb	-
				Колочава	Alsókalocsa, Kalocsaláz	-
				Косів Верх	Koszóver, Rigóhegy	-
				Мерешор	Rókarét, Meresor	-
				Негровець	Felsőkalocsa, Negróc	-

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
10	Горінчівська Herincei	село	4	Березово	Berezna	-
				Гонцош	Gancos	-
				Горінчово	Herincse	-
				Ділок	Gyilok	-
				Кутлаш	Kutlás	-
				Медвежий	Medvezsij	-
				Монастирець	Monostor	-
				Нижній Бистрий	Alsóbisztra	-
				Облаз	Obláz, Forduló	-
				Посіч	Poszics	-
				Поточок	Kispatak, Patacsok	-
				Противень	Félszeg, Protiveny	-
				Ряпідь	Rapigy	-
				Сюрюк	Szjuruk	-
Тополин	Topolin	-				
Широке	Siróka	-				
11	Пилицька Fülöpfalvi	село	7	Буковець	Bükköspatak, Bukóc	-
				Верхній Студений	Felsőhidegpatak	-
				Ізки	Iszka	-
				Келечин	Kelecsény	-
				Нижній Студений	Alsóhidegpatak	-
				Пилиць	Fülöpfalva, Pilipec	-
				Подобовець	Padóc, Podobóc	-
				Потік	Patak, Bükköskő	-
				Річка	Kispatak, Ricska	-
				Розтока	Rosztoka	-
Тюшка	Csuszka, Tyuska	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
12	Синеvirська Alsószinevéri	село	2	Береги	Berehi	-
				Заверхня Кичера	Felsőkicséra	-
				Загорб	Zahorb	-
				Свобода	Szloboda	-
				Синеvir	Alsószinevér	-
				Синеvirська Поляна	Felsőszinevér	-
13	Керецьківська Kerecke	село	4	Березники	Bereznek, Bereznik	0,07
				Керецьки	Kerecke	-
				Кушниця	Kovácsrét	0,02
				Лисичово	Rókamező, Ravaszmező	-

Хуст

районний центр

269,1 тис. осіб

населення району

3,18 тис. км. кв.

площа району

143 населених
пунктів у районі

13 ОТГ

Таблиця 25. Тячівський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Тячівська Técsőfi	місто	3	Лазы	Técsőház, Libán	0,05
				Округла	Kerekhegy	2,27
				Руське Поле	Úrmező	0,16
				Тячів	Técső	22,62
				Тячівка	Kistécső, Bologláz	0,26
2	Солотвинська Aknaszlatinai	селище	6	Біла Церква	Tiszafejéregyház	0,13
				Глибокий Потік	Szorospatak	0,07
				Добрик	Dobrik	-
				Нижня Апша	Alsóapsa	0,01
				Пещера	Pescsera	-
				Подішор	Pogyisor	-
				Середнє Водяне	Középpapsa	0,04
				Солотвино	Aknaszlatina	24,3
				Топчино	Tető, Topcsinó	-
				Вишоватий	Vosovátivölgy	-
				Ганичі	Gánya	0,03
3	Нересницька Alsóneresznice	село	6	Нересниця	Nyéresháza, Alsóneresznice	0,16
				Новоселиця	Taracújfalu, Felsőneresznice	-
				Петрушів	Petrusó, Szokolyvölgy	-
				Підплеша	Pelesalja, Pudplesa	-
				Пригідь	Prihigy	-
				Тарасівка	Tereselpatak	-
				Терново	Kökényes	-
				Тисалово	Tiszaló	-
				Фонтиняси	Fontenyásza	-
				Широкий Луг	Széleslonka	-

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
4	Буштинська Bustyaházi	село	7	Буштино	Bustyaháza	3,62
				Вонигове	Vajnág	0,08
				Дулово	Dulfalva	-
				Кричово	Kricsfalva	-
				Новобарово	Újbárd	-
				Рівне	Dombtelep, Rivnye	-
				Росош	Roszos	-
				Теребля	Talaborfalu	-
5	Бедевлянська Bedőházi	село	2	Чумальово	Csománfalva	-
				Бедевля	Bedőháza	0,13
				Біловарці	Kiskirva	0,1
				Глиняний	Bedőmonostor	-
				Дібрівка	Dubróka, Erdőtelep	-
6	Вільховецька Irhóci	село	3	Руня	Runya	-
				Вільхівці	Irhóc	0,03
				Вільхівці-Лази	Irhócláz	-
				Вільхівчик	Égerespatak, Vulhovcsik	-
				Добрянське	Nyágova	0,07
				Ракове	Rákó	-
7	Дубівська Dombói	селище	3	Сасово	Szászó	-
				Вишній Дубовець	Felsőpatak völgy	-
				Дубове	Dombó	0,06
				Калини	Alsókálfalva	-
				Красна	Tarackraszna	-
Нижній Дубовець	Alsópatak völgy	-				

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
8	Тересвянська Taracközi	село	3	Грушово	Szentmihálykörtvélyes	0,07
				Крива	Nagykirva	0,03
				Тересва	Taracköz	0,56
				Бобове	Bobove	-
9	Углянська Uglyai	село	3	Велика Уголька	Nagyugolyka	-
				Груники	Hrunyik	-
				Колодне	Darva	-
				Мала Уголька	Kisugolyka	-
				Угля	Uglya	-
10	Усть-Чорнянська Királymező	селище	3	Лопухів	Brusztura	-
				Німецька Мокра	Németmokra	-
				Руська Мокра	Oroszmokra	-
				Усть-Чорна	Királymező	0,76

Тячів

районний центр

185,3 тис. осіб

населення району

1,87 тис. км. кв.

площа району

**64 населених
пунктів у районі**

10 ОТГ

Таблиця 26. Рахівський район

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
1	Рахівська Rahói	місто	4	Білин	Bilin	-
				Вільховатий	Kiscserjés, Vilhováti	-
				Ділове	Terebesfejérpatak, Trebusefejérpatak	0,41
				Костилівка	Barnabás	0,11
				Круглий	Körtelep, Kruhlij	-
				Рахів	Rahó	4,8
				Хмелів	Komlós, Hmeliv	-
2	Ясінянська Kőrösmezői	селище	4	Кваси	Tiszaborkút	0,06
				Лазещина	Mezőhát	0,12
				Сітний	Szitni	-
				Стебний	Dombhát	-
				Тростянець	Nádaspatak, Trostyanec	-
				Чорна Тиса	Feketetisza	0,18
				Ясіня	Kőrösmező	8,22
3	Богданська Tiszabogdányi	село	4	Богдан	Tiszabogdány	2,29
				Бребоя	Bértelek, Breboja	0,14
				Видричка	Vidráspatak, Vidricska	0,22
				Говерла	Hoverla, Hóvár	-
				Луги	Láposmező, Luhi	0,2
				Розтоки	Nyilas, Rosztok	0,04

N	Назва ОТГ українською та угорською мовами	Тип	Кількість об'єднаних органів місцевого самоврядування	Населені пункти, що ввійшли до ОТГ		Частка осіб, рідною мовою яких є угорська (2001)
				Назва українською	Назва угорською	
4	Великобичківська Nagybocksói	селище	7	Великий Бичків	Nagybocksó	2,88
				Верхнє Водяне	Felsőbapsa	0,06
				Водиця	Kisapsa, Apsica	-
				Кобилецька Поляна	Gyertyánliget	14,33
				Косівська Поляна	Kaszómező, Kaszópolyána	-
				Луг	Lonka	-
				Плаюць	Plajuc	-
				Росішка	Rászócska	-
Стримба	Almásptak, Sztrimba	-				

Рахів

районний центр

82,8 тис. осіб

населення району

1,87 тис. км. кв.

площа району

29 населених пунктів у районі

4 ОТГ

10. Шанси на збереження угорської мови: замість підсумків

У ХХ столітті регіон, який відомий сьогодні як Закарпатська область, пережив бурхливі історичні катаклізми та входив до складу 5 державних утворень. Угорці, що жили на території цього регіону, який завжди опинявся на периферії до центральної влади (дивись карти 8–12), у різних державах мали різне становище. Можливості закарпатських угорців (так само, як і інших національностей, що жили поруч із ними) завжди залежали від форми державного правління, державної політики у сфері національностей.

У виданні ми спробували проаналізувати ті важливі характеристики, які простежуються в результатах досліджень, присвячених становищу закарпатських угорців, а також окремо розглянули норми чинного законодавства України у сфері прав та можливостей національних меншин у державі. Ми намагалися здійснити синтетичний аналіз досліджень про угорців Закарпаття і виокремити ті важливі тенденції, які спостерігаються в економіці, політиці, освіті, культурі та релігійному житті регіону, та визначити, яку роль у цих сферах отримує угорська мова. Представництво інтересів, економічний потенціал та угорська мережа освіти дають простір і можливості того, щоби наша рідна мова, якою ми щодня користуємося, зберігала й надалі престиж на Закарпатті. Україна з часу проголошення незалежності бореться за закріплення статусу української як державної мови, і зроблені в минулі кілька років кроки у цьому напрямку звужують можливості використання мов меншин, у тому числі й угорської. Попри те, що правові умови час від часу змінюються, вживання угорської мови в щоденному житті зберігається навіть в сьогоднішніх складних умовах. Присутність у публічному просторі написів різними мовами є підтвердженням цього. Використані в цьому виданні ілюстрації також мали на меті показати, що незалежно від сфери там, де угорці становлять більшість,

угорська мова присутня або в назві підприємства, або в оголошенні. Ця практика, що існує вже десятиліття, не зникла, тож угорська мова живе на Закарпатті не тільки в усній формі, але й у написах.

Навіть короткого огляду становища цього завжди периферійного та мультикультурного регіону достатньо, щоби відчутти, як суспільно-політичні, мовнополітичні та економічні події, спричинені війною на Сході України, впливають на те, яким є життя Закарпаття та угорців, що тут мешкають. Ми побачили, що макро- і мікрофактори можуть мати і позитивний, і негативний вплив на міжетнічні стосунки, на щоденне життя закарпатців, на можливості мововживання на стратегію виживання і добробуту угорців.

Але очевидно й те, що поки цінність і престиж угорської мови залишаються високими, поки намір збереження і примноження угорської культури є сильним, поки функціонують школи з угорською мовою навчання, угорська мова і угорці на Закарпатті не зникнуть.

Напис на вході до Варіівської ЗОШ. Таблички виконані в національних кольорах України та Угорщини

Карта 8. Територія сучасного Закарпаття за часів Австро-Угорської монархії

Склад: Стефан Молнар Д.

Карта 9. Підкарпатська Русь (Закарпаття) в межах Чехословаччини

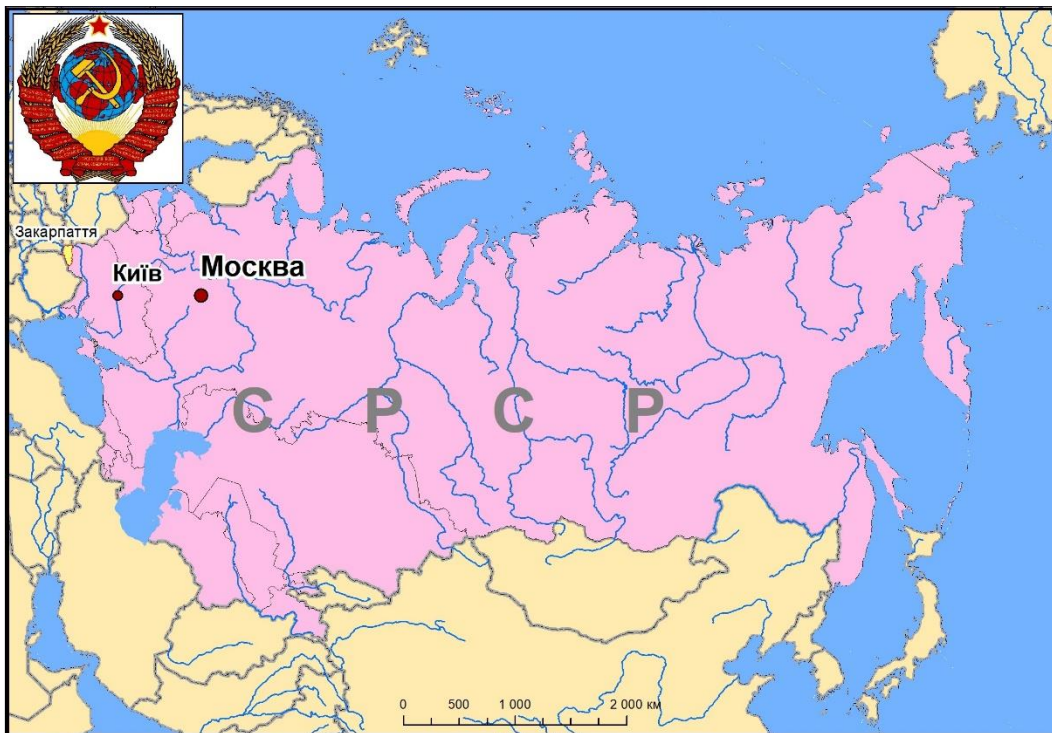
Склав: Стефан Молнар Д.

Карта 10. Сучасне Закарпаття в межах Угорського Королівства (1942 р.)

Склад: Стефан Молнар Д.

Карта 11. Закарпатська область у складі Радянського Союзу

Склад: Стефан Молнар Д.

Карта 12. Закарпатська область у складі України

Склав: Стефан Молнар Д.

Література

- Barni, Monica – Bagna, Carla 2010. Linguistic Landscape and Language Vitality. In: Elana Shohamy et al. eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters. 3–18.
- Batt, Judy 2002. Transcarpathia: Peripheral region at the ‘centre of Europe’. *Regional & Federal Studies* 12 (2): 155–177.
- Benő Attila – Juhász Tihamár – Lanstyák István 2020. A Termini „határtalan” szótára. *Magyar Tudomány* 181/2: 153–163.
- Benő, Attila – Péntek, János szerk. 2011. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet.
- Beregszászi Anikó 2004. A kárpátaljai magyarok kódváltási szokásairól. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint. 36–44.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász 158–163.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Brenzovics László – Zubánics László – Orosz Ildikó – Tóth Mihály – Darcsi Karolina – Csernicskó István 2020. *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Csernicskó István 2012. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István 2016. *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*. Ungvár: Autdor-Shark.

- Csernicskó István 2017a. 150 év nyelvpolitikája – A magyar és a vele érintkező nyelvek helyzete a mai Kárpátalja területén (1867–2017): összehasonlító nyelvpolitikai áttekintés. Akadémiai nagydoktori értekezés. http://real-d.mtak.hu/1066/7/dc_1478_17_doktori_mu.pdf
- Csernicskó István 2017b. Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. In: Márku Anita – Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: „RIK-U”, 13–44.
- Csernicskó István 2019. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből.* Ungvár: Autdor-Shark.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek: a magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben.* Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István – Fedinec Csilla 2014. *Наш місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року).* Ужгород: Поліграфцентр «Ліра».
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020a. Kárpátalja 1920–2020. A kárpátaljai magyarság elmúlt 100 éve. Beregszász: Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. DOI: 10.13140/RG.2.2.14368.20480
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020b. *Tévtű az ukrán nyelvpolitikában Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” (elemző áttekintés).* Törökbálint: Termini Egyesület.
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia 2019. Nyelvhasználat Kárpátalján a Tandem 2016 adatai alapján. In: Csernicskó István és Márku Anita szerk. *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V.* Ungvár: Autdor-Shark. 65–79.
- Csernicskó, István – Laihonen, Petteri 2016. Hybrid practices meet nation-state language policies: Transcarpathia in the twentieth century and today. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 35 (1): 1–30. doi: 10.1515/multi-2014-0073
- Csernicskó István – Orosz Ildikó 2019. *The Hungarian language in Education in Ukraine.* Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

- Csernicskó István – Soós Kálmán 2002. Mozaik 2001. Gyorsjelentés – Kárpátalja. In: *Mozaik 2001. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*, 91–135. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Csernicskó István – Tóth-Orosz Enikő 2020. A nyelvi jogok Ukrajnában a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája gyakorlati alkalmazása tükrében (a Szakértői Bizottság legutóbbi jelentése alapján). *Regio* 28. évf. (2020) 3. szám. 126–162. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v28i3.327>
- Da Silva, E. and Heller, M. 2009. From protector to producer: The role of the State in the discursive shift from minority rights to economic development. *Language Policy* 8: 95–116.
- Fedinec Csilla 2002. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Galánta–Dunaszerdahely: Fórum Intézet – Liliom Aurum Könyvkiadó.
- Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály 2016. *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.
- Fedinec Csilla – Vehes Mikola főszerk. 2010. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Gal, Susan 1987. Linguistic Repertoire. In: U. Ammon, N. Dittmar and K. J. Mattheier eds. *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Vol. 1. Berlin: Walter de Gruyter. 286–292.
- Gal, Susan 1988. The Political Economy of Code Choice. In: Monica Heller ed., *Codeswitching*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gazdag Vilmos 2019. Ukrán kölcsönzavak a kárpátaljai magyar nyelvhasználati színtereken. In: Balla Evelina – Bárány Erzsébet – Csonka Tetyána – Gazdag Vilmos – Stefuca Viktória szerk. *Ukrainisztika Magyarországon és a határon túlön / Україністика в Угорщині та поза її межами*. Nyíregyháza: RIK-U Kiadó. 47–54.
- Gazdag Vilmos 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Gerstner Károly 2003. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc szerk. *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 117–157.
- Gumperz, J. J. 1982. *Conversational Code Switching. Discourse Strategies*, Cambridge UP, 59–99.
- Gyurgyík László – Horváth István – Kiss Tamás 2010. Demográfiai folyamatok, etno-kulturális és társadalmi reprodukció. In: Bitskey Botond szerk., *Határon túli magyarság a 21. században: konferencia-sorozat a Sándorpalotában*. Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal. 69–123.
- Hires-László Kornélia 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk., *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Autdor-Shark, Ungvár. 160–185.

- Hires-László Kornélia 2018a. A nyelvi tájkép változása Beregszászon. In: Máté Réka és Karmacsi Zoltán szerk. *Nyelvek és nyelvátvázatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV.* Ungvár: „RIK-U”. 183–196.
- Hires-László Kornélia 2018b. Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet I.* Kolozsvár: Scientia. 193–209.
- Hires-László Kornélia 2019. Linguistic Landscapes in a Western Ukrainian Town. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy Vol.10* (2019)1, 87–111. DOI: 10.14267/CJSSP.2019.1.5.
- Ismertté vált a megyei tanács összetétele. *Kárpátalja* hetilap. 2015. november 4., 773. szám.
<https://karpataljalap.net/2015/11/04/ismertte-valt-megyei-tanacs-osszetetele>
- Kallen, J. 2009. Tourism and representation in the Irish linguistic landscape. In: E. Shohamy & D. Gorter eds. *Linguistic landscape: Expanding the scenery.* London: Routledge. 270–283.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron 2010. Az elvándorlás hatása a kárpátaljai magyarság helyzetére. *Földrajzi Közlemények* 134/1: 31–44.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron 2020. Átrendeződés? Kárpátaljaiak Magyarországon, magyarok Kárpátalján, a 2017-ig terjedő adatok tükrében. *Területi Statisztika*, 60(3): 309–351. DOI: 10.15196/TS600302
- Karmacsi Zoltán 2014a. Település és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településein. In: Beregszászi Anikó – Hires–László Kornélia szerk., *Meszelt falakon túl: Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére.* Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 87–98.
- Karmacsi Zoltán 2014b. Vizualis kétnyelvűség: az új nyelvtörvények adta lehetőségek. Bárány Erzsébet – Cserniczkó István szerk. *Az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai.* Ungvár: Vydavnyctvo V. Padjaka, 120–131.
- Karmacsi Zoltán 2017. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. In: Márku Anita és Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: RIK-U. 54–60.
- Karmacsi Zoltán 2018. Kárpátalja turisztikai vonzerőinek nyelvi tájképe. *Metszetek* Vol. 7., 2018/1: 91–118.
Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség adatbázisa.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia.* Budapest: Osiris Kiadó.
- Kloss, Heinz 1967. Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables. In: Stanley Lieberman (ed.) *Explorations in Sociolinguistics.* Bloomington: Indiana University. 7–17.

- KMKSZ 2020 – A KMKSZ nyilatkozata Kárpátalja adminisztratív felosztásának megváltoztatásával kapcsolatban. 2020. június 9. <https://kmksz.com.ua/2020/06/09/a-kmksz-nyilatkozata-karpatalja-adminisztrativ-felosztasanak-megvaltoztatasa-val-kapcsolatban/>
- Kontra Miklós 1998. Sorozatszerkesztői előszó. In: Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely. 13–15.
- Kontra, Miklós – Lewis, M. Paul – Skutnabb-Kangas, Tove 2016. Afterword: Disendangering Languages. In: Johanna Laakso, Anneli Sarhimaa, Sai Spiliopoulou Åkermark, Reetta Toivanen eds. *Towards Openly Multilingual Policies and Practices: Assessing Minority Language Maintenance Across Europe*. Bristol–Buffalo–Toronto: Multilingual Matters. 217–234.
- Külhoni magyarok komplex kvantitatív és kvalitatív kutatás*. Kárpátalja magyar nyelvű lakossága körében végzett kutatás. Századvég, 2019 (Kézirat).
- Laihonen, Petteri – Csernicskó, István 2017. Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép dél-szlovákiai, székelyföldi és kárpátaljai falvakban. *Regio* 25/3: 50–81.
- Laihonen, Petteri – Csernicskó, István 2019. Expanding Marginality: Linguascaping a Transcarpathian Spa in South-Western Ukraine. In: Sjak Kroon and Jos Swanenberg eds. *Language and Culture on the Margins: Global/Local Interactions*. New York–London: Routledge. 145–164
- Lanstyák István 2008. A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. In: Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarság-kutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 118–135.
- Lanstyák István – Benő Attila – Juhász Tihámér 2011. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. In: Benő, Attila – Péntek, János eds. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet. 340–358.
- Levenec et al. (Левенєц Ю. та ін.) szerk. 2008. *Закарпаття в етнополітичному вимірі*. Київ: ІНПЕНД ім. І. Ф. Кураса.
- Lizanec, Petro 1993. Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó. 50–56.
- Magyar nyelv 12. Tankönyv 2017. Szerzők: Dr. Balázs Géza – Dr. Forró Orsolya – Dr. Hegedűs Attila – Szoták Szilvia. Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet.
- Márku Anita 2013. „Po zákárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben. Ungvár: „Líra” Poligráfcentrum.

- Márku Anita 2016. A kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználata: nyelvi kontaktus, identitás és kreativitás. In: Bartha Csilla szerk. „A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok” Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII. 129–147.
- Márku Anita 2017. Kárpátaljai magyarul a mémek világában. Nyelvi tájkép és nyelvi sokszínűség c. műhely-konferencia. Sapientia EMTE Csíkszeredai Karának Humántudományok Tanszéke, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete szervezésében, 2017. szeptember 22-23., Csíkszereda
- Molnár D. István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.
- Molnár József 2009. A népesség összetétele. In: Baranyi Béla szerk. *Kárpátalja*. Pécs–Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó. 202–214.
- Molnár József 2015. Etnikailag vegyes házasságok a kárpátaljai magyarok körében. *LIMES: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve* 2: 51–62.
- Molnár József 2016. Національна ідентичність нащадків етнічно змішаних (українсько-угорських) закарпатських родин за даними перепису населення та анкетного опитування. In: Sándor Berghauer Sándor ed. *Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. 166–174.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: KMP SZ Tankönyv- és Taneszköz Tanácsa.
- Nádor Orsolya 2002. *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státuszváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest: BIP. Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára.
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/kozponti_statistikai_hivatal_nepszamlalasi_digitalis_adattar/
- Orosz Ildikó 2005. A magyar nyelvű felsőoktatás jelentősége a kárpátaljai magyarok számára. Kontra Miklós szerk. *Sült galamb? Magyar egyetemi tannyelvpolitika*. Somorja-Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 171–182.
- Orosz Ildikó 2007. Szórványok anyanyelvi/anyanyelvű oktatásának helyzete Kárpátalján a XXI. század elején. In: Orosz Ildikó szerk. *Magyarok a Tisza-forrás környékén: A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. Ungvár: PoliPrint, 10–44.
- Orosz Ildikó 2012. A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján. In: Demeter, József szerk. *A Kárpát-medencei tehetséggondozás jó gyakorlatai*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. 135 –154.

- Orosz Ildikó 2019. Az ukrainai nemzeti és nemzetiségi oktatás elmélete és gyakorlata a függetlenség első két évtizedében (1991–2011). *Pro Minoritate* 2019/05. 27–49. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMinoritate-1-02-Orosz.pdf>
- Orosz Ildikó - Pallay Katalin 2020. A kárpátaljai oktatás helyzete a 2019-es külső független érettségi eredmények tükrében. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a „RIK-U” Kft. http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2020/11/orosz_i-pallay-k_zno-monografia-2020-11-26.pdf
- Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koivisto, Vesa 2018. Introduction: Creating and Crossing Linguistic Borders. In Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koivisto, Vesa (eds.) *On the Border of Language and Dialect*. Finnish Literature Society – SKS. Helsinki. 7–15.
- Péntek, János 2009. Termini: The Network of Hungarian linguistic Research Centres in the Carpathian Basin. *Minorities Research* 11: 97–123.
- P. Punykó Mária 1993. *Reggelt adott az Isten. A szenvedés évei kárpátaljai népi elbeszélésekben*. Debrecen.
- Roter, Petra and Busch, Brigitta 2018. *Language Rights in the Work of the Advisory Committee*. In: Iryna Ulasiuk, Laurentiu Hadircă and William Romans (eds.), *Language Policy and Conflict Prevention*. Leiden and Boston: Brill Nijhoff. 155–181.
- SZB2017 – Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168073cdfa
- Szilágyi N. Sándor 2008. A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. In: Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 105–117.
- Tátrai Patrik 2017. A Kárpát-medencei magyar szórványok településszerkezete és főbb demográfiai jellemzői. *Kisebbségi Szemle* 2/1: 7–31.
- Tátrai Patrik – Erőss Ágnes – Kovály Katalin 2016. Migráció és versengő nemzetpolitikák Kárpátalján az Euromajdan után. *Regio* 24(3): 82–110.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Molnár D. István – Kovály Katalin – Erőss Ágnes – Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián 2018a. *A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására. Metszetek* Vol. 7 (2018) No. 1. 5–29.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes 2018b. A Kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle*, 3 (3), 7–31.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes 2020. SUMMA 2017: a kárpátaljai magyarok demográfiai felmérése. In: Ferenc Viktória – Kovály Katalin szerk. 2020. *Kárpátalja mozgásban: társadalmi változások és interetnikus viszonyok az Euromajdan után*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 21–51.

- Termini Kutatóhálózat: Ht-online kezdőoldal. <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>
- Tóth Enikő 2014a. A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. *Limes* – 2014. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve, I. évfolyam. Ungvár: V. Pagyak Kiadója. 57–64.
- Tóth Enikő 2014b. Mezőegcse község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. In: *Студії з філології та журналістики. Випуск 2*. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза. 410–412.
- Tóth Enikő 2018. Egy Beregszászi járási település, Csoma nyelvi tájképe. In: Karmacsi Zoltán – Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV*. Ungvár, RIK-U Kiadó. 165–173.
- Tóth-Orosz Enikő 2019. A magyar nyelv megjelenése a szimbolikus térben: Beregszászi járási települések példája alapján. In: Csernicskó István – Márku Anita szerk. *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V*. Ungvár: Autdor-Shark, 83–100.
- Vehes Mikola – Fedinec Csilla (Вегеш Микола – Фединець Чілла) főszerk. 2010. *Закарпаття 1919–2009 роки: історія, політика, культура*. Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”.
- Vehes Mikola, Molnár D. István, Molnár József, Osztapec Jurij, Oficinszkij Roman, Tokar Mariana, Fedinec Csilla és Csernicskó István szerk. 2011. *Хроніка Закарпаття 1867–2010 / Kárpátalja évszámokban 1867–2010*. Ужгород–Ungvár: Hoverla.
- Veres Valér – Ruff Tamás 2018. Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében. In: Székely Levente szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében, Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont Kft. 387–432.
- Zelei Miklós 2000. *A kettézárt falu*. Budapest: Ister.
- Всеукраїнський перепис населення 2001. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/>
- Децентралізація. <https://decentralization.gov.ua/>
- ЗУ2015 – Закон України «Про добровільне об’єднання територіальних громад». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
- ЗУ2017 – Закон України «Про освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- ЗУ 2019 – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
- ЗУ2020 – Закон України «Про повну загальну середню освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

Конфесійна структура населення України і створення Православної Церкви України: травень 2019.
<http://oou.org.ua/2019/05/24/konfesijna-struktura-naselennya-ukrayiny-i-stvorennya-pravoslavnoyi-czerkvy-ukrayiny-traven-2019/>

Постанова 2020 – Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>

Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020.
https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm002pt001fo1=695pt00_to01fo1=695.html

Берегово вночі
(Автор фото: Саболч Бунда)